

72440

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**AVRUPA PARA BÜTÜNLEŞMESİNİN EKONOMİ
POLİTİĞİNE BİR BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HASAN TOLGA BÖLÜKBAŞI

Tez Danışmanı
PROF. DR. KORKUT BORATAV

ANKARA-1998

**T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU
DOKÜMANTASYON MERKEZİ**

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

**AVRUPA PARA BÜTÜNLEŞMESİNİN EKONOMİ
POLİTİĞİNE BİR BAKIŞ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tez Danışmanı: PROF. DR. KORKUT BORATAV

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı
PROF. DR. KORKUT BORATAV
DOÇ. DR. FATİH ÖZATAY
DOÇ. DR. GÜVEN SAK

İmzası
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi 08/10/98

AVRUPA PARA BÜTÜNLEŞMESİNİN EKONOMİ POLİTİĞİNE BİR BAKIŞ

Bir parasal birlik kurma fikri uzun zamandan beri Avrupa'nın politik iktisadi gündeminde yer tutmaktadır. Her ne kadar Roma Anlaşması projeye belirgin bir atıfta bulunmamış olsa da 1950lerin sonlarından başlayarak parasal birlik hedefine yönelik zayıf da olsa birçok adım atılmıştır. Ancak Avrupa'nın parasal anlamda birlikte hareket etmeye başlaması Bretton Woods sisteminin sarsılmaya başladığı 1970'li yılların başlarına rastlar. Amerikan dolarına olan inanç ve güvenin sarsılması o zamanki topluluk üyelerini yeni bir parasal sistem arayışına sürüklemiş ve özellikle son çeyrek yüzyılda Batı Avrupa devletleri parasal entegrasyon konusunda çok daha hızlı adımlar atmaya başlamışlardır. 1960ların sonu ve 1970lerin başlarında hazırlanan Barre ve Werner Raporlarıyla başlayan bu arayış, Parasal Yılan, Avrupa Parasal Sistemi'nin kuruluşu ve sürecin temel taşlarından birini teşkil eden Delors Raporu üzerine 1990ların başında inşa edilen Maastricht Anlaşması'yla devam etmiştir. Bu arayışın sonucunda Avrupa Para Birliğinin (APB) 1999'un başında kurulması kesinleşmiştir.¹

Bu çalışmada vurgulanacağı gibi her ne kadar Avrupa'da kurulacak olan parasal birlik yolunda atılan ilk adımların nedeni uluslararası parasal sistemin bünyesindeki bozulmalar olsa da, APB'nin 1980lerde yeniden gündeme gelmesinin başlıca sebebi Avrupa genelinde iktisadi politikaların mantığının ve hedeflerinin temel bir değişime uğramasıdır. Yaklaşık çeyrek yüzyıl süren bu altın çağ boyunca tam istihdam hedefi talep yanlı politikalarla kollarırken 1970lerde enflasyon ve durgunluğun birlikte ortaya çıkması savaş sonrası fikir birliğini sarsmıştır. Daha önce uygulanagelen genişlemeci politikaların gelir ve istihdam yaratamadığını ve hatta bu

¹ Bu çalışmada APB kısaltması resmi belgelerdeki kullanımı hariç 'Avrupa Para Birliği' anlamına gelecektir. Resmi belgelerde ve Maastricht Anlaşmasında geçen 'Ekonomik ve Parasal Birlik' ismi Willett'in (1994: 215) de aktardığı gibi iktisat teorisince oldukça 'yersiz' bir terimdir. Bunun sebebi de APB'nin aslında bir parasal birliği tanımlaması ve ekonomik birliğe tam anlamıyla bir atıfta bulunmamasıdır. Aslında ekonomik birlik daha geniş anlamlar içerse de bu kavramın 1992- Avrupa ortak pazarını tamamlama projesinin konusu ve hedefi olduğu iddia edilmektedir.

politikaların fiyat ve maliyet sarmalını kuvvetlendirdiğini fark eden politika belirleyicileri enflasyonu ana problem olarak görmeye başladılar ve birçok Avrupa ülkesinin iktisat politikasının gündemi birbiri ardından büyük bir hızla makroekonomik disipline doğru kaymaya başladı.

Bu çerçevede 1980ler ve 1990ların politik iktisadi gündeminin belki de en göze çarpan niteliği, talep yönetimine dayalı Keynesçiliğin terk edilmesi ve yerine neoliberal politika kümesi çerçevesinde şekillenen ve iktisadi politika terminolojisinde parasalcılıkla özetlenebilen bir politikalar kümesinin Avrupa düzeyinde gündeme oturmasıdır. İşte tam bu bağlamda makroekonomik disipline geçiş süreci Avrupa’da bir parasal birlik kurma çalışmalarının yeniden hız kazanması için gerekli ortamı sağladı. Tam istihdamı, yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranlarını yakalamak gibi hedefler gündemin alt basamaklarına itilerek iktisadi politika gündeminin öncelikleri bu doğrultuda yeniden sıralandı ve fiyat istikrarı adına enflasyonla savaş her şeyden önce gündemin en tepesine oturdu. İşte bu iktisadi politika gündem maddelerinin yeniden sıralanışı elinizdeki çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Tezin amacı iktisadi politika gündemindeki bu köklü değişikliği Avrupa çerçevesinde incelemektir. Bu çerçevede analizin sınırları daraltılarak sözkonusu gündem değişikliğinin en belirgin siyasi yansıması, hatta sembolü olan APB’nin iktisadi politika gündemine yeniden oturması incelenmektedir. Parasal birliğin yeniden gündeme gelişi araştırılırken literatürde göze çarpan başlıca dört önerme tartışılacaktır. Bunlardan ilk üçü, yani Komisyonun öncülüğünde 1980lerden itibaren Avrupa’da bir ortak pazar gerçekleştirme hamlesi, Avrupa idealine sahip liderlerin görüşleri ve Avrupa iş çevrelerinin konuya ılımlı bakarak sürece siyasi destek sağlamaları Avrupalı hükümetlere APB ile ilgili konuları sonuçlandırabilmeleri için geniş bir siyasi manevra alanı tanımıştır. Hükümet liderleri, hangi siyasi kanattan olurlarsa olsun ortaya çıkan bu fırsatla parasal birliğe doğru giden siyasi süreçte görece bir siyasi özerklikten yararlanmışlardır. Dolayısıyla Maastricht de üzerinde anlaşılan APB şablonunun iktisadi politika alanında politika belirleyicilerin kendi görüşlerini yansıttığını göstermektedir. Bu hüküm de dördüncü önermenin açıklayıcı gücünü ortaya koymaya yetmektedir: Avrupa’da siyaseti belirleyenler iktisat

teorisindeki gelişmeleri dikkate alarak APB aracılığıyla yeni bir iktisadi politika gündemini Avrupa düzleminde genelleştirmeyi istemişlerdir.

Böylece çalışmada ortaya konulan sav, bu siyasi sürecin altında daha geniş bir gündem değişikliği yattığı fikridir. Bu gündem değişikliğini ortaya koymak için Avrupa'daki parasal bütünleşme süreci özetlenecek ve parasal birliğe doğru gidiş kararının başlıca iktisadi ve siyasi gerekçeleri tartışılarak iktisadi politika sanatının çalışma alanıyla ilgili gözlemler yapılacaktır. Bu araştırma literatürde daha yaygın olan parasal birlik sürecinin sebepleri, mantığı ve olası sonuçlarının niceliksel yönlerini tartışmaktansa bu sürecin niteliksel yönlerini sunmayı hedeflemiştir.

Bu çalışma başlıca dört bölümden oluşmaktadır: *Birinci* bölümde Avrupa'da kurulacak parasal birliğin kurumsal gelişimi tarihsel düzlemde incelenecektir. Tartışmaların başlangıç noktası Roma Anlaşması olarak saptanacak ve süreç Maastricht Anlaşması'nı takip eden bir dizi krizin yaşandığı dönemin sonuna kadar incelenecektir. Yine bu bölümde ileride kavram kargaşasına yol açmamak için bazı iktisadi kavramların çalışma çerçevesinde ne bağlamda kullanıldıkları açıklanacaktır. Tarihsel yapı üzerinde durulan birinci bölümün aksine *ikinci* bölümde teorik bir yapı üzerinde durulacak ve Avrupa'da parasal bütünleşmenin 1970lerin ortalarından başlayarak neden yeniden gündeme geldiği ve 1980ler ve 1990larla nasıl hız kazandığını tartışmak için literatürde göze çarpan başlıca dört önerme öne sürülecek ve ortaya konulan dördüncü önerme daha sonraki tartışmalar için temel alınacaktır. *Üçüncü* bölüm Avrupa'daki iktisadi politika yapımındaki mantığın ve önceliklerin değişim sürecini irdeleyen ve çalışmanın ana araştırma konusunu teşkil eden ikinci bölümün dördüncü önermesi üzerine inşa edilecektir. Bu bölümde Delors Raporuyla ana hatları belirlenen ve Maastricht'te takvime bağlanan parasal birlik stratejisinin resmi doktrinini sunan Komisyonun 'Tek Pazar, Tek Para' raporu incelenecektir. *Dördüncü* bölüm, üçüncü bölümde ortaya konulan Komisyonun doktrininin Maastricht Anlaşması'na nasıl yansıdığı araştırılacaktır. Bu bağlamda Maastricht stratejisinin ana hatları incelenecek, siyasi sürecin sonucu olan bu anlaşmanın altında yatan iktisadi rasyonel değerlendirilecektir. *Beşinci* ve son bölüm kurulacak parasal birliğin olası sonuçlarını tartışmaya açarak bu konuda yapılabilecek ileriki çalışmalar için yeni sorular sormayı hedeflemektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

AVRUPA PARA BİRLİĞİNE DOĞRU: KURUMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Avrupa Para Birliğinin Kurumsal Gelişimi

1.1.1.Parasal Birlik Fikrinin Doğuşu: Roma Anlaşması ve Bretton Woods Sistemi

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran 1957 Roma Anlaşması her ne kadar sadece bir ortak pazar oluşturmayı hedeflediyse de ileride kurulacak bir Avrupa Birliğinin adeta ön şartı olan ekonomik ve parasal birliğe doğru gidişin gerekliliğini belirtmemiş, birliğin kendi kendini yapılandırması ve sürdürmesi için gereken kurumları açık olarak tanımlamamıştır. Anlaşma makroekonomik politikaların uyum içerisinde nasıl uygulanacağı hakkında bazı maddeler içerse de parasal birlik hedefi anlaşmanın yapıldığı 1950lerin sonlarına doğru o zamanki 'Avrupa Toplulukları'nın gündemini oluşturmuyordu.² Makroekonomik politikalarda uyumun ortak pazar bağlamında önemi vurgulansa da anlaşma metninin bu konuda çok katı ve kararlı olmadığı iddia edilebilir. Dolayısıyla Roma Anlaşması bu uyumu sadece kurulması hedeflenen iç pazar için öngörerek parasal birliğe açık bir atıf yapmamış ve daha sonra kurulabilecek bölgesel bir para bloğundan söz etmemiştir.

Bu bilinçli ihmalin sebebi aslında oldukça açıktır: 1950lerin sonunda ve 1960lar boyunca uluslararası parasal çerçeve Bretton Woods Sistemi tarafından tanımlanıyor ve konulan kurallar, sistemin kurumları aracılığıyla uygulanıyordu. Sistemin merkezi tartışmasız Amerikan dolarıydı; ana prensipleri ise döviz kurlarının aralarında tam konvertibl olması, ödemeler bilançosunun dengede olması ve sabit kur paritelerinin korunmasıydı (Moussis, 1992: 117). Bu dönemde Avrupa bölgesel entegrasyonu malların serbest dolaşımından ibaretti ve makroekonomik politikalar - özellikle para politikaları- uluslararası parasal sistemin getirdiği kısıtlamalara uyulmak suretiyle ulusal hükümetlerin yönetimi altındaydı. Bu bağlamda sistemin

² Roma Anlaşmasının 2. Maddesinde Topluluğun görevlerinden biri, 'ortak bir pazarın kurulması ve üye Devletlerin ekonomik politikalarının giderek yaklaştırılması' olarak tanımlanmıştır. Ayrıca Anlaşmanın 103-109. maddeleri, özellikle ciddi ödemeler dengesi açıklarına engel olmak için, ulusal

kısıtları sermaye hareketleri Avrupalı hükümetlere para politikası açısından oldukça güçlü bir manevra kabiliyeti ve geniş bir hareket alanı tanıyordu (Tsoukalis, 1991: 159).

1960ların sonlarına yaklaştıkça Bretton Woods Sisteminin merkezinde yer alan Amerika Birleşik Devletleri'nin varolan parasal istikrarı sağlamaya artık ne gücü ne de isteği kalmıştı (Eichengreen, 1994: 37). Zaten sistemin kendisi oldukça kırılmıştı ve özellikle 1960ların ikinci yarısından itibaren katılımcılarca tartışmaya açılmıştı. Bunun başlıca sebeplerinden belki de en önemlisi sistemin *asimetrik* niteliğiydi.³ Dolayısıyla uluslararası sistemde tek başına *senyoraj* hakkı elde eden Amerika bu hakkı dilediği gibi kullanabiliyor ve Amerikan ekonomisi büyüebiliyordu. Bu hakkın açıktan açığa istismar edildiği yönündeki fikirler Avrupa'da birtakım rahatsızlıklar doğurdu. Amerika'nın önceki dönemlere göre göreceli olarak zayıflaması hoşnutsuzluğu açıkça belirtmek için adeta bir fırsat yaratmış oldu. Avrupalılar artık aralarındaki parasal bağlantıları güçlendirerek dolara karşı ortak bir cephe oluşturmanın olabilirliğini ve -eğer bu mümkünse- bu safın nasıl ve hangi kurumlar aracılığıyla oluşturulup güçlendirilebileceğini tartışmaya başladılar.

Parasal Birlik ilk olarak açıkça 1969 La Haye devlet ve hükümet başkanları zirvesinde koordinasyon prosedürleri bağlamında tartışıldı. Bu paketin çok önemli bir parçası olan parasal birlik konusunda işbirliği içerisinde hareket etmek için ortak bir eylem planı hazırlandı. Fakat o zaman altı üyeden oluşan topluluk ortak bir politika uygulamaya koyamadığından kendilerini uluslararası parasal istikrarsızlıktan tecrit etmeyi başaramadılar. Başarısızlığın en büyük sebebi Alman Ekonomi Bakanı Schiller ve Fransız Komisyon üyesi Barre'in parasal birlik konusunda önerdikleri farklı planların çatışmasıydı. Tüm bu plan tartışmalarının sonunda ortaya iki düşünce okulu çıktı: Almanya ve Hollanda'nın başlarını çektikleri ve Schiller tarafından temsil edilen 'ekonomistler' ve Fransa, Lüksemburg ve Belçika tarafından benimsenip liderliğini Barre'in yaptığı 'parasalcılar'.⁴ Bu iki farklı okul, nihai

ekonomik politikaların koordinasyonunun önemini ve gerekliliğini vurgular.

³ Ödemeler dengesi açığı verebilecek tek ülke Amerika'ydı ve böylece ABD kendi ulusal siyasi hedefleri yönünde bağımsız bir para politikası uygulayabilirken sistemin diğer devletleri açık vermemek uğruna genişlemeci politikalar uygulayamıyorlardı.

⁴ APB'ne *parasalcı* ve *ekonomist* yaklaşımlar arasındaki ayrımın bugünkü anlamda parasalcıları

hedefin ekonomik ve parasal birlik olması gerektiğinde hemfikir olmalarına rağmen bu amaca nasıl ulaşılacağı konusunda, hangi yolun izleneceğine dair ortak bir zemin bulamadılar.

Parasalcılar (Fransa, Lüksemburg ve Belçika) döviz kuru disiplini üzerinde duruyor ve bundan da öte Avrupa Toplulukları'nın parasal kişiliğinin uluslararası arenada güçlendirilmesinin gerekliliğini dile getiriyorlardı. Dolayısıyla parasalcılar aslında parasal konularda çok kısa dönemli, hatta acil parasal önlemleri vurguluyor ve bunun da hükümetlerin ekonomik politikalarında işbirliğine gitmeleri için en uygun zemini hazırlayacağını düşünüyorlardı. Parasalcı Barre planının altında yatan istek uyum yükünün fazla veren ülkelere yıkılmasını sağlamak ve onları bir seçime zorlamaktı: Bu ülkeler ya diğer ülkelerin açıklarını finanse edecekler ya da daha yüksek bir enflasyonu kabul etmeye razı olacaklardı (Tsoukalis, 1991: 161). Bu seçimi kabul etmenin topluluklar dahilinde fazla verme potansiyeli en çok iki ülke olan Federal Alman Cumhuriyeti ve Hollanda'nın çıkarlarına tamamen karşı olduğundan itiraz seslerinin yükseleceği açıktır.

Ekonomistler, yani Almanya ve Hollanda, ise kurulacak olası bir döviz kuru bloğunda öncelikle politikalarda koordinasyonun gerekliliğini öngören planı desteklediler ve Schiller'in başını çektiği bu grup Barre planına karşı çıktı. Ekonomistler ekonomik politikaların yakınlaştırılmasını daha derin bir parasal koordinasyonun ön şartı olarak görüyorlardı veya göstermek istiyorlardı (Tsoukalis, 1991: 162). Doğaldır ki ekonomistlerce benimsenen Schiller planı, planın sahiplerinin politika seçeneklerine en yakın ve en uygun alternatifi içeriyordu. Aslında ekonomistlerin önerdiği, diğer ülkelerin enflasyon oranlarının da kendilerinininkine yaklaştırılması ve bu yolla bir birliğe gidilmesiydi.

İşin ilginç yanı, ekonomistler ve parasalcılar arasındaki tartışmanın, asıl büyük soruna, yani parasal birliğin ekonomik anlamda *olabilirliğine*, hiç değinilmemesiydi. Tartışmaların ortak noktası ödemeler bilançosu dengesizlikleriyle savaşmak için politika tercihlerinde uyumun gerekliliğiydi ve üye ülkelerin ücret, fiyat ve üretkenlik düzeylerindeki farklılıkları hiç dikkate alınmıyordu. Ekonomistler

yansıtmadığı ifade edilmelidir. Bu ayırım özelde Avrupa parasal entegrasyon sürecinde sık sık ortaya gelen bir tartışmayı yansıtmaktadır.

ve parasalcılar arasındaki farklılık parasal birliğin kurulmasındaki farklı yaklaşımların sadece bir kısmının yansımaysdı.⁵

Bakanlar Kurulu sonu gelmeyecek bu tartışmalar sırasında farklı önerileri tartışıp parasal birliğin hangi safhalarla, nasıl gerçekleştirilebileceğinin araştırılması için bir komitenin toplanmasını karara bağladı.⁶ Kurulan Werner Komitesi nihai raporunu 1970 yılının Ekim'inde sundu. Rapor tam anlamıyla bir parasal birliğin 1 Ocak 1971'den başlayarak on yılda, üç aşama sonucunda kurulmasını öngörüyordu. 1980 yılı için amaçlanan nihai hedefler şunlardı: i. Üye ülke döviz kurlarının değiştirilemeyecek şekilde sabitlenmesi ve hatta eğer mümkünse dövizlerin ortak bir topluluk para birimiyle değiştirilmesi, ii. Topluluk alanı içerisinde sermaye hareketlerinin tamamen serbestleşmesi, iii. Amerikan Federal Rezerv Sistemi benzeri bir topluluk merkez bankaları sistemi kurmak ve topluluk para politikasını ve topluluğun uluslararası rezervlerinin yönetimini bu kurumlar sisteminin yönetimi ve sorumluluğu altında toplamak, iv. Avrupa Parlamentosunda sorumlu merkezi bir Topluluk ekonomik politika karar merkezi kurmaktır.⁷

Her ne kadar Werner Komitesi üç aşamalı bir plan ortaya koysa da sadece 1971 ve 1973 arasında tamamlanacak birinci aşama ve ona dair önlemler hakkında kesin ifadeler kullanmıştı. Bu aşamada politikalarda işbirliği için danışma yolları saptanacak, bir Avrupa sermaye piyasası oluşturulması için sermaye hareketleri daha da serbestleştirilecek, iktisadi politika araçları benzerleştirilecek, döviz kuru dalgalanmaları kur pariteleri dahilinde daraltılacak ve belki de en önemlisi Avrupa Parasal İşbirliği Fonu kurulacak ve bu fon Topluluk Merkez Bankaları Sisteminin şablonunu oluşturacaktı (Bloomfield, 1973: 13-14).

⁵ Tsoukalis'e (1991) göre bu dönemde parasal birliği sadece siyasi bir irade beyanına indirgeyen Topluluk, çok önemli bir politika aracı olan döviz kurunun iktisat politikası araçları setinden çıkarılmasının iktisadi maliyetlerini dikkate almıyordu.

⁶ Komite Lüksemburg Başbakanı Pierre Werner başkanlığında toplanacaktı ve merkez bankaları guvernörleri komitesinin başkanı, parasal komite, orta ve kısa vadeli ekonomi politikası komitesi, bütçe politikaları komitesi ve bir Komisyon temsilcisinden oluşacaktı (Coffey ve Presley, 1975).

⁷ Bu bağlamda Rapordaki asil amaç uluslararası sistemde kişiler, mallar, hizmetler ve sermayenin serbestçe dolaştığı tek bir para alanı yaratmaktı ve böylece parasal politikalarla ilgili tüm önemli kararlar bu kurumlar çerçevesinde merkezleştiriliyordu. Orta vadeli sayısal hedefler de birlikte saptanacak ve gerektiğinde birlikte yeniden gözden geçirilecekti (Bloomfield, 1973: 12). Dolayısıyla parasal birliğin kurulması geniş bir karar verme kuvvetinin, yani siyasi iradenin, ulusal düzeyden Topluluk düzeyine transferini gerekli kılıyordu.

Rapor tartılırken Fransa ilk aşamada geliştirilmesi öngörülen parasal işbirliğine yanaşsa da diğer konularda daha ileri gitmeyi göze almadı. Almanya da ekonomik ve parasal politikalarda merkezileşmeye gidilmesi ön şartı konmadıkça ikinci ve üçüncü aşamaların finansal yükü ve kısıtlamalarını kabul edilemez bulunduğunu beyan etti. Sonuçta üye devletler sadece birinci safhanın yaptırımlarına uyacakları konusunda karar birliğine vardılar. Ayrıca görüşmelere göre en geç 1 Ocak 1976'ya kadar ikinci aşamaya geçiş ortak karara bağlanmadıkça ilk aşamada başlatılacak parasal işbirliği için önlemler paketi askıya alınacaktı.

Nihai hedefe ulaşmak için verilen karşılıklı siyasi taahhütler ve bu konudaki uzlaşmanın kırılabilirliği ve uluslararası iktisadi arenanın iyice bulanıklaşmasıyla daha da güçsüzleşti. 1970'in ikinci ve 1971'in birinci yarısında Amerika'nın ciddi bir ödemeler dengesi açığı vermesiyle muhtemel bir dolar devalüasyondan kaçan sıcak para yine pek muhtemel bir Alman markı ve Hollanda florini revalüasyonundan yararlanmak için Avrupa'ya aktı ve sonuçta 15 Ağustos 1971'e gelindi. Bu tarih uluslararası para sistemi için tarihi bir gündü: Nixon yönetimi doların altına çevrilebilirliğini ortadan kaldırdı ve doları dalgalanmaya bıraktı. Böylece Amerikan ithalatı azalacak ve ödemeler dengesi rahatlayacaktı.⁸

Parasal birliği hedefleyen Avrupa stratejisinin bu ilk adımının en büyük zayıflığı çeyrek yüzyıldır uluslararası parasal prensipleri içeren Bretton Woods sisteminin getirdiği dolara bağlı sabit kurları *veri* olarak almasıydı. 15 Ağustos Nixon kararlarıyla Altılar parasal birlik hedefinden vazgeçti ve Avrupa hükümetleri çeşitli ulusal döviz kuru politikaları üretti. Topluluk kendi bölgesel sistemini 1971'in Aralık'ında imzalanan Smithsonian Anlaşması'nın üzerine inşa etmeye kalktıysa da fakat bu anlaşma yeni bir uluslararası düzen vaadedemediğinden Altıların bu girişimi de başarısızlıkla sonuçlandı.

⁸ Sonuç olarak Almanya, Hollanda ve Belçika döviz kuru piyasalarını kısa bir süre için kapattılar. Her ne kadar Amerika Altılara kendisinin ödemeler dengesini düzeltmek amacıyla revalüasyon yapmaları için baskı yapsa da özellikle Fransa'nın muhalefetiyle karşılaştı. Komisyon da revalüasyona karşıydı ve Topluluk üyelerini sermaye girişini azaltmaları için önlem almaya çağırdı (Swann, 1988: 184). Buna rağmen üyeler birbirlerinden bağımsız hareket ettiler ve Almanya ve Hollanda kurlarını serbest dalgalanmaya bırakırken Belçika sermaye hareketlerine müdahale etmekten vazgeçti. Bir başka deyişle parasal birlik projesi başka bahara ertelendi.

1.1.2. Sabit Kurlar Özlemi: Avrupa Yılanından Bir Mark Alanına

1972 yılının Mart ayında Bakanlar Kurulu bir önergeyle Topluluk içi döviz kuru dalgalanma marjlarını önceden Smithsonian Anlaşması'yla belirlenen yüzde 4,5'ten yüzde 2,25'e çekme kararı aldı. Bu karara göre Topluluk para birimlerinin içinde kalacağı yüzde 2,25'lik yılan yüzde 4,5' lik dolar tüneline dalgalanacak ve ekonomik ve parasal birlik için yeni bir hamle teşkil edecekti. Dolayısıyla oluşan Avrupa Yılanı topluluk kurlarının kendi aralarında yüzde 2,25'lik bant içinde, dolara karşı da yüzde 4,5'lik tünel içinde dalgalanmasını öngörüyordu.⁹ 1972 Ekim'inde Topluluk liderleri Paris zirvesinde buluştu ve Werner Planında öngörülen ikinci aşamaya geçiş için ne gibi hazırlıklar yapılacağı tartışıldı. Bu hazırlıklar arasında Nisan 1973'te Avrupa Parasal İşbirliği Fonu'nun kurulması planlandı. Bu fon yılanın işlemesinden ve gerekli kredi olanaklarının yönetilmesinden sorumlu olacak ve kısa vadeli parasal destek planını yürütecekti. Böylece 1974'ün başından itibaren ekonomik ve parasal birliğin ikinci safhasına geçiş karara bağlandı (Swann, 1988: 187).

1973 Mart'ına kadar orijinal plandan sapmalar hızlandı.¹⁰ 1971'den sonraki ikinci uluslararası parasal kriz sonunda bozulan Smithsonian Anlaşması'nın sonunda 12 Mart 1973 Bakanlar Kurulu Kararıyla yılan tüneli terk etti ve diğer tüm kurlara karşı dalgalanmaya bırakıldı. Kurlar artık belirli marj içinde sadece kendi aralarında dalgalanacaktı. 1973 petrol şoku ve akabindeki uluslararası parasal sistem krizi, 1975'teki iktisadi durgunlukla birleşince henüz yeni genişlemiş olan topluluk içinde yapısal farklılıklar doğurdu.¹¹ Daha birkaç yıl önce parasal birlik hayal eden topluluk, yılan içinde kalanlar ve kurlarını tamamen dalgalanmaya bırakanlar olarak iki parasal alana bölündü. Fakat daha sonra yılan içinde kalanlar spekülatif hareketlerden dolayı tünelden çıkınca ciddi istikrarsızlıklar oluştu ve onlar da dalgalanmak zorunda kaldılar. Artık yılan adeta bir Alman markı alanı olarak anılıyordu.¹² Sonuçta

⁹ Döviz piyasalarına müdahale ihtiyacı doğduğunda üye devlet merkez bankalarından müdahalelerini sadece üye para birimleriyle yapmaları isteniyordu. Piyasalara dolarla müdahale ise sadece dolar tüneline limitleri aşıldığında yapılabilecekti.

¹⁰ Tüneldeki yılanın başarısı çok kısa sürdü ve 1972 Haziran ve Temmuz aylarında İngiliz sterlini ve İrlanda lirası ciddi spekülatif baskılara maruz kaldı. Böylece İngiltere ve İrlanda tüneldeki yılan sisteminden çıkmak zorunda kaldılar. Danimarka da İngiltere ve İrlanda'yı takip etti.

¹¹ 1973'te İngiltere, İrlanda ve Danimarka topluluğa katıldılar.

¹² Şubat 1973'te İtalya, Ocak 1974'te Fransa yılanı terkederken Benelüks ülkeleri ve Danimarka kendi

Topluluğun neredeyse yarısı kadarı dışarıda kaldığı ve Topluluk dışı üyeler edindiği için Avrupa Para Yılanına bir 'Avrupa' sıfatı yakıştırmanın pek anlamlı olmadığı iddia edilebilir. Parasal Yılanın bu başarısızlığı başlıca iki ilkeyle açıklanabilir. Bunlardan birincisi yanlış zamanlamadır. Yılanın uygulanmaya konulduğu dönem uluslararası parasal sistemin krizde olduğu döneme rastlar. 1973-74 petrol şokundan kaynaklanan krizler sonucunda parasal sistem bir 'sistemsizlik'le temsil ediliyordu ve dolayısıyla çok ciddi dengesizlikler içerisinde yılandan Avrupa'yı şoklardan izole etmesini beklemek sadece iyimserlik olurdu. Bu kargaşa içerisinde Avrupa daha önceden ekonomik ve parasal birliğin bir gereği olan tam sermaye serbestisinin gerekliliğini beyan etse de 1970'lerin ilk yarısında sermaye kontrollerine yeniden başvurmak zorunda kaldı.

İkinci etken olarak da üye devletlerin ulusal bireyseliği sayılabilir zira Topluluk üyeleri iktisadi ve parasal politikalarını yeterli derecede koordine etmeyi başaramadılar veya başarmayı tercih etmediler. Üye ülkelerin yüksek istihdam ve düşük enflasyon için farklı öncelikleri ortak politikaları imkansız kılıyordu.¹³ Ayrıca parasal genişlemeyi sınırlayacak ve ekonomik ve parasal politikaları yaklaştıracak bir mekanizmanın kurumsallaşamadığı; iktisadi durgunluk ve işsizlikten muzdarip olan ve dolayısıyla sosyal baskıyla karşılaşan Avrupa devletleri için enflasyonist politikalar tek alternatif olarak kaldı. Sabit bir döviz kuru sistemi ortak bir enflasyon oranı anlamına geldiğinden yüksek enflasyon bir ülkeden diğerine otomatik olarak taşınıyordu ve dolayısıyla genişlemeci politikalar tüm topluluğu etkiliyordu.

Her ne kadar bu ilk deneme başarısızlıkla sonuçlansa da Avrupa'nın bu süreçten parasal konularda tecrübe kazanarak çıktığı ifade edilmelidir. Yılan sisteminden elde edilen bilgiler ve deneyimler ve Werner Raporu'nun kısmen uygulanması daha sonra kurulacak Avrupa Para Sisteminin temellerinin çok daha

küçük ve açık ekonomileri için gereken istikrarlı bir kur aradıklarından ve dış ticaretlerinin çok büyük bir kesimini Almanya ile yaptıklarından yılanın içerisinde kalmayı tercih ettiler. Bununla birlikte Avusturya, Norveç ve İsveç gibi Batı Avrupalılar da Alman markı alanının ortak üyeleri oldular (Archer ve Butler, 1996: 84-5). Tsoukalis (1991) bu durumu bir tezat olarak görüyor: Parasalcı grubun başını çeken Fransa'nın, ki bu ülke döviz kuru disiplini ve parasal birliğin önemini vurguluyordu, yılanı terk etmek zorunda kalırken ekonomistler bölgesel döviz kuru sistemi içerisinde kaldılar.

¹³ Bu konuda 1975'te parasal ve iktisadi birlik için gelişmeleri gözden geçirmekle yükümlü Marjolin Komitesi şu sonuca varıyor: 'Avrupa bugün ekonomik ve parasal birliğe 1969'dakinden daha yakın değildir. Ulusal iktisadi ve parasal politikalar 25 yıldır hiç bugün olduğu kadar uyumsuz ve birbirinden farklı olmamıştır.' (Collignon, 1994: 13).

sağlam olmasına katkıda bulundu (Archer ve Butler, 1996: 85). Ayrıca Gros ve Thygesen'a (1992) göre Almanya ve Fransa'daki iç politikanın konuya artan ilgisi ve bu devletlerin ekonomik büyümeye uygun bir mali altyapı hazırlamak istemeleri geliştirilmiş bir para sisteminin temellerinin atılmasına yol açtı.

1.1.3. İstikrar Arayışları: Avrupa Para Sistemi

Tüm başarısızlık ve hayal kırıklıklarına rağmen konuyla ilgili bir çok plan hazırlandı ve tartışmaya açıldı. Nihayet 1977'de dönemin Komisyon başkanı Roy Jenkins bir tasarı ortaya attı ve bu tasarı 1979'un Mart'ında kurulacak Avrupa Para Sistemi'nin temelini oluşturacaktı. Aslında projenin mimarı Jenkins ise de mühendisi Alman Şansölyesi Helmut Schmidt'ti. Schmidt, kendi merkez bankasının tavsiyesinin aksine ve uyarılarına rağmen ekonomik ve parasal birlik için inisiyatifini kullandı. Bu görüşün altında yatan, Schmidt'in hayalindeki yeni sistemin Almanya'yı Batı Avrupa'ya daha sıkı bağlayacak olmasıydı (Collignon, 1994:13) zira Almanya daha da derinleşmek ve aynı zamanda parasal konularda bölgesel nüfuzunu 'işbirliği' adı altında genişletmek niyetindeydi.

İkinci bir sebep de doların 1977 sonu ve 1978 başı arasında yüzde onluk bir düşüş yaşaması ve bu sırada Alman Markının güçlenmesidir (Pinder, 1991: 125). Böyle bir durumda mark fazla değer kazanıp Almanya'nın rekabet gücünü azaltacağından Bundesbank'ın en büyük korkusu uluslararası parasal istikrarsızlıktı. Almanya'nın kabusu gerçek oldu ve dolardan kaçan para diğer Avrupa dövizlerine değil, sadece Alman markına hücum etti ve bu hücum karşısında markın değer kazanması markın diğer Avrupa dövizleri ile arasındaki ilişkisini oldukça dengesiz hale getirdi.

Sistemin sürmesi için, Schmidt bu durumu ancak sorumlulukların paylaşılacağı garantisi verilirse kabulleneceğini açıkladı. Bu durum karşısında İngiltere tarihsel konumunu koruyarak dışarıda kalmayı kabul ederken Valery Giscard d'Estaing başkanlığındaki Fransa öneriyi kabul etti. Aralık 1978'de Brüksel'de toplanan Avrupa Konseyi Almanya ve Fransa arasında hazırlanan teklifin üzerinde tartışmalara ve pazarlıklara sahne oldu. Sonuçta APS'nin kurulması

kararlaştırıldı ve sistem 13 Mart 1979'dan itibaren işlemeye başladı. Sistemin amacı yakın parasal işbirliğiyle bölgede 'istikrarlı bir parasal alana' ulaşmaktı.¹⁴

Sistem kendini önceleyen parasal yılanı göre çok daha az hırslıydı zira sistem Werner Raporu'nda açıkça belirtilen parasal birliği hedeflemiyordu, sadece istikrarlı bir döviz kuru alanı yaratmak için bir mekanizmalar ve kurumlar demetiydi. Bu sistemde ne değiştirilemez sabit kurlardan ne de ortak bir para biriminden söz ediliyordu. Avrupa Para Sistemi, katılan ülkelerde sadece düşük enflasyon ve sabit kurları öngörüyordu. Döviz kuru istikrarı yoluyla ulusal ekonomilerin - özellikle enflasyon konusunda - daha da yakınlaştırılmasıyla sağlanacaktı.

Bu bağlamda, ileride de tartışılacağı gibi, APS'nin kuruluşu aslında Almanya'nın politika önceliklerinin diğer Topluluk üyelerince kabulüydü çünkü Sistem açıktan açığa enflasyonla savaşmak için modellenmiş bir plandı. Almanya'nın tarihsel hiperenflasyonlarından kaynaklanan antienflasyonist tutumu 1970'lerin yüksek enflasyonlu yıllarıyla birleşince diğer ülkelerin Almanya'nın talepleri doğrultusunda hareket etmeleri çok da zor olmadı. Buna ilaveten yüksek istihdam üzerine kurulu tarihsel Keynesçi uzlaşma da bozulunca sistem parasal yilandan oldukça başkalaştı (Archer ve Butler, 1996: 86). Bir başka açıdan bakıldığında uluslararası ekonomik politik arenada Amerika artık liderliğini sürdüremiyor ve bunun için çaba da sarfetmiyordu. İstikrarsızlıktan korkan Avrupa sistemi bir 'kurtarıcı' olarak algıladı ve sisteme çok derin umutlar bağladı.

Avrupa Para Sistemi sabit fakat aynı zamanda ayarlanabilir kurları öngörüyordu. Tanım gereği Sistem sadece Topluluk üyeleri arasında daha yakın bir işbirliğini kolaylaştıracak ve böylece güvenli bir parasal alanın kurulmasına doğrudan katkıda bulunacaktı. Parasal yılanın gelişmiş bir versiyonu olan sistem üç temel unsur üzerine kurulmuştu: Döviz Kuru Mekanizması (ERM), Avrupa Hesap birimi olan ECU ve finansman olanakları.

i. Döviz Kuru Mekanizması: Mekanizma Parasal yılanın yeni bir versiyonuydu ve yılan gibi ulusal paraları birbirine ilişkilendiriyordu. Mekanizma iki koldan çalışıyordu. Birincisi her ulusal paranın diğerlerine göre tek tek birbirine bağlanarak

¹⁴ Aslında sistemin kuruluş amacı uluslararası parasal sistemde ciddi bir reform ve dolayısıyla yakın gelecekte bir şekilde de olsa tekrar döviz kurlarında istikrar umudunun olamayacağına dair inançtı. Bu bağlamda Avrupalılar için bölgesel bir sistemin kurulması aslında ikinci en iyi çözümdü.

'ikili merkezi kurlar'ın oluşturulması ve bu yolla müdahale sınırlarının belirlenmesiydi. Avrupa Parasal Sisteminin Döviz Kuru Mekanizmasına katılan her ulusal paranın değeri diğer dövizler karşısında en fazla yüzde 2,25 artıp azalabilecekti. Merkezi kurun etrafındaki dalgalanma marjlarından çıkan paralardan sorumlu merkez bankaları kendi piyasalarına gereken müdahaleyi yapmak zorundaydılar.¹⁵

ii. *ECU*: Parasal Sistemin ikinci ayağı olan ECU aslında Topluluk ulusal paralarından oluşan bir 'kokteyl'di ve ECU Aralık 1978'de Avrupa Konseyi tavsiye kararıyla Topluluğun yeni parasal birimi olarak oluşturuldu.¹⁶ Her paranın bireysel olarak, bu sefer, ECU'ya bağlanması ve buna göre önceden belirlenen dalgalanma marjlarının dışına çıkıldığında o paranın yönetiminden sorumlu otoritelerce gerekli önlemlerin alınması gerekiyordu. Sistem şöyle işliyordu: Ulusal paralar, ECU'ya karşı belirlenen kurunun iki tarafında en fazla yüzde 2,25 marjları içerisinde dalgalanabiliyor fakat herhangi bir para ECU'ya karşı yüzde 2,25lik marjına yüzde 75 ($0,75 \times 2,25 = 1,6875$) yaklaşırsa müdahale etme zorunluluğu doğuyordu.

Parasal Sistemin merkezi olan ECU'nun üç ana işlevi vardı. Birincisi Avrupa merkez bankaları için tutulacak uluslararası rezervler için birim teşkil ediyordu ve aralarındaki işlemleri bu birim sayesinde yapabiliyorlardı. ECU'nun sunumunu önceden Avrupa Para yılı sistemince kurulmuş olan Avrupa Parasal İşbirliği Fonunun yerini alacak Avrupa Para Fonu sağlayacaktı.¹⁷ İkinci işlevin amacı Döviz Kuru Mekanizmasını desteklemektir. Böylece bir değişim aracı olan ve aynı zamanda bir hesap birimi teşkil eden ECU'yla ulusal paralar ERM'ye bağlanacaktı. Üçüncü olarak da üye ülkeler için müdahale aracı ve cinsinden kredilerin verildiği paraydı. ECU'dan bu işlevleriyle disiplini sağlaması ve bir süre sonra topluluğun tek para birimi olarak dolaşıma çıkması bekleniyordu.

¹⁵ Bir başka deyişle, simetri içeren bu sistemde güçlenen parayı çıkartan merkez bankası kendi ulusal döviz piyasasından zayıflayan parayı satın alacak, bu arada zayıflayan paranın merkez bankası kendi döviz piyasasına güçlenen parayı satacaktı.

¹⁶ ECU Topluluk döviz kurlarının ağırlıklı ortalamasından oluşuyor ve her paranın ağırlığı ülkesinin ; i. Topluluk gayrisafi milli hasılası içindeki payına, ii. toplam ticaret içindeki oranına ve iii. büyüklüğüne göre hesaplanıyordu. ECU'nun değeri ağırlıklı kur sepetinin değeri değişince değişecek ve ağırlıklar her beş yılda bir yeniden gözden geçirilecekti.

¹⁷ Fakat bu kurumun yekileri ve rolü üzerinde Topluluk üyeleri arasında çok tartışma ve görtüş ayrılığı çıktığından bu fon hiç bir zaman kurulamadı.

iii. Sistemin Destekleri ve Sağladığı Kolaylıklar: Avrupa Parasal Sisteminin üçüncü ayağı ise kredi ve finansman olanaklarıydı. Bunlar çok kısa vadeli finansman, kısa vadeli parasal destek ve orta vadeli finansal yardımdan oluşmaktaydı.¹⁸ Tüm bu yardım olanaklarına rağmen eğer piyasa baskıları daha da ciddileşerek artarsa veya uygulanan politikalar hedeflerine ulaşamazsa ya da üye ülkelerin aralarındaki enflasyon oranı farklılıkları sonucunda dış açıklar ciddi boyutlara varırsa, geriye kalan çare yeniden kur ayarlamasıdır ki, bu da Avrupa Parasal Sistemi çerçevesi içerisinde merkezi kurların karşılıklı olarak değiştirilmesidir. Fakat kur ayarlaması kurallar ve kıstaslara bağlanmadığı için karşılıklı pazarlıklara dayanmaktadır (Collignon, 1993: 24).

1.1.4. Çalkantılardan Güven Ortamına: 1979-1992 Arasında Avrupa Para Sistemi ve Delors Raporu

Sistemin kurulduğu ilk yıllar ikinci petrol şokunun getirdiği çalkantılarla geçti. Parasal politikalar ve enflasyon hadleri çok düşük düzeyde bir benzeşme sergilediler ve bu süre içinde döviz kurları defalarca yeniden ayarlandı. Bu yıllar iktisadi politika rejimleri açısından dönüşüm yıllarıydı. İtalya ve Fransa gibi önemli ülkeler yeni makroekonomik trendi yakalamayı başaramayarak politika önceliklerini hala genişlemeci politikalara endekslemişlerdi. Fakat daha sonra her şey değişti ve yüksek enflasyonlu ülkelerde fiyat artış hızları düşme eğilimi gösterdi.¹⁹ Collignon (1994) bu dönemi Parasal Sistemin durgun sulara vardığı dönem diye tanımlıyor. Sonuçta Avrupa Parasal Sistemi rahat bir nefes alabildi ve böylece parasal ve reel makroekonomik değişkenlerde de bir uyum sağlamayı başarabildi.

Kenen'e (1992) göre sistem bu dönemde bir Mark alanı haline gelmişti. Diğer üye ülkeler, özellikle Fransa ve İtalya kendi istikrar tedbirlerini rahatça uygulayabilmek için markın hareketlerini takip eden bir kur politikası izlediler. Her

¹⁸ Çok kısa vadeli finansman imkanları özellikle spekülatif hücumlarda üye merkez bankalarının birbirlerine sağladıkları kolaylıklardır ve ECU cinsinden verilecekti. Kısa vadeli parasal destekleme kolaylıklarında ise üye merkez bankaları geçici ödemeler dengesi açıklarıyla karşılaşıldığında birbirlerine başka döviz cinsinden kredi verilmesinden ibarettir. Orta vadeli finansal yardımlar da ödemeler dengesi zorluklarıyla karşılaşıldığında yeniden ödemeler dengesine ulaşmak için düzenlenen bir ekonomik uyum politikaları paketinin uygulanması şartıyla verilebilecekti.

¹⁹ Nisan 1983'ten Ocak 1987'ye kadar sadece dört defa kur ayarlaması yapıldı ve bu ayarlamalar bir önceki döneme göre daha küçük oranlarda gerçekleşti.

ne kadar Fransa zaman zaman sistemi eleştirse de uyum bir süre için de olsa devam etti. Bir başka deyişle Fransa ve İtalya marka bağlanmak kaydıyla Bundesbank'ın kredibilitésinden yararlanarak kendi para politikalarını fiyat istikrarı hedefiyle uyguladılar. Bu iyimser havayı oluşturan dış faktörlerden başlıcası Volcker başkanlığındaki Amerikan Federal Merkez Bankası Sistemi doların değerini olması gerekenden daha yüksek tutmasıydı. Ocak 1987'den 1992'nin Eylül'üne kadar hiç ayarlama yapmak zorunda kalınmadı ve 1988'in sonlarında enflasyon oranları birbirlerine oldukça yaklaştı: Fransa ve İtalya'nın Alman enflasyonundan farkı sırasıyla yüzde 1,4 ve 3,7 idi ve bu rakamlar 1970lerden beri görülmüş birbirine en yakın orandaydı. Ayrıca yine bu dönemde İspanya, İngiltere ve Portekiz mekanizmaya katıldı.

Sistem Avrupa entegrasyonunun başka kulvarlarda da ilerlemesinden çok olumlu olarak etkilendi ve aynı zamanda entegrasyon sürecine de katkıda bulundu. 1985 ve 1986'da Topluluğa üye hükümetler Avrupa Tek Senedini hazırladılar ve imzalayarak hayata geçirmeye karar verdiler. Bu senetle 1 Ocak 1993 tarihinden itibaren dört özgürlük birden sağlanmış olacaktı: mallar, hizmetler, işgücü ve sermaye artık tamamen serbestçe dolaşabilecekti. Tabii ki tam bir ortak pazar yönündeki bu adım Avrupa entegrasyonunun parasal birlik gibi diğer unsurlarına da taze kan getirdi.

Bir bilanço çıkarmak gerekirse 1979-1991 arasında sistem enflasyonu düşürebildiği ve kur ayarlamalarını azaltabildiği ölçüde iyi çalıştı, hatta beklenenden de başarılı oldu.²⁰ Döviz kuru mekanizması dışında kalan üç büyük para birimi olan Amerikan doları, Japon yeni ve İngiliz sterlini çok ciddi kısa vadeli hareketlilik (volatility) ve belirsizlikler gösterdi. Fakat mekanizma içinde kalan ikili paritelerdeki kısa dönemli hareketlilik ve belirsizlik oldukça azaldı (Tsoukalis, 1991: 172). Enflasyon oranları Topluluk içinde birbirine oldukça yakınlaştı ve faiz oranları benzeşti. Böylece ortak müdahalelerdeki başarı ve işbirliği düzeyi sisteme duyulan güveni artırdı (Tsoukalis, 1991: 173). Zamanla sisteme katılım Avrupa'nın birleşmesine onay vermekten öte anti-enflasyonist politikalara da prim verildiğini ifade ediyordu.

²⁰ APS'nin enflasyonun düşüşündeki rolü ve düzeneğe atfedilen başarı ileriki bölümlerde

Bu olumlu hava içerisinde 1988'de toplanan Avrupa Konseyi, özellikle Fransız ve Alman dışişleri bakanlarının istemleriyle parasal birlik yolunda somut aşamaların belirlenmesi için dönemin Komisyon Başkanı Jacques Delors'un başkanlığında bir komite kurulmasını kararlaştırdılar. 1989'un başında sunulan Delors Raporunda ekonomik ve parasal birliğin bir bütünlük içinde algılanması gerektiği vurgulandı. Parasal Birlik raporda üye ülke para birimlerinin tamamen ve geriye dönülemez şekilde konvertibl hale getirilmesi, sermaye hareketlerinde tam serbesti ve sermaye piyasalarında tam entegrasyon sağlanması, dalgalanma marjlarının kaldırılarak döviz kurlarının tamamen birbirlerine kilitlenmesi olarak tanımlanıyor ve birliğin ancak yüksek düzeyli bir ekonomik yakınlaşmayla oluşturulabileceği belirtiliyordu.²¹

Rapor bir safhadan diğerine geçmek için belirli bir takvim belirlemektense her aşamanın başlayacağı tarihin ilerleyen süreç içerisinde bir önceki safhada atılan adımlara göre benimsenmesini öneriyordu. Birinci aşamada, önceden kaldırılmamış tüm sermaye kontrollerinin ortadan kaldırılması ve dolayısıyla tek bir finansal alan yaratılması, Topluluk üyelerinin hepsinin Döviz Kuru Mekanizmasına katılması ve parasal işbirliğinin yoğunlaşması sağlanacaktı. Parasal işbirliği mevcut kurumsal çerçevede güçlendirilecek ve iç pazarın tüm gerekleri tamamlanacaktı. Gerektiğinde bu safhada kur ayarlamalarına izin verilecekse de uyum için alternatif mekanizmalarının kullanılması tavsiye ediliyordu.

İkinci aşama aslında bir kurumlaşma safhasıydı. Politikalar daha sıkı bir denetim altına alınacak ve ulusal bütçe açıklarını küçültmek için açık kurallar konulacaktı. Bu safhada Avrupa Para Sistemi daha da güvenilirlik kazanmış olacak ve ulusal yetkili kurumlar ortak bir makroekonomik politika setini uygulamaya koyacaklardı. Rapordaki belki de en önemli yenilik Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin kurulması olacaktı. Sistem fiyat istikrarı hedefine bağlı kalacak, Topluluk düzeyinde uygulanacak politikaları destekleyecek, bankaların denetlenmesine yardımcı olacak ve parasal politika ve döviz kuru politikasının formüle edilmesinden ve uygulanmasından ve rezervlerin yönetiminden sorumlu olacaktı. Avrupa'nın

tartışılacaktır.

²¹ Raporda önerilen, Avrupa'nın bir an önce ortak paraya doğru gitmesiydi. Komite nihai hedefe ulaşmak için üç aşamalı bir süreç tanımlıyordu ve yapılması gereken ilk iş tüm Topluluk üyelerini

bağımsız para politikaları artık sadece koordine edilmekle kalmayacak, ortak para politikası bu kurum tarafından hazırlanacak ve uygulanacaktır.

Üçüncü safhada döviz kurları değiştirilemeyecek şekilde kilitlenecek ve para politikasının kontrolü tamamen Topluluk Merkez Bankası'na geçecekti. Resmi rezervler banka nezdinde tutulacak ve banka gerektiğinde üçüncü döviz cinslerine karşı müdahalelerde bulunacaktı. En sonunda tek bir para, üyelerin ulusal para birimlerinin yerini alacaktı. Bu arada artık yapısal ve bölgesel politikalar güçlendirilecek, mali politikalar koordineli olarak uygulanacaktı.

Delors Planı da Werner Raporu gibi ekonomistler ve parasalcılar arasındaki tarihsel ihtilafa konu oldu. Fransa ve İtalya'nın başını çektiği parasalcılar iktisadi politikalar için gerekli olan adaptasyonun hızlı kurumsal dönüşümden geçtiğini ve bu değişim sonucunda ortak kurum ve politikaların daha da güçleneceğini savundular. Ekonomistler (Almanya ve Hollanda) ise ileriye yönelik kurumsal düzenlemeler yapılmadan önce daha fazla iktisadi yakınlaşma ve işbirliğinin gerekliliğini vurguluyorlardı. Aslında tüm bu çatışmanın altında yatan Avrupa Merkez Bankasının kurulma tarihinin belirlenmesiydi. Fransa ve İtalya'ya göre Banka, Delors Raporunun öngördüğü gibi ikinci aşamada kurulmalıydı.

Bu tartışmalardan öte İngiltere, iç pazarın tamamlanmasını ve finansal piyasaların entegrasyonunu denetlese de Merkez Bankasının kurulmasına ve tek paranın kabul edilmesine şiddetle karşıydı.²² Kurumsal bir bakış açısına sahip olan Delors raporuna karşı evrimci bir bakış açısı öneren İngiltere bir rapor hazırladı. Rapor, ekonomik birliğin birinci aşamada tamamlanmasını ve aynı anda ekonomik ve parasal politikaların koordinasyonunun güçlendirilmesi ve tüm topluluk paralarının Döviz Kuru Mekanizmasına eşit şekilde dahil edilmesini öneriyordu. İkinci aşamada Avrupa Para Fonu tarafından piyasaya sürülecek HECU (Hard European Currency Unit) dolaşıma girecekti. Fonun amacı Ekonomik ve Parasal Birlik yolunda fiyat istikrarını sağlamaktı. HECU ise Döviz Kuru Mekanizmasına katılacak fakat onun merkezi paritesi hiçbir zaman devalüe edilmeyecekti.

Avrupa Para Sisteminin Döviz Kuru Mekanizmasına dahil etme.

²²Fratianni ve diğerlerine (1992) göre İngiltere'nin muhalefetinin iki sebebi vardı: İngiltere, daha sıkı entegre olmuş bir Avrupa'da siyasi ve ekonomik bağımsızlığını kaybetmekten korkuyordu ve aynı zamanda İngiliz görüşüne göre Brüksel'deki bürokrasinin gittikçe merkezileşmesi tek pazarın deregülasyon ruhuna aykırı olduğu için İngiltere Brüksel bürokrasisine güvenmiyordu.

1.1.5. Maastricht'e Giden Yol

Uzun tartışmalardan sonra Haziran 1989 Madrid Avrupa Konseyi Toplantısında Ekonomik ve Parasal Birliğin birinci aşamasına geçiş tarihi Delors Raporu ışığında Temmuz 1990 olarak belirlendi. Böylece 1990 yılının Aralık ayında Roma Anlaşması'nda gerekli değişiklikleri hazırlamak için bir hükümetler arası konferans toplanmaya çağırıldı.

1 Temmuz 1990 tarihi, Avrupa'nın finansal ve parasal entegrasyon sürecinde çok önemli bir yer tutar zira bu tarih parasal birliğin birinci aşamasının başlama tarihiydi.²³ Bu arada Komisyon, Ağustos ayında Birliğin ikinci aşamasına geçiş tarihini Ocak 1993 olarak belirledi ve Ekim 1990 Roma Avrupa Konseyi toplantısında, İngiltere hariç tüm Topluluk üyelerinin 1 Ocak 1994'te ikinci safhaya geçmeleri kararlaştırıldı.²⁴ Tüm bu ikna turları sonucunda hala kurumsal ve teknik alanda fikir karışıklığı sürüyor çözüm parasal birlik için toplanacak olan hükümetlerarası konferansa kalıyordu.

Aralık 1990'da Roma'da başlayan, sıkı pazarlıklara sahne olan pazarlık süreci bir yıl sonra Maastricht'te toplanan hükümetlerarası konferansta son buldu. Roma Anlaşması'nda yapılan değişiklikler bir anlaşma taslağı haline getirildi. Pazarlıklar iki problem etrafında dönüyordu. Birinci problem, ekonomik ve parasal birliğe giden yolun üçüncü aşamasında iktisadi politika konusunda kararların nasıl, hangi mekanizmalarla verileceği konusunda bir karara varılamıyordu ve parasal birlik için gerekli kurumsal ve yasal düzenlemelerin nasıl yapılacağı ve tek paraya nasıl geçileceği konusunda hararetli tartışmalar çıktı. İkinci konu ise üye devletlerin birliğe tam üye olmaları için yerine getirmek zorunda oldukları giriş şartlarının (yakınlaşma kriterleri) belirlenmesiydi.

Maastricht Anlaşması, Delors Raporunda çizilen şablonu takiben Ekonomik ve Parasal Birliğe ulaşmak için üç safha belirledi. 1 Temmuz 1990'da başlamış olan

²³ Aynı zamanda bu tarih, İspanya, Portekiz, İrlanda ve Yunanistan hariç tüm Toplulukta sermaye kontrollerinin kalkacağı zamana işaret ediyordu.

²⁴ Belçika, Fransa ve İtalya'nın ısrarlarına rağmen Almanya ve Hollanda yine ekonomik politikalarda da uyumun öncelikli olması gerektiğini savunarak bir tarih saptanmasına karşı çıktılar. Her ne kadar bu tarihten hemen sonra yeni bir parasal organ kurma fikri kabul görse de üye hükümetler bu kuruma ikinci safha içinde bir yetki devrine karşı çıkarak bunun ancak üçüncü safhada mümkün olabileceğini beyan ettiler.

birinci safhada ekonomik birlik tamamlanacak ve sermaye kontrolleri Portekiz ve Yunanistan hariç tüm Topluluk içinde tamamen kaldırılacaktı. Bu dönemde ulusal enflasyon oranları düşecek, faiz oranları farklılıkları azaltılacak ve Avrupa-ıçi döviz kurları istikrara kavuşacaktı. Politikalarda işbirliği için üye devletlerin parasal ve finansal durumları denetleyecek ve ödemeleri kolaylaştırılacak olan 'Parasal Komite' kurulacaktı.

Konseyin Roma Toplantısında başlama tarihi 1 Ocak 1994 olarak saptanan ikinci safhada sermaye ve döviz kontrolleri ulusal ekonomik politika araçları olmaktan tamamen çıkacak fakat üye ülkelerden herhangi birinde sermaye hareketleri sermaye piyasasının işleyişini bozarsa Komisyon o hükümete gereken tedbirleri alması için yetki verecekti. Üçüncü ülkelerden kaynaklanan ve ekonomik ve parasal birliği tehdit eden sermaye hareketleri konusunda Bakanlar Kurulu gerekenleri yapacaktı (Madde 73). Ayrıca Merkez Bankalarının bağımsızlığı için adımlar atılacak ve gereksiz bütçe açıkları önlenecekti (Madde 109). Komisyon üye ülkelerin bütçelerini 104. maddeye göre denetlemeye başlayacaktı. Uyulması gereken kriterler şunlardı: Bütçe açıkları ve kamu kesimi borçlanma gereği Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın sırasıyla yüzde üçünü ve yüzde atmışını geçmeyecekti.²⁵

İkinci aşamanın belki de en önemli kurumsal yeniliği Merkez Bankası guvernörlerinden oluşan komitenin yerini alacak Avrupa Para Enstitüsüdür. Enstitünün başlıca görevleri şunlar olacaktır: *i.* Merkez bankaları arasında işbirliğini güçlendirerek para politikalarını koordine etmek ve böylece fiyat istikrarını sağlamak, *ii.* Merkez Bankalarının görev ve yetkileri dahilindeki konularda danışmanlık yapmak, *iii.* Avrupa Parasal Sisteminin işlevselliğini denetlemek, *iv.* Parasal Sistemin kredi olanaklarını yöneten Avrupa Parasal İşbirliği Fonu'nun yetkilerini devralmak ve *v.* ECU'ya geçişi kolaylaştırarak kompozisyonunu sabitlemeye çalışmak. Fon daha sonra, üçüncü aşamada uygulanacak tek para politikası için gerekli hazırlıkları yapacak, 'Avrupa Merkez Bankaları Sistemi' çerçevesinde çalışacak ulusal merkez bankaları için kurallar koyacak ve piyasaya sürülecek ECU banknotu için teknik hazırlıkları tamamlayacaktı. Fonun Merkez Bankaları Sisteminin görevlerini yerine getirmesi ve gerekli düzenlemeleri bitirmesi

²⁵ Maastricht kısıtları ileride daha kapsamlı bir biçimde tartışılacaktır.

için son tarih 31 Aralık 1996 olacaktı ve bu çatı Avrupa Merkez Bankası'nca gözden geçirilecekti (Madde 109).

Üçüncü aşamaya nasıl geçileceği Hükümetlerarası Konferansı bekleyen en büyük sorunlu noktaydı çünkü ekonomistler ve parasalcılar, beklendiği gibi, yine uzun zaman uzlaşmaya varamadılar. Hollanda bir tasarı sundu ve tasarıda 1996 yılı sonunda Komisyon ve Avrupa Para Fonundan üye ülkelerin uyumunu gösteren bir rapor istenmesi öngörüldü.²⁶ Fransa konferansın son saatlerinde yeni bir öneride bulunarak yirminci yüzyıl bitmeden parasal birliğe geçişin hayata geçirilmesini garantiye almaya çalıştı. Sonuçta Maastricht'te Fransa ve Hollanda'nın önerilerinin karışımı bir planda karar kılındı. Hollanda'nın önerisine uygun şekilde Komisyon ve Avrupa Para Fonu Bakanlar Kuruluna üçüncü safha için hazırlıkları bildirecekti. Bunun üzerine Kurulda üçüncü aşamaya geçişin uygunluğu tartışılacak ve böylece çoğunluğun ortak para kriterlerine uyup uymadığı oya sunulacaktı. Eğer uygun bulunursa Kurul üçüncü aşamanın başlangıç tarihini saptayacaktı ve bu süreç 31 Aralık 1996'ya kadar tamamlanmış olacaktı. Fakat 1997 sonuna kadar bir tarih saptanamazsa üçüncü aşama Fransız önerisine paralel olarak 1 Ocak 1999'da başlayacaktı. En geç bu tarihten itibaren ECU tam anlamıyla birliğin ortak parası olacak ve Avrupa Merkez Bankası ve ulusal merkez bankaları tarafından oluşturulacak Avrupa Merkez Bankaları Sistemi de Avrupa Para Enstitüsünün yerini alacaktı.²⁷

1.1.6. Maastricht Sonrasındaki Kriz

Avrupa 1992'ye büyük bir iyimserlik havasıyla girdi. Bu iyimserliğin sebebi döviz kurlarında sağlanan istikrardı. Ocak 1992'de Avrupa Parasal Sistem dahilinde son beş yıldır hiç ayarlama yapılmamış olacaktı ve 1979'da kurulan sistemle

²⁶ Bakanlar Kurulu da hangi üyenin tek paraya geçiş için *ehil* olduğuna karar verecekti ve Avrupa Konseyine fikrini bildirecekti. Müteakip Konsey toplantısında bir tarih belirlenecek ve tek paraya geçilecekti. Kriterlere uyamayanlar da bir sıraya konacak ve zamanla üyelikleri tartışılacaktı. Almanya ve İngiltere tarafından desteklenen bu taslak, parasalcılar, yani Fransa ve İtalya tarafından beğenilmedi çünkü planda belirtilen şartlara uyum gösterilemediği takdirde üçüncü aşamaya geçiş belirsiz bir tarihe kadar ertelenebilirdi.

²⁷ Sistemin asıl amacı fiyat istikrarını korumak olduğundan ne Avrupa Merkez Bankası ne de ulusal merkez bankaları hiçbir kurumdan -gerek Topluluk kurumu gerekse ulusal hükümetlerden- talimat almayacaktı. Sistem Topluluğun para politikasını belirleyerek uygulayacak, üye merkez bankalarının döviz rezervlerini tutacak, döviz operasyonlarını yönetecek, ödemeleri kolaylaştıracak ve bankacılık

ekonomik politikalar yakınlaşmış, enflasyon oranı düşerek Döviz Kuru Mekanizması sayesinde Topluluk içinde belli bir ortalama yakalanmıştı. Kur ayarlama beklentileri gittikçe azalırken sisteme duyulan güven bir kat daha perçinlendi. Bundan da öte sistem artık dışarıda kalan para birimlerine bile bir referans noktası teşkil ediyordu; hatta Fin markkası ve Norveç kronu bir istikrar sembolü olarak gördükleri ECU'ya tek taraflı olarak bağlanmıştı.

Maastricht Anlaşması Avrupa Para Sistemi açısından çok olumlu sonuçlar getirdi, zira anlaşmayla gereken önlemlerin alınacağına dair güven arttı. Sistemde kur ayarlaması yapmanın artık bir de politik maliyeti vardı çünkü parasal birliğe girmek isteyen adaylar Anlaşmaya göre paralarını birliğe üye olmadan en az iki yıl öncesinden Avrupa Para Sisteminin dar bandına sokmalıydılar. Dolayısıyla üye ülkeler de sistem dışında kalmamak için konulan kurallara uyacaklardı ve anlaşma işte bu olumlu hava içerisinde imzalandı.

Avrupa'da iyimser rüzgarlar eserken 1992'nin sonbaharına girerken bir dizi kriz başgösterdi ve Eylül 1992'de Fin markkası ve Norveç kronuna spekülatif hücumlar yöneldi. Bu arada İtalyan liretinde yüzde 7'lik bir devalüasyon yapıldı. Böylece 1987'den beri parasal sistemdeki ilk kur ayarlaması yapılmış oldu. Bunun hemen ardından İngiliz sterlini ve İtalyan lireti Avrupa Para Sisteminden çekilmek zorunda kaldı. 1992 Kasımında İspanyol pesetası da yüzde 5'lik bir devalüasyon yaşamak zorunda kaldı ve devalüasyonlar pesetada düşüş devam ederken Portekiz eskudosu da değer yitirdi. Buna karşılık olarak bazı parasal sistem üyeleri geçici olarak döviz kuru kontrolleri uygulamak zorunda kaldılar. Sırayla İrlanda lirası, peseta ve eskudo yeniden bir dizi devalüasyonla daha karşılaştı ve 1993 Mayısında Fransız fransı ve Danimarka kronu ciddi spekülasyonlara maruz kaldılar.

Artık Avrupa Para Sistemi fiili olarak ortadan kalkmak üzereydi ve 1993 Ağustos'unda sistem yerini yüzde 15'lik bantlara bıraktı. Bu geniş bantlar 1994 yılında merkez bankalarının tekrar 2,25'lik banda dönme kararını almasıyla son buldu. Fiili olarak tekrar yerine gelen sistem artık liretsiz ve sterlinsiz çalışıyordu. Tüm olumsuzluklara rağmen sistem parasal birliğin şablonu olarak kalmaya devam edecekti. 1994 Aralık'ında toplanan Avrupa maliye bakanları Avrupa Para

ve finans kesiminin sorunsuz işlemesi için gerekenleri yapacaktı.

Enstitüsü'nün önergesiyle APB'ne giriş için gereken son iki yılda APS'nin dar bandında kalma koşulunu ortadan kaldırdılar ve böylece halihazırdaki durumu meşru kıldılar.

Avrupa'da baş gösteren kriz konusunda literatürde başlıca üç açıklama öne çıkmaktadır.²⁸ Birinci açıklama, krizi aynı parasal çerçevede yer alıp iktisaden yeterince yakınlaşamayan üyelerde meydana gelen yapısal farklılıkların bir sonucu olarak yorumlamaktadır. Bu görüşe göre ülkeler arasındaki yapısal farklılıklardan dolayı kur ayarlamaları daha önceden yapılması gerektiğinden zaten gecikmişti. Rekabet gücündeki yıpranmalarla reel olarak değer kaybına uğrayan sterlin, eskudo, liret ve peseta gibi dövizlerde ileride daha ciddi sorunlar yaşamamak için bu kriz ve sonucundaki kur ayarlamalarının tecrübe edilmesi zorunluydu.

Minikin'e (1993) göre üye ekonomiler iktisadi yapısal durumlarına göre üç kategoriye ayrılıyorlardı: Birinci grubun (Almanya, Fransa, Danimarka ve Lüksemburg) daha fazla yapması gereken bir şey yoktu ve aralarından sadece Almanya'nın mali açığının kriterlere uydurulması hariç birliğe hemen hemen hazırlardı. Orta grupta Belçika, İngiltere, Hollanda, İrlanda ve İspanya bulunuyordu. Her ne kadar bu ülkelerin parasal ve bütçe politikalarında 1990ların ilk yarısında kemerlerini sıkmaları gerekiyorsa da bu ülkeler Birliğin kurucuları olabilecek kadar iyi durumdaydılar. Son gruptaki Yunanistan'ın enflasyon ve bütçe açıkları konusunda ciddi adımlar atması gerekiyordu. Uzun süreden beri döviz kuru mekanizmasına dahil olmasına rağmen grubun ikinci üyesi olan İtalya'yı bütçe konusunda büyük politika değişiklikleri bekliyordu. Üçüncü grupta olan Portekiz'in başlıca problemi ise enflasyondur.

İkinci bir açıklama ise Avrupa'nın bir dizi asimetrik şoka maruz kaldığını ve bu şoklardan dolayı kurların yeniden ayarlandığını iddia etmektedir. Avrupa'da etkileri eşit olarak dağılmayan bu şoklardan belki de en belirginini ve dolayısıyla en çok değinileni Almanya'nın birleşmesinden doğan olumsuz iktisadi etkilerdir. Birleşen Almanya'da enflasyonu arttırmamak için Bundesbank'ın para politikasını sıkması faizleri artırmış ve bu diğer Avrupa ülkelerini APS aracılığıyla olumsuz etkilemiştir. Diğer bir dizi asimetrik şokların da Finlandiya ve İsveç'ten

²⁸ Bu açıklamalar için Eichengreen ve Wyplosz'a (1993) bakınız.

kaynaklandığı ileri sürülmektedir, zira bu ülkelerin SSCB'yle ticaretlerinin boyutları gözönüne alındığında bu ülkenin dağılmasıyla ticari anlamda çok zarar gördükleri ve dolayısıyla bundan olumsuz etkilenecek kur ayarlamalarına yolaçtığı iddia edilmektedir. Fakat bu açıklama birinci açıklamayı desteklemektedir.

Üçüncü açıklama ise krizi piyasa beklentileri ile tanımlamıştır. Yatırımcılar her nasıl olursa olsun döviz kuru mekanizması içerisinde kalan Avrupalı üyelerin makroekonomik anlamda yaklaşacağı beklentisi içerisindeydiler ve buna dayanarak Avrupa'da ortaya çıkan faiz haddi farklılıklarından yararlanmak istediler. Fakat Maastricht Anlaşması'na İngiltere ve Danimarka tarafından konulan çekinceleri ve Avrupa'da gittikçe kötüleşen iktisadi durumu menfi açıdan değerlendiren piyasalar daralmacı politikalardan vazgeçileceği ve bir dizi devalüasyonun yaşanacağı beklentisine girdi ve sermaye serbestliğinin de varlığıyla zayıf dövizlere ciddi baskı yaparak daha sağlam paralara kaydı. Spekülatif güdülerle de beslenen bu süreçte düşük faizle mark üzerinden borçlanan yatırımcılar, üzerinde yüksek faiz taşıyan lirtet cinsinden varlıklara yatırarak böylece daha yüksek faiz gelirleri elde ettiler. Dolayısıyla üçüncü açıklama da yine krizin ülkeler arasında yapısal farklılıkların sonucu olduğu görüşünü desteklemektedir.

Sonuç olarak Avrupa'da yaşanan krizin genel sebebi parasal ve sermaye serbestisi bakımından aynı finansal alanın unsurları olan Avrupa ekonomilerinin rekabet gücü, gelir, istihdam gibi temel ekonomik göstergelerde yaklaşmamasıdır. Bu yapısal farklılıklar piyasalarca olumsuz karşılanmış ve Avrupa döviz kurlarını alt üst ederek bir dizi krize yolaçmıştır. Avrupalı hükümetler gerek bölgesel gerek ulusal düzeyde birtakım önlemler almışlarsa da serbestleşen sermaye akımlarının etkisiyle piyasa güçlerine teslim olmuşlardır. Böylece ülkeler arasında yapısal farklılıkların giderildikten sonra bir parasal birliğe gitmeyi öneren Almanya'nın başını çektiği ekonomistler haklı çıktıklarını ilan etmişler, Almanya iktisadi anlamda daha da yaklaşmak için birtakım önerilerde bulunmuştur. Daha sonra değinilecek olan Waigel'in 'İstikrar ve Büyüme Paketi' de bu çerçevede anlam kazanabilir.

Bu arada Ekim 1993'te resmi olmayan bir Avrupa Konseyi toplantısında Avrupa Para Enstitüsü'nün ve dolayısıyla onun selefi Avrupa Merkez Bankası'nın merkezinin Frankfurt'ta olacağı kararlaştırıldı. Konseyin Haziran 1995 toplantısında

APB'ne geçiş takvimi yeniden düzenlendi. Daha sonraki Aralık 1995 Madrid toplantısında 'ecu'nun adı 'euro' olarak değiştirildi. Bu takvimi takiben Avrupa Konseyi Mayıs 1998'de APB'ne katılacak ülkeleri belirledi ve Avrupa Merkez Bankası kurularak başkanı atandı. Yine bu takvime göre 1 Ocak 1999'da kurlar tamamen sabitlenecek ve euronun hukuki statüsü belirlenecekti. Kambiyo işlemleri euro üzerinden yapılırken ye ülkeler o tarihten sonra euro cinsinden borlanacaklardı. Bu tarihten itibaren 1 Ocak 2002'ye kadar bankacılık ve finans kesimi euroyu tam anlamıyla kullanmaya geçecekler ve ekonomiler belirleneceği şekilde euroya ayak uyduracaklardı. Bu tarihten sonra euro banknotları ve madeni paraları ulusal paralarla birlikte dolaşıma girecek, kamu kurumları hesaplarını tamamen euro cinsinden tutacaklardı. Temmuz 2002'den itibaren de ulusal paralar geçersiz kılınıp tedavülden kaldırılacaktı.

1.2. İktisadi Politika ve Avrupa Para Birliği: Kavramsal ereve

Bu alt bölümde ileride olası bir kavram kargaşasına yolamamak için bazı iktisadi kavramların çalışma çerçevesinde ne bağlamda kullanıldıkları açıklanacaktır. Bu kavramlardan başlıcaları Keynesçilik, parasalcılık ve neoliberalizmdir.

Keynesçilik kavramı çalışmada bir iktisadi politika paradigması olarak kullanılmaktadır. Bu kavram Keynes'in *Genel Teori*'sinin kuramsal sonuçları ve her ne kadar *Genel Teori*'de bulunmasa da bu eserdeki hükümlerden çıkarılabilmesi mümkün olabilecek önermeleri kapsamaktadır. Keynesçi analizin ayırdedici özelliklerinden başlıcaları reel değişkenler üzerinde fiyat etkilerinin rolüne önem atfedilmemesi ve böylece reel gelir etkilerinin önem kazanması ve ikinci olarak da genelde iktisadi büyümenin yüksek düzeyde gerçekleşmesi, özelde toplam talebin tatminkar seviyelerde tutulması için devletin müdahaleci rolünün vurgulanması eğilimidir. Bu bağlamda Keynesçilik genel bir kategori olarak algılanmalı ve 'devlet mdahaleciliğinden sosyalizme kadar' her türlü toplumsal, iktisadi ve siyasi yapılanma bu genel ereve içinde kaldığı düşünülmektedir (Thompson, 1990: 43).

Zaman zaman çalışmada değinilen Phillips eğrisinin Keynesçi analizin temel taşlarından biri olduğunu iddia etmek hiç de geçersiz olmaz. Ancak bu hüküm Phillips eğrisinin Keynes'in orjinal katkıları arasında yer almadığı için Keynesçi

sayılamayacağı anlamına da gelmemelidir.²⁹ Zira genel anlamda olduğu gibi burada da kullanılan Keynesçilik aslında Keynes'in 'neoklasik sentez' versiyonudur. Neoklasik sentezi açıklayan modelin dördüncü kadranını oluşturan Phillips eğrisi aslında yapışkan nominal ücretlerin belirlenişini ifade ederek neoklasik modeli tamamlar. Phillips eğrisinin Keynesçi analizin temel taşlarından biri olduğunu iddia etmek bir anlamda Keynes'e haksızlık etmek olarak algılanabilir, çünkü 1970lerin başında stagflasyon olgusunun (enflasyon içerisinde durgunluk) ortaya çıkmasıyla eğrinin temsil ettiği ilişki ampirik olarak kırıldığı için Keynesçiliğin bir iktisadi politika paradigması olarak geçersiz sayıldığı düşünülmüştür. İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan beri Avrupa'da yaygın olarak uygulanan Keynesçilik ekonomideki bu krizle terkedilmeye başlanmıştır ve bu paradigmanın yerine oturan politikalar demeti ise enflasyon ve büyümeye karşı farklı bir tavır içermiş, önceliklerin yeniden sıralanmasına yolaçmıştır.³⁰ Fakat ne yazık ki gerçekten de geçersiz sayılan Phillips eğrisi olsa da bu başarısızlık haksız yere Keynesçiliğe ve hatta bizzat Keynes'e atfedilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada Phillips ilişkisinin Keynes'in orijinal katkılarının bir unsuru olarak değil, uygulamada bir iktisadi politika modeli olarak kullanılan Keynesçiliğin temel taşlarından biri olduğu varsayılacaktır. Ayrıca yine bu çalışmada Keynes'in vurguladığı kısa dönemli analizler üzerinde durulacak ve post-Keynesçilerin tartışmalarına değinilmeyecektir.

1970lerde meydana gelen krizin ardından Avrupa genelinde Keynesçiliğin terkedilişi parasalcılığın iktisadi politika gündemine oturmasını sağlamıştır. Çalışmada parasalcılık da yine Keynesçilik gibi genel bir iktisadi politika kavramı olarak kullanılmaktadır ve hatta zaman zaman birbirleriyle çatışan kuramsal ve politika önermelerini temsil etmektedir. Parasalcılığı tek bir kuramsal çatı altında toplayan unsur ise bu iktisadi politika modelinin Keynesçiliğe olan karşıtlığıdır. Bu bağlamda parasalcılık Keynesçiliğe alternatif bir politika paradigması sunuyor ve olası kemer sıkma politikalarına meşruiyet kazandıracak bir politika çerçevesi ortaya

²⁹ Keynes'in *Genel Teorisi* 1936'da basılmıştır, Phillips'in klasik makalesi ise 1958'de çıkmıştır. Phillips eğrisinin kitabı anlamda Keynesçi olduğunu, yani bu eğrinin işaret ettiği ilişkinin Keynes'in eserlerince içerildiğini iddia etmek sadece **anakronistik** olurdu. Genel anlamda Keynesçilik ve Keynes'in orijinal katkılarının farklarını incelemek için Leijonhufvud'a (1968) bakınız.

³⁰ İktisadi politikadaki bu değişikliğe doğaldır ki tüm Avrupa genelinde eşzamanlı ortaya çıkmamıştır.

koyuyordu. Bu politika modeli çerçevesinde Hirsch ve Goldthorpe'a (1978: 1) göre modern kapitalist toplumun 'en büyük çözülemeyen sorunu' Keynesçi paradigmanın vurguladığı işsizlik değil artık enflasyondur. İşte bu bağlamda parasalcılık 'sağlam para' adına fiyat istikrarına kavuşmak için uygulanması gereken politikaları ortaya koymuş, Keynesçiliğin çözmeyi başaramadığı ve hatta açıklayamadığı enflasyon sorunsalına bir çözüm bulmuştu.³¹ Keynesçiliğin enflasyon karşısındaki iddia edilen başarısızlığı iktisadi alternatif kuram arayışına itti ve tam bu sırada yeniden popüler olmaya başlayan parasalcılık iktisadi politika alanında oluşan boşluğu doldurarak anti-enflasyonist politikalarının gündemin tepesine oturmasını kuramsal açıdan destekledi.

Bu çalışmada parasalcılığın ne anlamda kullanıldığını ifade etmek için parasalcılığa ithaf edilen başlıca üç temel özellik vurgulanacaktır. Bunlardan ilki ve belki de en temeli parasalcılığın ekonominin işleyişinde parasal faktörleri vurgulamasıdır. Genel fiyat düzeyini belirleyen asıl öge para miktarıdır. Parasalcılığın temel unsuru, bu bağlamda, enflasyonu doğrudan para miktarıyla ilişkilendiren klasik *paranın miktar teorisi*'nin kabulüdür. En dar anlamda parasalcılık paranın miktarının fiyat düzeyi ve iktisadi aktivite üzerindeki etkisinin önemini ve para politikasının hedeflerinin gerçekleşmesinin para arzının büyüme hızının kontrol edilmesiyle mümkün olduğunu vurgular. İkinci bir parasalcı önerme de müdahale edilmezse uzun dönemde tüm piyasaların dengede olacağına işaret etmektedir ve dolayısıyla parasalcılık piyasalara olan ciddi bir inançla temsil edilmektedir. Üçüncü olarak parasalcılık ekonominin talep yanının istikrarlı bir ilişkiyle temsil edildiğini kabul ederken (zira müdahale edilmezse para talebi ve ulusal nominal gelir birlikte artarlar) para arzının politik sebeplerle dalgalandığını vurgularlar ve bu sürecin de ekonomik sistemi sakatladığını savunurlar.

Ayrıca APB süreci açıklanmaya çalışılırken parasalcıların bu siyasi karar karşısında nasıl tavır aldıklarını izleyebilmek için parasalcılığın döviz kuru rejimi hakkındaki görüşleri incelenmelidir. Friedman'la (1953) başlayan tartışma piyasa

³¹ Tekrar hatırlanması gerekir ki burada Keynesçiliğin enflasyon sorunsalını çözebilme yetisi tartışılmamaktadır, yani Keynes'in eserlerinde ve hatta neoklasik sentezdeki enflasyon olgusu incelenmemektedir. 'Keynesçi politikalarla enflasyonla mücadele edilemez' ifadesi sadece bir *algılayış biçimini* ortaya koymaktadır ve bu algılayış biçimi önce iktisat teorisinde zemin kazanmış ve hemen ardından da Avrupa'da iktisat politikasını belirleyenler ve Avrupalı liderlerce kanıksanmıştır.

güçlerine ciddi anlamda güven duyan parasalcılığın piyasada serbestçe belirlenecek olan dalgalı kurları tercih ettiğini ortaya koyar. Bu grup parasalcılara göre APB veya herhangi bir sabit kurlar sistemine katılım daha önceden açıklanan kurların korunmasını gerektireceğinden sistem içerisinde belirlenen enflasyonun kabulü anlamına gelecekti. Eğer sistem içerisindeki enflasyon oranı düşükse bu kabul edilebilecek bir durum olacaktır. Fakat Friedman ve bu konuda yazan diğer parasalcıların Bretton Woods sistemi zamanında eserlerini vermeleri o zamanki enflasyonist etkilerin sabit kurlar aracılığıyla sisteme kolayca yayılması düşünüldüğünde anlamlıdır. Dolayısıyla enflasyonist eğilimin her zaman varolduğunu savunan bu grup parasalcıların parasal otoritelerin enflasyonla savaşmak adına daralcı politikalar uygulayabilmeleri için esnek kurlar rejimini benimsemeleri doğaldır.

Sabit kurlar rejimini savunan parasalcılar da yukarıda belirtilen durumun tersini savunmaktadırlar. Her ne kadar çıkış noktaları, yani sabit kurlarda sistem içerisinde belirlenen enflasyon oranının kabulü anlamına geleceği, aynı ise de bu grup parasalcılar sabit kurları bu yüzden tercih etmektedirler. Bu grupça benimsenen varsayım, bir sabit kurlar sisteminin merkezi münhasıran parasal disipline bağlı kalarak sistem içerisinde düşük bir enflasyon ortamı kurmayı başarabiliyorsa, sağlanan bu kamu malından yararlanmak için parasal birliğe katılımın sebebi açık olacaktır. Her ne kadar bu grup parasalcılar, esnek döviz kurlarını savunan parasalcılarından ayrılırsalar da (yani sadece kurlarda piyasa güçlerine dar bir anlamda güvensizlik sergilese de) fiyat istikrarı için enflasyonla savaşmayı ilke edindikleri ve diğer parasalcı görüşleri paylaştıkları için 'parasalcı' sayılmaktadırlar. Zira bu görüşün temelinde de para ve fiyatlar arasındaki uzun dönemli ilişki yatmaktadır: Enflasyonun sebebi parasal genişlemedir ve dolayısıyla bu sorun para arzının kontrolüyle çözülebilir. Avrupa'da kurulması istenilen bir parasal birliğe katılımı desteklemek için Economist dergisinde 'All Saint's Day Manifesto' başlığı altında kamuoyuna bir çağrıda bulunarak destek isteyen bu iktisatçılar genellikle parasalcı görüşleri paylaşmaktadır (The Economist, 1 Kasım 1975: 33). Dolayısıyla bir çoğu Avrupa komisyonuna iktisadi danışmanlık yapan bu manifestonun yazarlarının

görüşleri Avrupa'da kurulması hedeflenen parasal birliği ciddi anlamda şekillendirmişlerdir.

Bu grup parasalcıların sabit kurları tercih sebeplerinin başlıca nedeni bu kurların politikayı belirleyiciler üzerinde parasal anlamda bir disiplin aracı olarak kullanılmasıdır.³² Bu görüşe göre ulusal politikaları belirleyecek olanların enflasyona yolaçacak politikaları uygulamaları eğilimi ortadayken sorun bir parasal sistem içerisinde kendini sadece düşük enflasyona adayacak bir merkez bulmaktı. APS çerçevesinde merkez rolünü oynayan Alman markının sistem içerisindeki antienflasyonist politikaları uygulamadaki başarısı ve Bundesbank'ın yasal zorunlulukları bu kuruma itibar (reputation) kazandırıyor, politikalara da güvenilirlik (credibility) atfedilmesini sağlıyordu.³³ Böylece Alman markının 'sağlamlığı' sabit kurları öneren parasalcılar için kurulabilecek bir parasal birliğin merkezi olması için en iyi adayın Almanya olduğunu ispat ediyordu.

İktisat teorisinde, ama özellikle de parasalcı versiyonda giderek düşük enflasyon ve sabit bir kur rejimi kombinasyonundan oluşan bir sistemin parasal istikrarı temsil ettiği görüşü yaygınlaşmıştır. İleride de tartışılacağı gibi bir sabit kur rejimi sayılabilecek APS'ne katılımın enflasyon sorunsalına *kısa dönemde* getireceği çözüm politika belirleyicilerinin kurları koruma zorunluluğu aracılığıyla 'ellerini bağlayarak' antienflasyoncu disiplini empoze etmekte. Bu temel sorunsala uzun dönemdeki çözüm ise parasal politika tartışmasını ulusal siyasal iktisadi gündemden tamamen kaldırarak para politikasını kurulacak parasal birlik çerçevesinde Avrupa Merkez Bankası'na teslim etmekte.

Bu çözümlerin altında yatan parasalcı görüş ise aslında döviz kurlarının uyumu kolaylaştırmak açısından etkili olmadığıydı. De Grauwe'ye (1992: 83) göre bu görüş Komisyonun bir çok belgesinde olduğu gibi ileride incelenecek 'Tek Pazar, Tek Para' raporunda da hakim olan görüştü. Sonuç olarak bu parasalcı bakış açısına göre üye ülkeler ulusal paraların ortadan kalkmasıyla tamamlanacak bir parasal

³² Bu bakış açısı ulusal parasal otoritelerin aslında kendilerini parasal disipline adamayacak, bu durum karar alıcılar tarafından beklentilerin enflasyonist olmasına yolaçacak ve böylece bizzat enflasyon ortaya çıkacaktır. Dolayısıyla bu görüşün altında yatan ulusal parasal otoritelerin disiplinli davranamayacağıdır.

³³ Parasal disiplin ve istikrar için güvenilirliğin gerekliliğine, çalışmanın üçüncü bölümün dördüncü kısmında yer alan tartışmalarda değinilecektir.

birlikten ciddi faydalar sağlayacaklardı. Parasal birliği iktisadi açıdan faydalı olarak görmek için de yine de Grauwe'ye (1992: 85) göre 'yeterince parasalacı' olmak gerekiyordu. Bugün Avrupa'da bu konuda ortaya çıkan fikir birliği APB'nin bu görüş çerçevesinde şekillenmesini uygun bulagelmiştir. Bu fikir birliği 1980lerden beri Avrupa'da güç kazanan parasal birliğe katılımın faydalarını ortaya koyan parasalacı görüş üzerine inşa edilmiş ve parasal birliğin gerekliliği konusunda bir çok iktisatçının görüşlerini ciddi anlamda değiştirmiştir (de Grauwe, 1992: 84).

Avrupa'da ortaya çıkan bu fikir birliği aslında teknik anlamda parasalacı görüşlerin yanısıra aynı zamanda daha genel anlamda devletin ekonomideki rolüyle de ilgili görüşleri içermektedir. Çalışmada özellikle Komisyonun 'Tek pazar, Tek Para' raporunu inceleyen dördüncü bölümde vurgulanan neoliberalizm aslında teknik anlamda iktisadi bir kuram değilse de içerdiiği unsurlar açısından iktisadın konusuyla da örtüşmektedir. Neoliberalizm bu çalışmada iktisat kuramında özellikle parasalcılığın yeniden gündeme dönüşüyle başlayan arayışların, siyasete iktisat politikaları çerçevesinde yansımalarını ortaya koyan bir siyasi pakettir. Bu paketin içerisinde yer alan iktisadi politikalar yine genel anlamda Keynesçilikle tanımlanan ve devletin ekonomideki rolünü ön plana çıkaran iktisadi mantığa aykırıdır. Dolayısıyla neoliberalizmin parasalcılıkla paylaştığı temel anlayış Keynesçiliğe olan tepkidir. Bir anlamda parasalcılığı genel anlamda neoliberalizm tarafından içerildiğini veya neoliberalizm tarafından kullanıldığını iddia etmek de pek yanlış sayılmaz, zira parasalcılık aslında sadece teknik anlamda ekonominin işleyişi ile ilgili birtakım önermeler ortaya koyarken neoliberalizm bu önermeleri sosyal gerçekliğin tüm boyutlarına taşımaya çalışmıştır. Yani, ortaya koyduğu önermeler sadece ekonominin çalışma konusuyla ilgili değil, toplumsal ve siyasal çerçeveye de ilgili somut önerilerde bulunmaktadır.

Çalışmada kullanılan neoliberalizm kavramı Avrupa'da oluşan genel anlamda devlet politikasında ve özelde iktisadi politikada oluşan bir fikir birliğini ifade etmektedir: i. enflasyon sürecinde politikaların güvenilirliğini ve parasal kurumların itibarını vurgulayan yeni bir bakış açısı, ii. parasal ve mali disiplinle sağlanacak makroekonomik istikrara geçiş, iii. kurulacak Avrupa Merkez Bankası'nın bağımsızlığı sağlanarak parasal politikanın siyasal mekanizma dışına taşınması ve

sonuç olarak iv. iktisadi hayatın her unsurunun piyasalaştırılmasının hedeflendiği bir rejim değişikliği. Bu anlamda neoliberalizm piyasanın bir iktisadi yönetim aracı olarak genel anlamda diğer koordinasyon biçimlerine göre daha üstün ve sosyal anlamda daha uygun olduğunu ileri sürer. Bu bağlamda bu önermenin bir sonucu olarak piyasayı aşan veya piyasa güçlerinin serbestçe çalışmasını engelleyen her tür devlet müdahalesi reddedilmelidir. Dolayısıyla sosyal gerçekliği algılama konusunda parasalcıların görüşleriyle bir çok anlamda hemfikir olan neoliberalerler iktisadi politika alanında parasalcıların tutumlarını benimserler. Bu açıdan da parasalcılığı neoliberal paketin kuramsal bir unsuru olarak görmek pek de yanlış sayılmaz.

İKİNCİ BÖLÜM

AVRUPA'DA PARA BİRLİĞİ PROJESİNİN İKTİSAT POLİTİKASI GÜNDEMİNE YENİDEN OTURMASI

Bu bölüm, Avrupa birliği projesinin yeniden gündeme gelişini açıklamaya çalışan, iktisat ve uluslararası politika literatürlerinde ayrı ayrı öne sürülen dört önermeyi gözden geçirmeyi amaçlamaktadır. Teorik olarak bu bölüm, Avrupa Birliği çalışmalarında nadiren tamamlayıcı olarak algılanan ve dolayısıyla APB üzerine yapılan araştırmalarda kullanılmayan bu dörtlü analiz çerçevelerini biraraya getirmeye çalışacaktır.³⁴ Daha önceki çalışmalardan farklı olarak bu çalışmada parasal birliğin yeniden gündeme gelişini açıklarken başlıca dört tane açıklayıcı önerme tartışılacaktır ve bu önermeler alana katkıda bulunmak amacıyla tek bir çatı altında sınıflandırılacaktır.

Bu tür metodolojik sınıflandırma problemlerinden başka ayrıca Maastricht politika sürecini tartışan ekonomistlerin politik faktörleri ana açıklayıcı değişkenler olarak kabul etmeleri siyaset bilimcilerin, tam tersi bir tutumla ekonomik faktörleri öne sürmeleri de oldukça ilginçtir.³⁵ Dolayısıyla bu literatürler süreçte kendilerinin açıklayamadığı unsurları diğer bir yazın alanının konusu olduğunu iddia etmektedir. Ancak Avrupa Birliği projesinin yeniden ortaya çıkışının dayandığı temellerin ekonomik olduğu kadar siyasi unsurlar taşıdığı ortaya konularak ileride yapılacak çalışmaların disiplinlerarası bir bakış açısıyla yapılması gerektiğini belirtmektedirler. Bu eğilimler ekonomi, uluslararası ilişkiler ve mukayeseli politikadaki geleneksel büyük teorilerin yaklaşımlarının sınırlılığını

³⁴ Araştırmanın sınırları çerçevesinde sadece Sandholtz (1993a) ve Ostrup (1995) birtakım genel çerçeveler ortaya koymaya çalışsalar da bu çalışma farklı bir sınıflandırma üzerinde inşa edilecektir.

³⁵ Siyasi faktörleri APB siyasi sürecinde açıklayıcı olduğunu öne sürenler iktisatçılardan bazıları Alesina and Grilli (1993), Bayoumi, Eichengreen and von Hagen (1997), Buiter (1997), Buiter, Corsetti, Roubini (1993), Burdekin, Wihlborg and Willett (1992), Cohen (1993), De Grauwe (1995), Fratianni (1994), Fratianni and von Hagen (1992), Fratianni, von Hagen and Waller (1992), Krugman (1990, 1993a), Padoa-Schioppa (1988), Targetti (1995), Thygesen (1988), Tsoukalis (1991, 1997), von Hagen (1991), and Willett'tir (1994). İktisadi değişkenlerin önemini vurgulayan siyaset bilimciler için de Dyson (1994), Moravcsik (1993), Sandholtz (1993a, 1993b, 1996), and Sandholtz and Zysman'a (1989) bakınız.

belirginleştirirken, bu teorilerin geleneksel sınırları içinde karşılıklı iletişim kurularak ne kadar üretken olunabileceğine işaret etmektedir.

Benzer bir tavırla Eichengreen ve Frieden (1993: 85) APB'nin ekonomi politiği konusunda yayınlanan ciltlerinin girişinde birliğin oluşumunun hem ekonomik hem de politik bir olgu olduğunu belirtirler. Yazarlara göre birliğin ekonomik öğeler taşınmasının ana sebebi Avrupa'nın ekonomik politikalarının ve iktisadi performansının radikal değişikliklere uğrayacağıdır. Sürecin aynı zamanda siyasi oluşunu ise tek para birimi ve tek merkez bankası fikrinin ancak belirli bir politik süreç sonunda ve de ülke, sektör ve ilgili kurumlar bazında politik getiri-götürü hesabı yapıldıktan sonra uygulanabileceği fikriyle açıklar.

Bu bölümün amacı söylemleri açıklayarak en güçlü söylemi AB politikalarını en iyi açıklayan teori olarak belirtmek ve olabilecek gelişmeleri açıklamanın aksine, APB için atılan adımları açıklamaya çalışan değişik hipotezleri biraraya toplayıp harmanlayarak bir bütün halinde sunmaktır. Aslında literatürde her önerme için bir çok referans olup hemen hemen her çalışma tartışılacak bir önermeyi temel almakta ve onun açıklayıcılığını ispat etmeye çalışmaktadır. Diğer önermeleri soyutlayan böyle bir sınırlandırılmış analiz de açıklanmaya çalışılan önermelerin açıklayıcı gücünü kısıtlayacaktır. Bu durumdan yola çıkarak bu bölüm APB hakkındaki literatürde öne çıkan bu önermeleri biraraya getirerek bunların güçlü ve zayıf yönlerini analitik bir biçimde değerlendirecektir.

Bunu yapmak için çalışmada diğer hipotezlere haksızlık etmemeye çalışılarak hipotezlerden biri benimsenecek ve bu hipotez ileriki bölümlerde daha da ayrıntılıca incelenecektir. Bu tutum elbetteki projenin yeniden gündeme gelişini açıklamaya aday diğer üç söylemin gözardı edileceği anlamına gelmemelidir. Bir başka deyişle konuyla ilgili yazında bu önermelerin birbirlerine 'rakip' olduğu ima edilse de bu bakış açıları birbirlerini *tamamlayıcı* olarak kurgulanmalı, bir diğeri için alternatif olarak gösterilmemelidir. Bu düşünce ile bu bölümün amacı, önermeleri tutarlı bir çerçevede içinde inceleyerek her önermenin açıklayıcı gücü vurgulanmalıdır.

İncelenen her önerme yakın zamanda para birliğine duyulan ilginin nedenleri için değişik açıklamalar getirmektedir. İlk önerme para birliğini Avrupa ortak pazarının doğal bir tamamlayıcısı olarak algılar ve komisyonun 'sıçrama'

tartışmasına dayanarak para birliğine olan ilgiyi mikroekonomik boyutlarda açıklar. İkinci önerme, birliğe üye ülkelerin ulusal çıkarlarını ön planda tuttuğunu ifade ederek para birliğini, Avrupa ideali önceliğini yansıtmayı amaçlayan siyasi bir sorunsal olarak algılar. Üçüncü önerme, üye ülkelerde oluşan yerel koalisyonları siyasal iktisadi bir çerçevede politik kararları oluşturan etken faktörler olarak ele alırken, para birliğinin yeniden Avrupa gündemine girişinin iş dünyasının bu konudaki desteğine bağlar. Son önerme ise Avrupa'daki politika belirleyicilerinin inançlarını vurgulayarak APB tartışmalarında Avrupa'nın makroekonomik disipline kayışını 1980lere damgasını vuran makroiktisat kuramının bir uygulaması olarak açıklar. Bu önermeler inceledikten sonra, bu bölümün sonunda genel bir değerlendirme yapılacak ve sonraki bölüm için gereken analitik taban oluşturulacaktır.

2.1. Avrupa Ortak Pazarının Doğal Tamamlayıcısı Olarak Parasal Birlik: Biraz Mikroekonomi ve Komisyonun 'Sıçrama' (Spill-over) Argümanı

Batı Avrupa 1980lerin başlarından itibaren kendini büyük bir ekonomik krizin içinde buldu. Kriz, daha önce benzeri görülmemiş bir biçimde yüksek ve artan işsizlik oranları ve de erozyona uğrayan rekabet gücünün bir yansıması olan Avrupa'nın dünya pazarlarında ihracat payındaki genel keskin düşüş ile sonuçlandı. 1969ta Avrupa'da bir parasal birlik oluşturma fikrinin ilk defa gündeme geldiği yer olan La Haye'de toplanan Avrupa komisyonun bütünleşmeyi daha ileri safhalara taşımak için alınan insiyatifler gerçekleşemeyince, Avrupa *Euro-sclerosis* olarak da bilinen karamsar tutum içine girdi. Aynı zamanda ikinci petrol krizi sonrası uluslararası makroekonomik çevrenin de ciddi anlamda kötüleşmesi Avrupa'da durumu daha da kötüye götürdü.

Bu bağlamda politik ve ekonomik yapıdaki uluslararası ve Avrupa düzeyindeki değişimler 1950'lerde başlayan bütünleşme çabalarını en üst düzeye ulaşması anlamındaki 1992'de bütünleşmesi planlanan Avrupa pazarı sürecine hız kazandırdı. Öteden beri süregelen Avrupalılar iç pazarı kurma hedeflerine yeni bir tanım getirerek, ortaya çıkan ekonomik ve siyasi sorunlara cevap bulmak için birtakım 'yapısal uyum' problemlerine eğildiler. Tek pazarı 1992'de tamamlamayı

hedefleyen bu en son Avrupa projesi 1950'lerden bu yana ortaya konan neo-fonksiyonel entegrasyon teorilerinin çerçevesi içerisinde tasarlandı.³⁶

Bu teoriye göre, ulusal hükümetler belirli ekonomik politika problemlerinin sadece ulusal yöntemlerle çözüme ulaşamayacağını fark edince, hedeflere ulaşmak için kurulan *uluslarüstü* kurumlara başvurmaktadırlar. Bu siyasi sorunları çözdükten sonra, bölgesel entegrasyon *sıçramaların* genişlemeci mantığıyla ilerler.³⁷ Genel anlamda Avrupa entegrasyonuna ve özel olarak para birliğine uygulandığı taktirde bu sıçrama mantığı bir konuda ortak çalışma şeklindeki entegrasyonun sonuçları, entegrasyon sürecinden tam olarak yararlanmak amacıyla ilgili sektörlere dağılarak orada (ulusal elitlerde) davranış, ilgi ve beklentileri Avrupa boyutlarına taşıyacak bir farklılaşma meydana getirir. (Dyson, 1994: 309).

Neo-fonksiyonel kuram Avrupa para birliğinin yeniden gündeme geleceğini bu sıçrama tartışmasına dayanarak savunur: 1992 programına olan geniş ilgi ve heyecan birlikten tam anlamıyla faydalanmak üzere önceliği diğer programlara yönlendirir. Bu açıklamaya göre, Avrupa Komisyonu ve birliğe üye ülkeler bilinçli bir teşebbüste bulunarak Topluluğun faaliyetlerini yeni alanlara doğru genişletebilmek amacıyla ortak pazar konusundaki istemleri yönlendirmiş ve ulusal düzlemde ılıman bir hava yaratmışlardır (Keohane and Hoffmann, 1991; Moravcsik, 1991; Wallace, 1990; Webb, 1983). Neo-fonksiyonel kuramın savunucuları bir kez oluştuktan sonra uluslarüstü kurumların doğal olarak entegrasyon sürecinde ilerleme kaydedeceğini iddia ederler. Dolayısıyla entegrasyonun arkasındaki itici güç Komisyonun uluslarüstü konumda ve parasal otoritelerin ulusal düzeydeki çabalarıdır. Bu çerçevede, APB'nin yeniden ortaya çıkışı Avrupa ortak pazar programının hedeflenmesiyle beslenen bir tarihsel süreç olarak değerlendirilebilir. (Dyson, 1994: 113).

Bu konudaki politika süreci öyleydi ki ortak pazarı tamamlama programı başarı kazandıkça Komisyon daha da ileri gitmeye hazırdı. Komisyonun isteği üzerine, ortak pazar oluşumunun ekonomik sonuçlarının gerçekleşmesinden sonra

³⁶ Neo-fonksiyonel kuramın temel kavramlarını anlamak için Haas (1958) ve Lindberg'in (1963) klasik eserlerine danışınız.

³⁷ Lindberg (1963: 10) ve Grieco'ya (1995: 55) göre sıçramalar belirli bir hedefe yönelik atılan adımlar başarılı olunca bu durum ileride başka hedeflere doğru birlikte gitme eğilimini güçlendirir. Bu bağlamda ortak pazarı başarıyla tamamlayacak birlik APBne gitmeye meyilli olacaktır.

parasal konularda bir adım atılmasının gerekliliğini ortaya koymak için geçerli bir teorik mantık getirmek amacıyla 1987'de Padoa-Schioppa raporu hazırlandı. Rapora göre, 1992 programı gereğince oluşturulacak sermaye hareketi serbestisi ile aynı zamanda APS düzeneği çerçevesinde oluşturulmuş sabit kurların varlığı bağımsız para politikaları için yeterli hareket sahası bırakmıyordu. (Padoa-Schioppa, 1987). İddiaların can alıcı noktası ise, tam bir sermaye liberalizasyonu ve sabit kurlar, üye ülkelerin Mundell'in (1960) 'Kutsal Üçlü' (Holy Trinity) kuramsal önermesiyle de açıklanan bağımsız para politikalarıyla uyumlu olamıyordu.³⁸ Kutsal Üçlü'ye göre, eğer bir ülke artan uluslararası sermaye akımları karşısında kendi döviz kurları sabit tutmak isterse ülkenin para politikası sabit kur paritesini korumak amacı için kullanılır ve böylece para politikası üretimi artırmak veya işsizliği düşürmek gibi ulusal amaçlara hizmet edemez.³⁹

Aynı probleme daha sonraki bir çalışmada eğilen Padoa-Schioppa (1988) durumu yeniden irdeleyerek ortak pazarı hedefleyen Avrupa Tek Senedinin ekonomide serbest ticaret, serbest sermaye dolaşımı, sabit kurlar ve ulusal para politikalarının bağımsızlığının 'tutarsız bir dördü' (inconsistent quartet) yarattığını vurgular. Çalışmada ulaşılan sonuç ise, Avrupa ülkelerinin zaten daha önceden kendilerini ortak pazarın tamamlanması, EMS nin oluşturulması, ve sermaye hareketlerinin liberalizasyonu ile belirtilen ilk üç konuda siyasi kararlılık göstermişler ve dolayısıyla geriye kalan bağımsız para politikalarından vazgeçilerek para politikasının Avrupa düzeyinde bir merkeze bağlanması fikrini benimsemişlerdir (Padoa-Schioppa, 1988: 372-75). Bunlara bağlı olarak tek pazar unsurunu Kutsal Üçlü'ye dördüncü unsur olarak eklenmesi ile, Padoa-Schioppa ulusal para politikalarının APB adına feda etmenin anlamlı olduğunu savunur.

Resmi belgelerinde Komisyon, mallar, hizmetler, sermaye ve işgücü açısından bütünleşmiş bir pazarın ortak bir para birimi olmadan gerçekleştirilemediğini tekrar tekrar ifade eder. 1985'in Beyaz Senedinde finansal hizmetlerde de ortak bir pazarın kurulmasının yanısıra sermayenin özgürce hareket edebildiği bir Avrupa finansal alanının kurulmasını öngörmüştür. Bu belgede aynı zamanda tam bir parasal

³⁸ Aslında Mundell'in 'assignment problem'i olarak bilinen bu teorik açıklama, ulusal siyasi seçenekler ve döviz kuru rejimleri arasındaki etkileşimi artıran sermaye hareketine bağlı olarak açıklar.

³⁹ Konudaki orijinal yaklaşım için Mundell'e (1960) bkz.

liberalizasyonun APS'nin işleyişini kötü yönde etkileyeceği belirtilir ve bazı kurumsal önlemlerle bu gibi olumsuz etkilerin azaltılabileceği savunulmaktadır. Bu durumda, Delors başkanlığındaki Komisyon, 1988-89 yıllarında Avrupa siyasi gündemini Avrupa'da kurulacak bir parasal birliği yeniden gündeme getirmek için kampanya başlatmış ve böyle bir karar sonucunda APB için 1992 sürecine doğrudan bağlı olan çeşitli öneriler birbiri ardına ortaya konmuştur (Tsoukalis, 1991: 187). Bunların arasında 1989 Delors Raporu konuyu tekrar tartışmaya açarak, para birliğini ortak pazarın oluşturulmasında önemli bir etmen olarak belirtir.⁴⁰ Rapor 26. paragrafta 'tek para biriminden oluşan bir alan oluşumunun genişlemiş bir ekonomik alanın olası faydalarına fayda katacağını' vurgulamaktadır.

Ağustos 1990da Ekonomik ve Parasal Birlik adıyla yayınlanan komisyon belgesinde, APB artık sadece bir makroekonomik politika koordinasyonu olmaktan çıkmış, ortak pazarın kurulmasından sonra atılacak en mantıklı adım olarak tanıtılmıştır. APB bu bağlamda 1992 sonrası ekonomik entegrasyonun bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır. Belgede 'para birliği, ortak pazarın doğal tamamlayıcısıdır. Para birliği olmadan ortak pazardan tam verim alınamaz' hükümleri yer almaktadır Bu görüşe ek olarak rapor APB'ni 'Tek Avrupa Senedinin ve sınırsız bir iç pazarı oluşturmaya çalışan 1992 hedefinin gerçekleştirme sürecindeki tamamlayıcı unsur' olarak görmekte; ve ancak ve ancak ortak para birimi olan ecunün kullanılmasıyla birliğe üye ülkelerin ve Avrupa vatandaşlarının ortak pazardan kazanç sağlayabileceğini bildirir (Avrupa Komisyonu, 1990: 5).

Aynı zamanda Komisyon üyelerinin hazırladığı ve başlığı bile bir sıçramayı ima eden 'Tek Pazar, Tek Para' raporunda da '1992 de ortak pazarı tamamlamak ve şimdi APB'ni oluşturmak aynı sürecin parçaları' olarak nitelendirilmektedir (European Economy, 1990: 17). Rapor '1992 + APS'nin tanımlanan APB için bir gelecek planı olmadan çokta temin edilebilir olmadığını ve 1992'nin ekonomik avantajlarının, özellikle finansal pazar entegrasyonunda, ortak para birimi olmadan başarıya ulaşamayacağını' anlatır (a.g.e., 17). Komisyon 'APB doğru olan hareket gerçekleşmediği takdirde, büyük bir ihtimalle ya APS daha az istikrarlı bir düzenek haline gelir ya da sermaye piyasası liberalizasyonu tam olarak gerçekleştirilemez'

⁴⁰ Delors Raporu'nda sabit kurlara dayalı bir parasal birliğin 1992 sürecini tamamlamak için gerekli

hükmüyle uyarılarda bulunur. (a.g.e., 18). Aynı mantıksal düşünceler Komisyonun 25 Mart 1998de yayınladığı ve euronun 'ortak pazarın esas tamamlayıcısı' olarak değerlendirildiği yeni raporunda da bulunmaktadır.

Roma Anlaşması'nda ve Tek Avrupa Senedi'nde APB konusunda bağlayıcı hiçbir bağlayıcı hüküm bulunmamaktadır. Ortak pazarın tamamlanması sonucunda ticaretteki belirli artış ve karşılıklı iktisadi bağımlılık, ödemelerdeki dengesizliklerin düzeltilmesi için döviz kurlarının önemini azaltmaktadır. Ayrıca ortak pazar fikrinin, değişik para birimlerini birbirine çevirmek için gerekli işlem maliyetleri ve döviz kurlardaki değişimlerin belirsizliği ile biraraya gelemeyeceği tartışılmaktadır (Tsoukalis, 1991: 187). Bu düşüncede, sermaye kontrollerinin kaldırılması gerekirken, Tek Avrupa Senedi, APS'nin çalışma koşullarını değiştirmiş ve Avrupa'yı dalgalı kurlar veya parasal entegrasyona doğru hareket etme zorunluluklarından birini seçmek durumunda bırakmıştır. Avrupa'nın dalgalı kurlara duyduğu tepkiden dolayı paritelerdeki dalgalanma sözkonusu olamazken, sabit kurlara sahip bir parasal birlik, Tek Avrupa Senedi'nin öngördüğü üzere ürün ve faktör piyasası bütünleşmesinin önşartı durumuna gelmiştir (Eichengreen ve Frieden, 1993: 91).

Sonuç olarak, APB, Komisyon tarafından ekonomik kararları verenlere işlem maliyetlerini düşürmesi ve ekonominin genel etkiliğinin artmasını sağlayacak bir şans olarak sunulan kurumsal bir düzenek olarak mikroekonomik bir bakış açısıyla tanımlanmıştır. Para birliğinin gider ve gelirlerini değerlendiren standart bir ekonomik yaklaşıma dayanarak, bir kısım literatür ulusal para birimlerin ortak bir para birimiyle yer değiştirmesi ile işlem maliyetlerinde ortaya çıkacak düşüşün APB'nin yeniden değerlendirilmesi konusuna ekonomik bir mantık getirdiğini savunmaktadır.⁴¹ Dahası Komisyon, Avrupa para entegrasyonuna, sadece iktisadi güdülerle destek veren örnek bir bireyin yaşam standartlarını arttırıcı bir yöntem olarak bakmıştır.⁴²

olduğu defalarca vurgulanmıştır.

⁴¹ Sözkonusu işlem maliyetlerini Avrupa'da, büyüyen bir ticaret alanında iş yapabilmek için yapılan masraflar oluşturmaktadır.

⁴² Para birliğinin mikroekonomik boyutta örnek birey üstündeki sonuçları, döviz kuru belirsizliğinin kaldırılması ile kaynakların daha iyi değerlendirilmesi ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi olarak ortaya çıkacaktır.

İşlem maliyetlerinin analizine bağlı olan bir mikroekonomik açıklamanın gerekçeleri, Komisyonun 'Tek Pazar, Tek Para' isimli raporundan takip edilebilir. Aslında raporda bir bölümün tamamı ortak para biriminin gündeme getirilmesiyle işlem maliyetlerinin ortadan kaldırılmasının faydalarına eğilerek APB'nin ekonomik sonuçları konusuna ayrılmıştır. Belge iki tür işlem maliyeti tanımlamaktadır. i. Finansal maliyetler: Bireylerin ve firmaların finansal sektöre yabancı döviz işlem komisyonu ve alış ve satış makasının farkı cinsinden finansal sektöre ödenen doğrudan işlem maliyetleri ve ii. Şirket içi maliyetler: kambiyo işlemlerinde şirket içerisinde tahsis edilen personel ve ekipmanın maliyeti (European Economy, 1990: 64). Böylece raporda 'tek bir para birimi ile şirketlerin ve bireylerin bir para biriminin diğerine çevirmesinden kaynaklanacak masraflarının ortadan kalkacağı' üstünde durulur (a.g.e., 36) ve 'işlem maliyetlerinin sadece tek para birimi ile ortadan kalkacağı' kesin bir dille anlatılır (a.g.e., 25). Buna bağlı olarak Komisyona göre, oniki değişik para biriminin yerine birtanesinin getirilmesi ile düşecek olan çeviri masrafları, açık ve tartışmasız olarak APB için iktisadi gerekçeleri ortaya koyacaktır.

Benzer bir mantıkla, ortak bir para biriminin kullanılmasının döviz kuru belirsizliğini ortadan kaldırarak Avrupa içi ticaret ve yatırımları arttıracığı tartışılmıştır. Bu, üye ülkeleri, hem kendi içinde, hem de ülkeler arasında kaynaklarını daha verimli kullanmaları yoluna sevkedecektir. Ortak para birimi ile gerçekleşecek benzer mikroekonomik kazançlar, Komisyon tarafından ticaret ve sermaye piyasasında 'verimlilikten doğan kazançlar' adı ile, devalüasyon ve yeniden yapılanma risklerini azaltıcı etmenler olarak listelenmiştir. Sonuç olarak bu tartışmanın içeriği, artan bir mikroekonomik verimliliğin faydalarının daha genel hatlarla tanımlanmasına bağlı olarak işlem maliyetlerinin en aza indirilmesinin amaçlanmasıyla Avrupa gündeminde döviz kurlarının sabitlenmesine öncelik tanınması için açık bir baskı oluşturulduğunu belirtmektedir.

Bütün bu faydaların yanısıra elbetteki para birliğinin makroekonomik boyutta ulusal talep yönetiminin aracı olan para politikalarını belirleme gücünün ve döviz kuru ayarlamaları yapabilme yetkisinin kaybolması gibi bedelleri vardır. Fakat Komisyon bu bedellerin değerlerini oldukça düşük olarak hesaplamıştır. Komisyona göre, bu bedelleri ödemekle ortaya çıkacak kayıplar, üyelerin APS'nin DKM'na daha

önceden girmiş olmalarından dolayı zaten para politikalarının kısıtlanmış olması göz önüne alındığında çok fazla değildir.

Kısaca, bu konuda Komisyon tarafından ortaya atılan tez, para birliğinin, Avrupa'nın iç pazar oluşumunu tamamlayabilmesi için gerekli teknik nedenlerden dolayı fonksiyonel bir ihtiyaç olduğunu belirten bir hal aldı. Komisyon tarafından APB, 1992 sürecinin doğal taçlandırılması olarak görüldüğü halde, bu doğallığın arkasındaki ekonomik mantık bir zorlamayı andırmaktadır. Bu bölümün amacı Komisyonun tartıştığı ekonomik mantığı eleştirmek yerine sıçrama tezini gözden geçirmek olduğu halde, iç pazarı tamamlamak için bir parasal birliğin ne kadar gerekli olduğu konusunda, iktisatçılar arasında ciddi bir fikir ayrılığı olduğunu belirtmelidir.⁴³ Bu bağlamda bazı yazarlar ortak pazarın korunması için para birliğinin gerekli bir şart olduğunu savunurken, Eichengreen ve Frieden (1993: 90-1), bu gibi fikirlerin mantıklı bir geçerliliği olmadığını ileri sürmektedirler. Willett (1994: 213) de aynı zamanda Komisyonun 'Tek Pazar, Tek Para' raporundaki hükümlerin resmi görüşle aynı çizgideki 'ortak para birimine sahip bir ekonomik birleşimin, tek bir pazar projesinin tamamlanabilmesi için gerekli görülmesi fikrinin, ekonomi eğitimi almamış kişiler için oldukça geçerli görünebileceğini' fakat bunun 'ekonomik analizde hiçbir dayanağı olmadığını' belirtir.

Bu önermede ele alınan Neo-fonksiyonel yaklaşımın bir problemi ise Avrupa Konseyi'nin Delors komitesini kurma kararını, sermaye liberalizasyonu hakkındaki direktiflerin verilmesi ile aynı sene olan ve banka servisleriyle ilgili direktiflerin verilmesinden de bir sene önce olan 1988 de almasıdır (Grieco, 1995: 33). Buna göre finansal liberalizasyonun ve APB'ni oluşturma kararı, eş anlı olduğundan sıçrama hipoteziyle bağdaşmamaktadır. Bir diğer problem ise, metodolojik olarak, neo-fonksiyonel teorinin aktörlerinin -bu durumda Komisyon- kesinlikle rasyonel olduğu varsayımı zımnen yapılarak ve ayrıca teorinin bir takım adımların atılması konusunda 'istekliliğin' ve 'başarabilme yetisinin' eş anlamlı olduğunu ele alması birtakım sorunlara yol açmaktadır. Bu önermeye göre Komisyon şiddetle gerekli adımları atmak istese de bu kurumun yetileri hiçbir zaman sorgulanmamaktadır. Bu tezin

⁴³ Cecco ve Giovannini (1989), Giavazzi, Micossi ve Miller (1988), Eichengreen (1993) ve Wood (1990) ve birçok yazar parasal birliğin ortak pazarı tamamlamakta ki fonksiyonel gerekliliğini tartışmaktadırlar.

altında yatan görüş ise Komisyonun uluslarüstü seviyede hareket eden merkezi bir karar alma organı olarak ulusal hükümetlerden görece olarak bağımsızlığa sahip olduğunu ve dolayısıyla gerekli gördüğü taktirde siyasi inisiyatif alabileceği yönündedir.

Bunlardan öte Komisyonun uluslarüstü seviyede bir problem çözücü olarak algılanması bu yaklaşımın devletlerin gücünü ve bu güçten doğacak sadakati küçümser (Ugur, 1997: 471). Komisyonun sonsuz çabalarına rağmen, para politikalarından sorumlu otoriteler işleyişi desteklemediler. Bunun yerine Almanya'nın durumu gibi çeşitli vakalarda ekonomik temellere dayanarak APB'ne açıkça saldırıda bulunulmuştur. Buna göre Komisyon raporlarında ve Maastricht Anlaşması'nda tekrar tekrar yer alan fonksiyonel gereklilik tartışmasının sadece ve sadece retoriğe dayalı ifadeler olarak kalıp kalmadığı merak konusudur.

APB'nin yeniden ortaya çıkışı neo-fonksiyonalizme yeniden yorumlanarak açıklanmaya çalışıldığında, parasal birliğin amacının çok daha önceden, 1969 La Haye zirvesinde beyan edilmiş olup 1970lerin söylemleri arasında geniş bir ifade olarak yer aldığı gözlenir. Ancak 1979da APS oluşturulduktan sonra 1980de üye ülkeler para birliği projesine yeniden ciddi anlamda destek vereceklerini ortaya koymuşlardır. Bu amaca hizmet eden çeşitli girişimler yapıldıysa da 1988'e kadar güçsüz kalmış, ancak bu tarihten itibaren Komisyonun para birliğinin önceden saptanan amaçlarına hizmet edecek ortak pazar programı için sarfettiği çabalar ile omuz omuza sağlam adımlar atılmıştır. Bu alanda da Delors kabinesi çeşitli inisiyatifler almış ve APB inisiyatifi 1992 projesine dayanan Avrupa'da daha derin bir bütünleşme heyecanından faydalanmıştır.

Buna göre, APB'ne olan ilginin 1988 ile 1989 yılları arasında, tam da 1992 iç pazar programının kamuoyunun ilgisini çeken ve desteğini alan bir konu haline geldiğinde, ivme kazanması, APB'nin 1980lerde yeniden ortaya çıkışını anlatan bu ilk önermeyi güçlendirmektedir. Bu tür bir destek, bu yıllardaki Eurobarometer'ın çeşitli sayılarında biraraya toplanan kamuoyu araştırmaları sonucu gözlenmiş, ama yine de 1992 programı için artan destek ile APB planları için olumlu düşünceler arasında sıkça bir sebep-sonuç ilişkisinden bahsedilse de bir bağlantı

kurulamamıştır.⁴⁴ En azından bu tür tutumlar APB projesinin yeniden gündeme gelmesine zemin hazırlamışlardır.

Bu durumda APB'nin ekonomik teoride 1992 projesinin gerekli tamamlayıcısı olup olmadığına bakmaksızın, Komisyon, birçok politikacının ve sosyal sınıfın bu tür bir politik kararı kabul edebilir bir zamanında, projeyi 'bu şekilde satmaya' teşebbüs etmiştir (Sandholtz, 1993a: 19). Sonuç olarak Komisyon sıçrama mantığından yardım olarak para birliğinin ileriye doğru büyük ve kolay bir adım atmasını sağlayacak bir mikroekonomik gerekçelendirme ileri sürmüştür.

2.2. Siyasal Açıklamalar: Ulusal Menfaatler, Yüksek Politikanın Üstünlüğü ve Avrupa İdeali

Bu bölümün girişinde vurgulandığı gibi parasal birlik hem ekonomik hem de siyasal bir olgudur. Avrupa'da parasal birlik hakkındaki literatür, sadece ekonomik meseleler üzerinde durmuştur. Fakat hatırlamak gerekir ki Avrupalılar'ın büyük bir kısmı tek para projesini daha ziyade siyasi bir karar olarak görmektedir. Üyelerin birçoğu Roma ve Maastricht anlaşmalarının dibaçelerinde sözü geçen birbirine daha da yakınlaşma hedefine doğru büyük bir sıçrama olarak algılamaktadır. Her ne kadar Avrupa bu projeye siyasal sonuçları nedeniyle girişmişse de İngiltere, Danimarka ve İsveç'in euroya karşı başlıca itirazları tamamen değilse de daha ziyade siyasi dir.

Avrupa'da parasal birliğin daha önceki kavramlara göre Avrupa'da parasal politikanın merkezileştirilmesinin ancak siyasal birleşmenin ileri bir safhası sonunda öngörülebileceğini kabul etmiştir. Delors Raporu ve Maastricht Anlaşması bu görüşten belirgin bir şekilde ayrılmıştır. Bu görüşe göre parasal birleşme siyasi birleşmeye bir katalizör olarak tasarlanmıştır. Bununla beraber APB'nin siyasal birleşmeyi gerektirdiği fikri 1990ların mevcut literatüründen hemen hemen tamamen kaybolmuştur.⁴⁵ Bunun aksine bir akıl yürütmesine göre parasal birlik hakkındaki literatür APB'nin uygulanması için nihai bir kazanç olarak parasal birleşmeden doğması muhtemel siyasal kazançları vurgulamaktadır. Bu bakımdan daha sonra bir Avrupa Ulusunun yaratılması parasal birliğin kendi başına sadece Benthamci getiri

⁴⁴ Araştırmacılar 1992 programının entegrasyon yönünde ölçülemede daha güçlü bir tutum yarattığını varsayarlar.

⁴⁵ Pivetti (1998), Minford (1992), Panic (1992), Cohen (1993) ve von Hagen ve Fratianni (1993) bu genel eğilime olan istisnalardır.

götürü analizinin sonuçları olarak siyasal seçimin değerlendirilmesinin aksine devam eden sürecin önemli bir kısmı olarak tarif edilmiştir.⁴⁶

Her ne kadar Maastricht Anlaşması Avrupa'nın parasal bünyesinde meydana gelen değişiklik daha ziyade ekonomik terimlerle tartışılrsa da Avrupa'da parasal birliği destekleyenler daha ziyade siyasal mülahazalarla harekete geçtikleri ileri sürülebilir. Bu nedenle APB'nin meydana getirilmesi dar bir anlamda tarif edilen ekonomik bir mesele olarak asla muamele görmemiştir. Parasal birliğin öngörülen nihai hedefi bir PanAvrupa siyasal birliği ise, o taktirde teklif edilen parasal hazırlıklar bu hedefin gerçekleşmesi yönünde atılan mantıki ve zorunlu adımlardır. Bu taktirde onlara karşı hiçbir iktisadi itirazda bulunulamaz ve çağdaş iktisatçılar parasal terimlerle ifade edilemeyecek olan güç meseleleriyle genelde bağdaşamazlar.

Siyasal açıklamaları ileri sürenler arasında bulunan Willett (1994: 205) 'APB için yapılan son girişimler ekonomik mülahazalardan fazla değilse de en az onlar kadar siyasi mülahazalarla da motive edilmiştir'. Ve Willett'e göre bu girişimler siyasal amaçlara varmak için ekonomik vasıtaları kullanma stratejisine açıkça dayanan Avrupa'nın esas mantığını temsil eder. Fratianni (1994: 219) de Willett'in parasal birliğin nihai hedef değil daha ziyade siyasal birliğin katalizörü olarak algılandığı yolundaki kararını paylaşmaktadır. Bu bağlamda, Fratianni ve von Hagen (1992: 17-19) APB'nin daha geniş bir siyasal entegrasyonun bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Onların iddiasına göre, Avrupa'nın parasal birlik için gösterdiği çaba parasal birliğin Avrupa ülkelerinin siyasal entegrasyon vasıtası ve sembolünü temsil ettiği fikri, hesap katılmadan açıklanamaz (Fratianni ve von Hagen, 1992: 16-9). Tsoukalis (1991: 186) parasal birliğin tek bir Avrupa ekonomisi gerçeğinin nihai ve gayrikabilirücü teyidi olacağını ve ortak paranın siyasal birliğe doğru olan harekete ivme kazandırma aracı sayılacağını ileri sürmek suretiyle bu iddiayı desteklemektedir.⁴⁷

⁴⁶ Bu konudaki görüşler için örneğin Thygesen (1988: 19), Padoa-Schioppa (1988: 383-4), Krugman (1993a: 199), Alesina ve Grilli (1993: 157-8)'i görünüz.

⁴⁷ Bu konudaki tartışmalar için von Hagen (1991), Garrett (1993) ve Burdekin, Whilborg ve Willett (1992)'yi inceleyiniz. Ayrıca Kenen (1988: 389) da APB sürecinin siyaset bilimince daha iyi açıklanabileceğini savunarak aynı mantığın APS'nin kuruluşunda da geçerli olduğunu öne sürmektedir.

APB genel müzakerede önemli bir siyasi mesele olarak ileri sürülmüştür, zira ulusal hükümlerliliğin can alıcı noktasına temas etmekte ve bu nedenle çok ciddi siyasal anlamları içermektedir. Padoa-Schioppa (1988: 380-1) parasal birliğin kurulmasının sadece teknik bir karar olmadığını ileri sürmekte ve 'bunun en büyük öneme haiz siyasi bir karar olduğunu zira üye ülkelerin ekonomik anayasalarını değiştirdiğini ve temel hükümlerlilik meselelerine dokunduğunu' iddia etmektedir. Parasal birlik projesi bu sahada tarihsel olarak tek hükümlerliliğa sahip olan ulusal hükümetler için büyük bir gerçek ve sembolik önemi olan para politikası sahasında yeni kurumların yaratılmasını gerektirmektedir. Yeni tek parayla tamamlanan yeni kurumlar tim hükümetlerin hükümlerliliğinin tamamen kaybı anlamına gelebilir.

Fratianni, von Hagen ve Waller (1992:1-2) aynı zamanda şu hususları ileri sürmektedir: 'Her ne kadar şüphesiz parasal birlikten ekonomik faydalar beklenebilirse de, APB'ne doğru başlıca itici güç Avrupa'nın siyasal entegrasyonuna doğru sarf edilecek çabalardır. Parasal birliğe yapılan itirazlar daha ziyade siyasal olmuştur'. Eichengreen ve Frieden'a göre (1993) ne iktisat teorisi ne de gözlemler parasal birliğe karşı veya onun lehinde açık bir hüküm içermemektedir. Zira doğrudan ekonomik faydalar zaman zaman daha büyük iktisadi giderlere baskın çıkmaktadır. 'Bununla beraber parasal birliğe doğru olan itici güç başka ve birinci dereceden siyasal faktörlere dayanmalıdır'. Aynı şekilde APB hakkındaki literatürü gözden geçiren yazılarında Bayoumi, Eichengreen ve von Hagen (1997: 85) EMU hakkındaki araştırmaların parasal birleşmenin faydalarının giderleri aşacağı sonucuna varmasına imkan vermemektedir. Bu da onları ikinci bir sonuçları olan APB için verilen mücadelenin ekonomik olmaktan ziyade siyasal nedenlerle yapıldığı ve yapılacağı fikrine götürmektedir (a.g.e., 71, 85). De Grauwe (1995: 656) Avrupa'nın bir optimum para sahası olup olmadığı konusundaki ekonomik meselenin siyasal süreç üzerinde hiçbir gerçek etkisi olmadığı ve her halükarda birleşmenin siyasal amaçlarla desteklendiğı sonucuna varmaktadır.

Bu yaklaşımlara göre uluslar arasındaki farklı ulusal menfaatler APB için bir neden oluşturmaktadır. Siyasal literatür APB'nin konu ile ilgili bir Fransız-Alman anlaşmasının sonucu olduğu görüşünü içermektedir. Diğer Avrupa devletleri bu merkez devletlerle temelde aynı menfaatleri paylaştıkları görüşündedirler. En belirgin

görüş Fransa'nın euronun kullanılmaya başlanması sayesinde Almanya'yı batılı müttefiklerine bağlayabileceği ve böylece Almanya'nın doğuya birleşme ihtimalini önleyebileceği fikridir. Diğer bir belirgin görüş ise Fransa ve diğer parasal yönden zayıf ülkeler bir parasal birlik kurmak suretiyle sabit kur rejiminin faydalarına sahip olabilecekler ve aynı zamanda Almanlar'ın Avrupa Para Sistemi üzerindeki asimetrik nüfuzunu bertaraf edebileceklerdir.

Almanya'nın gelecekte muhtemel bir mücadeleyi önlemek için batıya bağlanmasını vurgulayan birinci görüş APB'ne doğru atılan adımların Almanya'nın birleşmesi döneminde hızlandığı hatırlandığı zaman kuvvet kazanmaktadır. Bu açıklamaları ileri sürenler siyasi sürecin orta ve doğu Avrupa siyasi bir karışıklık içinde olduğu bir zamanda ivme kazandığını iddia etmektedirler. Willett (1994: 211)'in iddiasına göre Maastricht süreci Almanya'nın birleşmesinden kesin bir itici güç kazanmıştır. Aynı zamanda yazar özellikle APB hakkındaki Maastricht müzakerelerinde Almanya'yı bağlama perspektifinin yaygın oluşunu ileri sürmektedir. Böyle bir siyasi mantığın en azından yetkililerin zihinlerinde zaten mevcut oluşu açıktı. Her ne kadar Almanya'yı bağlama fikri EKÇT'nun başlangıcından beri dahi yapılan anlaşmaların resmi metinlerine yansıyan resmi görüşmelerin bir parçası olmamışsa da bu görüş o zamandan beri kesinlikle birinci derecede hedef teşkil etmiştir.

Böylece, Alman gücü hakkındaki tarihi Fransız endişesi göz önüne alındığında ve bu nedenle Almanya'nın birleşmesi ve buna müteakip Almanya'ya tarihsel olarak yakın olan orta ve doğu Avrupa ülkelerinin Komünist parti idaresinden sırayla çıkmalarının Avrupa'nın Almanya ile olan bağlarını kuvvetlendirmedeki Fransızların ilgisini arttırmıştır. Başta çok önemli Alman şahsiyetlerle birlikte birçok Fransız lider ve diğer Avrupa liderleri de birlikte olmak üzere tarihi Alman meselesini APB aracılığıyla Avrupa'nın merkezini kuvvetlendirmek suretiyle çözümlenmek istemişlerdir. Ancak bu iddianın Almanya'nın Avrupalı ortaklarının ve özellikle de Mitterand'ın para birliği konusunda Kohl'ü Berlin duvarının yıkılışından da önce ikna etme çabaları hatırlandığında anakronistik olduğu belirtilmelidir. Dahası Alman liderleri parasal sahada ilerleme istemeseler dahi Almanya'nın birleşmesini Fransızların kabulü

parasal birliğin Almanya tarafından kabulü için bir ön şart olmuştur. Bu nedenle birinci görüş zaman yönünden tarihsel süreçle uyumlu olmamıştır.

Siyasi sürece gelince, APB'nin yeniden lanse edilmesi konusundaki esas itici güç Avrupa başkenti Brüksel ve Paris'ten gelmiştir. Bu bakımdan APB, Avrupa Komisyonunun ve Elysee'deki hükümetin 1990larda Avrupa stratejisinin bayraktarlığını temsil etmiştir. İtalya ve Belçika da kuvvetli destek sağlamıştır ve bazı çekincelerle birlikte İspanya da onları takip etmiştir (Tsoukalis, 1991: 189). Bundesbank APS idaresinde statükoyu muhafaza etmekten memnun olduğu için Almanya başlangıçta pek istekli görünmemiştir. Mevcut APS'nin dışında parasal birliğe doğru atılacak herhangi bir adım Almanya'nın parasal sahada hakimiyetinin yıpranması anlamına gelecekti. Zira, Almanya'nın standartları belirlediği bir EMS Almanlar için Almanların para politikasının belirlenmesinde ve uygulanmasında gücü diğerleriyle paylaşacakları bir para birliğinden daha iyi idi (Tsoukalis, 1997: 170).⁴⁸ İşte Avrupa'daki parasal sistemin bu özelliğidir ki Fransa'dan ve diğer ülkelerden ciddi siyasal tepkiler gelmesine neden olmuştur.

Bu nedenle ikinci bakış açısı APS'nin çalışma mekanizmasıyla ilgili olacaktır. Bu açıklamaya göre, APS'nin çalışma mekanizmasına karşı gösterilen memnuniyetsizlik parasal birlik için sarf edilen çabalar konusunda kısmen açıklayıcı olmuştur. Simetriyi artırmayı amaçlayan EMS zamanla planlanan aksine, asimetrik bir şekilde çalışır hale gelmişti, zira Almanya özellikle de 1980lerin ortalarından itibaren düzenekte başrolü oynamaya başlamıştı (Giavazzi ve Giovannini, 1989: 195).⁴⁹ Bu durumdan rahatsız olan Fransa ve İtalya düzeneğin Almanya'ya orantısız bir güç kattığını ve dolayısıyla Bundesbank'ın parasal tercihlerinin kendi politika araçlarının güçlerini sınırlandırdığından şikayet ediyorlardı (Giavazzi ve Giovannini, 1989: 75, 82). De Grauwe (1993: 654) de Almanya'nın Avrupa Parasal Sisteminde parasal politikaları belirlemek suretiyle bir hegemonya gücünden istifade ettiğini ifade etmektedir.⁵⁰

⁴⁸ Böyle bir durum 'asimetri' olarak tabir edilmektedir ve bu da n-1 ülkenin n. ülkenin para politikasına uyması gerektiğini işaret etmektedir (Targetti, 1995: 249).

⁴⁹ Almanya'nın APS'ni egemenliği altına alması ve Almanya'nın asimetrik gücü Artus ve diğerleri (1991), Dobham (1991), de Grauwe (1990), Kennedy (1991) ve Smeets (1990) tarafından değerlendirilmektedir. Fratianni ve von Hagen (1992) zıt bir yaklaşımı benimsemektedirler.

⁵⁰ Giavazzi ve Giovannini (1987, 1989), Artis ve Nachane (1989), Cohen ve Wyplosz (1989) ve de Grauwe (1989) de APS içerisindeki asimetriyi test etmişlerdir.

Fransızlar APS'nin içerdiği ve uyum giderlerinin yükünün orantısız bir şekilde yüklenildiğini yansıtan asimetriye sık sık kuvvetli eleştirilerde bulunmuştur. Hirschman'ın (1970) 'Çıkış Ses ve Sadakat' adlı önemli eserindeki temel hüküm Fransa ve İtalya'nın memnuniyetsizliğini göstermektedir: daha zayıf ortaklar için müşterek bir hazırlığı oluşturan kurallar işbirliğinin nasıl yapılacağını gösteren kararların sürecinde etkili bir ses (voice) için çok veya az fırsatlar verecektir.⁵¹ Hirschman'a göre organizasyonla görevli üyeler, yani APS ortakları, fonksiyon bozukluğu veya memnuniyetsizlik durumunda ya organizasyondan çekilecekler veya eleştirilerinde devamı tercih edeceklerdir. Çekilme (exit) opsiyonu üyeyi EMS'İ etkileme hakkından mahrum ederken ses verme opsiyonu üyeyi istenilen düzeltme düzeyine gelinceye kadar daha fazla taleplerde bulunmasını sağlayacaktır.

Görülen asimetriyi düzeltmek amacıyla Fransa ve İtalya sorumlulukta ve otoritede daha fazla eşitliği sağlamak için Basle-Nyborg Anlaşmalarıyla (1987) ses opsiyonunu aracılığıyla EMS kurallarını değiştirmeye çalışmışlardır. Onlar daha sonra parasal meselelerde üyelerin tümü için ses verme fırsatlarında daha fazla simetri sağlayacak olan belirli bir APB biçimi talep etmişlerdir. Diğer hükümetler bu Fransız ve İtalyan girişimlerini desteklemişlerdir. Aslında APS'nin uyum için temelde eşit olmayan yükler empoze edip etmediği tartışmaya açık bir meseledir; EMS yerine parasal birliğin kurulması için yapılan çağrılara bir platform teşkil etmiştir. Avrupa para birliğinde mevcut olan siyasi problem bu yaklaşıma göre önemli ortakların menfaatlerin çatışmasından kaynaklanmaktadır. Yüksek ve düşük politikalar arasında ayırım yapan gerçekçi gelenek çerçevesinde yapılan bu siyasi açıklamalar uluslararası parasal ilişkilerin doğasında zorlayıcı olma özelliğinde olduğunu ileri sürmektedir. Böylece real politığın gerek dil gerek de analiz konularındaki koşulları böyle bir tahlil için uygundur.

Bahsi geçen iki önerme de Almanya'nın APB'ne verdiği desteği açıklamakta yetersiz kalmaktadır. Hakim durumu gözönüne alındığında Almanya'nın birliğe girmesi konusundaki bilanço hemen hemen olumsuz olacağı kesindir. İkinci olarak, diğer EMS üyelerinin daha fazla söz hakkına sahip olması APB'nin parasal hükümranlığını feda için dramatik bir adım gerektirmemektedir, zira daha fazla

⁵¹ Bu analizin Avrupa için uygulaması için Hirschman'ın (1981: 277-84) eserini görünüz.

simetri sistemde reform yapmak suretiyle sağlanabilir (Sandholtz, 1993a: 30). Bu da bizi Alman ve diğer Avrupa liderlerinin fikirlerinde yeralan daha geniş bir siyasi bir ideal sayesinde harekete geçirildiğine dair olan diğer siyasi yaklaşıma götürmektedir.

Bu gruptaki siyasal açıklamalar siyasetçilerin Avrupa entegrasyonunu başlı başına bir amaç olarak istedikleri ve böylece APB'ne destek verdikleri ve bu hedef APB arkasındaki itici güç olduğunu hesaba katmaktadır. Bu görüş Almanya'yı realpolitik ruhunda komşularına bağlama girişimiyle Fransa tarafından yapılan teşebbüslerin mantığına benzemektedir. Fakat bu nedenler illa ki Avrupa idealini yaratan unsurları içermemektedir. Bu yaklaşımlarda yukarıdakilerin aksine federal bir düşünceye sahip olan Avrupalı elit politikacıları tarafından APB'ne verilen desteği vurgulayan federal siyasi görüşe büyük önem verilmektedir.⁵² Eğer nihai hedef Avrupa devletlerinin bir federasyonunu kurmak ise ortak paranın uygulanmaya konması gerekli bir adım olarak görülmektedir. Zira tarih boyunca para bastırma hakkı, hükümlerliliğin en önemli hakkı ve sembolü olmuştur. Bu şekilde ortak bir Avrupa parasının uygulanması tek bir Avrupa devletine ait olma duygusunu arttırması ümit edilmektedir. Bu nedenle EMU lehine ileri sürülen böyle bir hüküm ekonomik yönden açıklanamaz. Maastricht görüşmeleri sırasında ve daha sonra para Avrupa yüksek politikalarının merkezini teşkil etmiştir ve parasal birlik için gösterilen çabalar daha geniş anlamda Avrupa siyasi bütünleşmesine bağlanmaktan ayrı tutulmamıştır (Tsoukalis, 1991:192).

Parasal entegrasyon konusundaki açık deliller Almanlar'ın amaçları araştırıldığında tespit edilebilir. Alman liderler bütün bu süreçte olumlu tercihlerini defalarca açıklamışlardır. 1978'de EMS için teklifini yaptığı sırada Schmidt APB için siyasi desteğini ortaya koymuştur. Helmut Schmidt'in 1970lerde entegrasyonun öncüsü olarak gösterdiği kuvvetli girişimlerde bulunduğu gibi, Helmut Kohl'ün fikirleri de 1980ler ve 1990larda siyasi süreci desteklemiştir. Ayrıca 1990'da yeniden birleşmesi ile birlikte Almanya Avrupa topluluğu içinde ve Doğu Avrupa'da kendi menfaatlerini güden daha kuvvetli ve etkin bir güç olmuştur. Bir Alman probleminin Almanya'ya karşı ittifaklar meydana getireceği korkusunu içeren Kohl yalnız kalarak kuvvetli olsaydı üyelerinin birlikte olarak kuvvetli olduğu bir Avrupa

⁵² Avrupa bütünleşmesi sürecindeki özellikle federalizmi vurgulayan siyasi vizyonun rolünü takip

Topluluğu'nun Alman menfaatlerine daha uygun olduğunu vurgulamıştır (Dyson, 1994: 158). Fransızlar'ın Almanlar'dan korktukları için siyasal entegrasyon istedikleri, Almanlar'ın da yine Almanlar'dan korktukları için siyasal entegrasyona gittikleri ileri sürülmüştür (Maclean, 1992: 157).

Maastricht görüşmelerinin bir siyasi bir de parasal ayağı olan iki ayrı hükümetlerarası konferansı kapsamının nedeninin Almanlar'ın siyasi birliğe doğru daha fazla ilerleme kaydedildiği takdirde parasal birliği kabul edecekleri konusunda ısrarlarıdır. Bu bağlamda APB daha geniş bir gündemle ilişkilendirilmiştir: Fransa ve Almanya parasal entegrasyonu siyasal entegrasyonla değiştirmeye hazırdılar. Alman politikacılar tek başına gelecek bir parasal birliği arzuya şayan bulmayabilirler. Fakat siyasal entegrasyon için Fransız desteğine mukabil olarak ve aynı zamanda Avrupa dış politikasında daha etkin bir rol oynamak için kabul edilebilir bir bedel olarak desteklemektedirler (Bayoumi ve diğerleri, 1997: 77).

Bu nedenle APB konusunda Almanlar'ın ilerleme kararı temelde siyasal bir karardır, zira Almanlar Bundesbank'ın ve Maliye Bakanlığının doğrudan itirazı olmasa bile şüpheciliğine rağmen Avrupa Birliği'ni desteklemişlerdir (Tsoukalis, 1991: 189; The Economist, 9 Mart 1991; 14 Eylül 1991). Sandholtz (1993a: 33) o zaman Bundesbank'ın başkanı olan Helmut Schlesinger'in APB'nin Almanya'ya hiçbir iktisadi fayda vaatmediğini ve Almanlar'ın projeyi desteklemelerinin nedeninin daha ziyade siyasal olduğunu ifade etmiştir. Bankanın daha sonraki başkanları olan Poehl ve Tietmeyer de birliğe girme kararının siyasal niteliğini vurgulamışlardır. Böylece dış siyaset konusundaki fikirler ve yüksek politika vasıtası olarak ilişkilendirme politikaları Almanlar'ın APB'ni desteklemeleri için en iyi neden teşkil etmektedir.

Avrupa'da daha esaslı bir siyasal entegrasyonun savunucuları siyasal faydaları otomatik olarak mevcut varsaymaktadırlar. Ancak bir çok savunucuların farz ettiği gibi parasal birliğin siyasal birliğe kuvvetli bir şekilde yansıtacağı kesin değildir (Willett, 1994: 211).⁵³ Eğer parasal birlik Avrupa'da siyasal birliği öncelirse bu daha önce görülmemiş bir olay olacaktır. Zira siyasal birliğin parasal birliği öncelmesi

edebilmek için Pinder'ı (1991) görünüz.

⁵³ Willett (1994) ve Fratianni (1994) tarihsel olarak siyasal birliğin parasal birliği öncelmesinin genel durum olduğunu ifade ederek bu durumun da Avrupa için kolayca değişmeyeceğini savunurlar.

bugünün hemen tüm sanayi ülkelerinde görülmektedir, yani daima siyasal birlik parasal birlikten önce gelmiştir (Eichengreen, 1996: 12).

Bu mülâhazalar parasal birlik için atılan adımların zayıf ve kuvvetsiz olduğunu ve dolayısıyla Avrupa'da siyasi bütünleşmeyi hızlandıramayacağını ortaya koymaktadır. Böylece, parasal birliği, sadece iktisadi meşruiyetine göre değerlendiren bu görüşün sahipleri iddiaları için parasal birleşme sonunda ortaya çıkacak siyasi getirilerin niteliklerini açıkça ortaya koyacak daha kuvvetli bir argüman geliştirmelidirler.

Tüm eleştirilere rağmen parasal işbirliği hakkındaki sözkonusu hükümlerin Avrupa'da kurulması ümit edilen siyasi bir birliği hedeflediği için iktisadın çalışma alanı dışına taşıdığı bir gerçektir. 1999 için hedeflenen nihai safhaya geçişin ardında Avrupalı liderlerin tarihi çatışmalar ve savaşlarla yazılan Avrupa'nın barışçı, huzurlu ve istikrarlı bir kıta olması özlemi yatmaktadır. PanAvrupa idealince beslenen yeni Avrupa'nın en azından parasal hükümler konusunda daha simetrik bir güç dağılımına dayalı bir yapıyla temsil edilmesi fikri önem kazanmıştır.

2.3. Ekonomi Politik Açıklamalar: Yerel Koalisyonların ve İş Dünyasının APB'ne Desteği

Üçüncü önerme Avrupa'da kurulacak para birliğinin arkasındaki asıl saikin parasal anlamda daha derin bir bütünleşmeyle çıkar sağlayan toplumsal aktörler ve orta düzeyde örgütlerin olduğunu ileri sürmektedir. Döviz kuru rejimi seçimi de, ki bu durumda en uç örneği de para birliğidir, daha önceki bölümde öne sürüldüğü gibi siyasidir. Ancak bu siyasi karar, realist teorinin öne sürüldüğü gibi Benthamcı bir anlayışla, tüm bilgilere vakıf olan bir sosyal planlamacının üyeler için bilinçli bir zarar hesaplaması sonucu alınmamıştır. Daha ziyade bu siyasi bir sürecin sonucudur. Bu süreçte seçmenler ve çıkar grupları, ilgili anlaşma müzakereleri, parlamento onaylamaları ve referandumlar çerçevesinde birbirleriyle ilişki içerisindedir. (Hefeker, 1997: 2, Eichengreen ve Frieden, 1993: 85)

İşte bu ekonomik politik çerçeve içerisinde rasyonel toplumsal aktörler ve çıkar grupları (bunların bir kısmı orta düzeyde örgütler şeklinde teşekkül ederler) kendi çıkarlarını maksimize edecek biçimde çeşitli politikaları destekler ya da engellerler. Böylece, Avrupa para birliği çıkar gruplarının kendi çıkarlarının

dayattıkları bir kurumsal düzenekten ibaret olan bir süreç olur. (Ostrup,1995: 146) Bu grupların çıkarları ekonomik kazanç veya sosyal prestijdeki artış olarak da özetlenebilir. Böylece, ister ulusal olsun, ister Avrupa düzeyinde olsun para politikasının siyaseti açık ekonomilerdeki döviz kuru rejimlerinin bölüşüm etkileri etrafında ortaya çıkacaktır. Bu durumda para politikalarının analizi bazı yönleriyle 'çıkarcı grubu siyasetine' ilişkin literatürle bağdaşmaktadır (Frieden, 1996: 111). Sonuçta, bu bölüm Moravcsik'in (1993) analizleri doğrultusunda bir dışsal değişken olan Avrupa siyaset belirleme sürecinin talep tarafını değil, daha ziyade üye ülkelerin tercih oluşumunu etkilemeleri açısından bariz bir değişken olarak ön plana çıkan ulusal faktörleri öne süren tartışmaları gözden geçirecektir.

Hükümet insiyatifleri lehine ya da aleyhine olan ekonomik politik ittifaklara değinen literatür genellikle 'siyasi seçimlerin ekonomik temellerine' değinir. Öyle ki bu literatürde ekonomik güçlerin hükümet politikalarını etkileme yöntemleri incelenir. Bu görüşe göre bazı toplumsal aktörler politikaların belirleniş süreci üzerinde belli bir güce sahiptir; zira bunlar çok önemli sosyal etkinlikleri kontrol etmektedirler. Bu grupların politik tercihi ekonomideki konumlarından, iç ve dış piyasa güçlerinin çıkarları üzerinde gruplaşmasından kaynaklanabilir. Para birliği için yapılan tercih de işte bu noktada bu farklı konumların ortaya çıkmasıyla sahneye girer: bütün bir ülkenin refahını arttırmazken, APB o ülke içindeki belli grupların refahını arttırabilir. Böylece de para politikalarının bölüşüm açısından etkilerini yansıtabilir Bu ekonomik politik açıklamalar aynı zamanda bazı örgütler tarafından oynanan rolü de açıklığa kavuşturabilir. Bu tip rol çeşitli temsil ve arabuluculuk işlevleri gören toplumsal aktörler ve hükümet arasında oynanabilir. (Gourevitch, 1989:266) Bu açıklamalara göre bu politikanın sonuçları tercihlerin yoğunluğuna, çeşitli çıkarların örgütlenme ve konsantrasyonunun ve de siyasi ve diğer sosyal kurumlarının ilişkilerini etkileme biçimlerine dayanmaktadır.(Frieden, 1991: 452)

Bir başka açıdan bakıldığında da bu yaklaşımlar aynı zamanda ekonomik faaliyetlerin siyasi temellerini de, örneğin hükümet politikalarının piyasayı etkileme biçimlerini inceler. İktisadi politika kararlarının elbette ki bölüşüm etkileri olacağından toplumsal açıdan güç ilişkilerinin gruplaşmasını belirleyen siyasi sonuçları da ortaya çıkacaktır. Bu gruplar belirli bir iktisadi politikanın olası bölüşüm

etkilerinin bilincinde olarak, bu açıklamalar doğrultusunda şekillendirilecek isteklerde bulunacaklardır. Para politikası konusunda ise, borç verenler, veya borç alanlar, işçiler ve sermaye sahipleri, ticarete tabi olan ve olmayan ürünlerin üreticileri gibi farklı çıkar grupları farklı şekillerde etkilenmektedirler (Eichengreen,1996: 2).

Başlangıç olarak, Frieden (1991) sermaye hareketlerinin dağılım açısından etkilerini inceleyen çalışmasında, sosyal grupların rolleri üzerinde yoğunlaşarak bu grupların taleplerini ekonomik çıkarlarına uygun olarak ulusal politikaları etkileyeceğini ortaya koyar. Frieden iddia etmektedir ki; Avrupa'nın önde gelen finans ve çokuluslu şirketleri Topluluğun finansal ve parasal entegrasyonunun önündeki engellerin ortadan kaldırılmasında en güçlü desteği vermektedir. Böylece Frieden'e göre finansal deregülasyonun en kuvvetli destekçileri Avrupa'daki önde gelen finans merkezleridir (Frieden,1991: 441). Bu bakımdan Frieden, parasal entegrasyonunun en çok finans sektörünü, büyük ihracatçıları ve çeşitli çokuluslu şirketleri memnun edeceğini öngörmektedir ve bununla birlikte parasal entegrasyon için en büyük baskı ve isteğin bu gruplardan kaynaklanmasını beklemektedir (Frieden, 1991:449). Eichengreen ve Frieden (1993:95) da Frieden'in bu öngörülerini paylaşmaktadırlar. Aynı zamanda bu görüşün döviz kuru dalgalanmalarının en çok zarar ettirdiği kesim için de doğru olduğunu savunmaktadırlar. Onlara göre bu gruplar da para birliğinden yararlanacaklardır. Bunlar Eichengreen ve Frieden'e göre, yine, yatırımları Avrupa sınırları içerisinde kalan büyük bankalar ve şirketlerdir.

Bu çerçeve içinde ulusal makroekonomik politika özerkliği ve döviz kuru istikrarı arasında bir değiş-tokuşla karşılaşıldığında, uluslararası yatırımcılar ve tüccarlar istikrar pahasına parasal bağımsızlıktan vazgeçme konusunda daha isteklidirler. Diğer yandan ürettikleri mal ve hizmetleri ticarete konu olmayan şirketler ve iç piyasaya yönelik sektörler ise döviz kuru istikrarı ve parasal bağımsızlık karşısında yapılacak tercihte bağımsızlıktan yana olacaklardır. (Frieden, 1991: 452) Yani Frieden büyük bankalar, ticaretle uğraşanlar ve Avrupa çapındaki yatırımcıların kazançlı çıkacağını iddia ederken, bağımsızlığın döviz kuru istikrarı için vazgeçmeye değer olduğunu da ifade etmektedir.

Aynı zamanda kurlardaki istikrar sorununa ek olarak, Frieden (1996: 11-112) grupların ulusal döviz kurlarının seviyesi konusunda da anlaşamayacaklarını iddia

etmektedir: Ticarete konu olan malları üretenler ihraç ettikleri ürünlerin ve de rekabet ettikleri ithal ürünlere karşılık iç pazardaki fiyatını artırmak için paranın değer kaybetmesinden veya daha değersiz sayılmasından yana olacaktırlar. Öte yandan, ürettikleri mal ve hizmetler ticarete konu olmayan üreticiler ise ticari mallara karşın kendi fiyatlarının artması için paranın değer kazanmasından yana olacaktırlar. Toplumda böylesi bir ayırım kapalı ekonomilerde görülenin aksine farklı bir kutuplaşmadır.⁵⁴ Sonuçta kapalı ekonomilerdeki para politikası nominal cinsten borçlananlar ve kredi verenler arasında bir ayırım meydana getirir. Ancak açık bir ekonomide bu ayırım ticarete tabi olan ve olmayan malların fiyatları etrafında şekillenir. Siyaset ise bu malları iç ve uluslararası alana yönelik olarak üreten karşıt grupların etrafında döner.

Böylesi analitik bir yaklaşım ampirik sorunlar içerecektir zira farklı parasal rejimlerin bölüşüm sonuçlarının ölçülmesi oldukça zor olacaktır. Yine de, APB projesinin hayata geçirilişini inceleyen her çalışma yurtiçi siyasi ve ekonomik ittifakları göz önünde bulundurmalıdır. Bu tip çalışmalar çıkar gruplarının rollerine, bu grupların nasıl işlediğine ve isteklerini ulusal siyasi kurumlar çerçevesinde nasıl dile getirdiklerine de dikkat etmelidir. Böylece Frieden'in önerisine de dayanarak iddia edilebilir ki, iş dünyasının bu kesiminden gelen siyasi destek, toplumsal aktörler ve hükümet arasında yer alan ara düzeydeki örgütlerden kaynaklanır. Bu örgütlerin çıkarları da Brüksel'inkilerle kesişecektir. Ayrıca sözkonusu örgütler siyasi çevrelerdeki ekonomik politik tartışmaları etkileyebildiklerinden dolayı oldukça önemli bir güce sahiptir.

Bu örgütler arasında, iki tanesi özellikle APB kampanyasında çok etkili oldular. Bunlar Avrupa Para Birliği için Komite ve Avrupa Para Birliği Derneğidir. İlki 1986'da eski Alman Şansölyesi Helmut Schmidt ve Fransız Başkanı Valery Giscard d'Estaing tarafından kurulmuş olup, Topluluk kurumları dışında yapılanan yeni bir siyasi destek oluşumunu temsil etmektedir. Kuruluşun üyeleri siyasi şahsiyetler, merkez bankacıları, özel bankaların temsilcileri, sanayiciler ve profesyonel iktisatçılardan oluşmaktadır.

⁵⁴ Kapalı ekonomilerde, bölünme borçlananlar ve kredi verenler arasında gerçekleşir. Para politikasının birincil etkisi nominal fiyat düzeyi üstündedir. Böylece de nominal olarak belirtilen anlaşmaların göreceli fiyatlarını etkiler.

Bu girişime ek olarak Avrupa Para Birliği Derneği 1987'de Alman Philips firmasının başkanının başkanlığında kurulmuştur. Birçok Avrupa devinin temsil edildiği dernekte Fiat gibi sanayi devlerinin yanısıra Paribas ve Societe Generale gibi bankacılık kesiminin önde gelen kuruluşları yer almaktadır. İtalyan Confindustria ve İngiliz Sanayi Konfederasyonu gibi işveren organizasyonları ve birçok ticaret odaları derneğin etkin üyeleri arasında yer aldılar. 1990'da 200 üyenin üzerine çıkan kuruluş tek para birimine karşı Avrupa iş dünyasının tutumu üzerine araştırmalar yaptırıp, konferanslar düzenledi. Bu forumlarda sanayi ve ticaretin döviz kuru istikrarı ile daha iyi işleyeceğini ortaya koymaya çalışan dernek işlem maliyetlerinin düşürülmesi için de APB'ne geçilmesini savunuyordu (Dyson, 1994: 120, 258).

İş dünyasının desteği ayrıca UNICE adlı kuruluştan da geldi. Bu kuruluş Avrupa'daki Alman Bundeseerband der Deutschen Industrie, İngiliz Sanayiciler Konfederasyonu gibi ulusal işveren örgütlerini biraraya getirmektedir. UNICE devamlı olarak ve etkin bir biçimde potansiyel şirket karlarının işlem maliyetlerinin düşürülmesiyle artacağını vurgulayagelmiştir.

Bir başka çalışmada Hefeker (1997) çıkar gruplarına dayalı farklı bir ekonomik politik yaklaşımla, döviz kuru rejimlerinin endojen seçimini açıklamak için 'iki-ülke' modelini geliştirmiştir. Frieden'in açık ekonomi için savunduklarına paralel olarak, bu çalışmada ekonomideki çatışmalar yine ticarete tabi olan ve olmayan malları üreten sektörler arasında gösteriliyor. Hefeker'in iddiasına göre ticarete tabi mal üreticileri para birliği aracılığıyla istikrar sağlama pahasına sabit döviz kurunu benimsemeyi arzulamaktadırlar. Bu arada ticarete tabi olmayan mal üreticileri de para politikasının özerkliğini korumak istemektedirler. Hefeker ayrıca döviz kurlarının para birliğinde sabitlenmesiyle ticari mal sektörünün döviz kurunda görülen dalgalanmaların ve belirsizliğin azalmasıyla üretiminin de artacağını iddia eder. Bu bağlamda döviz kurundaki dalgalanmalar üretimi ve ticari mallardan elde edilen karları ters yönde etkileyecektir zira geleceğe yönelik belirsizlik sektörün daha az üretilmesine yol açarak ticaretin zayıflamasına neden olur (Hefeker, 1997: 6, 69, 137). Dolayısıyla ticarete konu olan malları üreten sektör sabit kurların getirilerinden yararlanmak için parasal bir birliği destekleyecektir.

Diğer yandan bir parasal birlikte pek de olası olmayacak bir parasal genişleme ticarete tabi olmayan sektörü daha çok ilgilendirir. Ancak bu para birliği içerisinde mümkün görünmemektedir. Böylece parasal birlik için daha ileri adımlar atmaya sağlayacak belirleyici etken her iki sektörün de göreceli olarak büyüklüğü ve gücü olacaktır. (Hefeker,1997: 69, 76) Ticarete tabi mal sektörü ne kadar büyük olursa, hükümetin de parasal entegrasyona desteği o kadar güçlü olacaktır. Böylece bir açıdan ortaya çıkan APB yönündeki tercih Avrupa'daki ticarete tabi mal sektörünün gücü ve büyüklüğüyle açıklanabilir.

Hefeker daha sonraki tartışmalarda APB çerçevesinde açığa çıkan endüstriyel çıkarlara değinir. Bu aşamada ticarete tabi olan ve olmayan mal sektörlerinin ayrımı yerine finans sektörü üzerinde yoğunlaşır ve diğer sanayilerle karşılaştırıldığında bu sektörün para birliği konusunda en büyük desteği sağladığını ifade eder (Hefeker, 1997: 6).⁵⁵ Hefeker bu noktada bankacılık politikaları çerçevesinde küçük ve büyük girişimler arasında bir çatışma görmektedir. Bu konudaki görüşleri Cohen'inkilere benzerlik gösterir. Cohen'in (1989) görüşüne göre büyük ticari bankalar finansal entegrasyonu desteklerken, küçük bankalar bu konuda bağımsız ulusal düzenlemelerle yetinmeyi desteklemektedir. Bu farklı tutumların temelinde yatan neden de Avrupa'nın büyük bankalarının halihazırda karlarının çoğunu sınırötesi işlemlerden kazandıkları gerçeğidir. Böylece bu tip bankalar para birliği çerçevesindeki tek pazarı bir engelden ziyade bir fırsat olarak değerlendirirler.

Literatürdeki bu egemen görüşe rağmen Ostrup (1995), Eichengreen ve Frieden'ın (1993) ve Frieden'ın (1991) görüşlerini çürütmeye çalışmaktadır. Ostrup'un görüşüne göre para birliğinin neden olduğu nominal faiz oranlarındaki düşüş vadeli mevduatlarda düşüşü takiben banka kazançlarının da azalmasına neden olacaktır. Dahası, Avrupa'da sabit bir döviz kuru rejiminin yaratılması Avrupa bankalarının gelirlerinde kayba neden olacaktır. Bunun nedeni ise Avrupa paraları arasındaki kambiyo işlemlerinin ortadan kalkması ve Avrupa şirketlerinin artık

⁵⁵ Bu bağlamda Frieden (1991) ve Eichengreen ve Frieden (1993) gibi Hefeker de Avrupa'daki büyük bankaların APB'ni desteklemek konusunda büyük sanayi girişimlerinden çok daha kararlı olduğunu belirtir (Hefeker 1995: 491 ve 1997: 79).

bankalar aracılığıyla döviz kuru dalgalanmalarına karşı korunma gereğini duymamaları olacaktır (Ostrup, 1995: 158).

Ostrup'la paralel olarak Hefeker'de (1997: 80) büyük bankaların kazançları konusundaki benzer iddiaları çelişkili bulur. Çünkü bankalar tek para biriminin devreye girmesiyle ortadan kalkacak işlemlerden açık bir biçimde kar etmektedirler. Her ne kadar bu konudaki tartışmalar finans sektörünün ve büyük bankaların Avrupa para entegrasyonu sürecinden kazanç sağlayacağını iddia etse de, Hefeker bankacılık sektörünün bu karların ortak para birimiyle sekteye uğrayacağını iddia etmektedir.

Ancak yine de Hefeker, bankaların Avrupa bankaları arasında işbirliğinin artmasından kazançlı çıkacaklarını savunmaktadır. Çünkü para birliği bankalar için ortak düzenlemeleri de beraberinde getirecektir. Fakat Hefeker'e göre yine de kazançlı çıkacak olan büyük bankalardır zira bu bankaların uluslararası ilişkilerde büyük pazar payları vardır ve yalnızca bu bankalar işbirliğinden dolayı ortaya çıkacak olan maliyetleri karşılayabilirler. Ayrıca Gruner ve Hefeker (1996) bir oyun teorisi modeliyle neden büyük Avrupa bankalarının bu süreçten karlı çıkacağını göstermişlerdir. Bu bağlamda parasal birlik büyük bankaların küçük bankaları sınırötesi finansal hizmet piyasasından atmak için kullanılan bir araç olarak görülebilmektedir.

Böylece büyüklükteki farklar ve işbirliğinin değişken maliyetleri belirli bir bankanın APB konusunda alacağı tavrı belirleyecektir (Hefeker, 1997: 81, 92). Hefeker bu açıdan bakıldığında büyük bankaların ortaya çıkacak uluslararası finansal hizmetlerden daha çok kar edeceğini öne sürerken küçük bankaların parasal bütünleşme sonucunda zarar edeceklerini iddia etmektedir. Parasal birliğin ardındaki desteğin sadece finans sektöründen kaynaklanmadığını ileri süren Hefeker'e göre bu siyasi desteğin kaynakları bankacılık sektörü dışında kalan ve ölçek ekonomilerince temsil edilen ve uluslararası işbirliğinin egemen olduğu diğer sanayiler arasında arar (Hefeker, 1997: 93).

Başka bir bakış açısından ise bürokrasi ve özellikle de Avrupa merkez bankalarından oluşan finansal bürokrasi bu bölümde bir çıkar grubu olarak ele alınmamıştır. Her ne kadar kamu seçimi teorisi bürokratların kendilerine özgü amaçları olduğunu ileri sürse de parasal birleşme çerçevesinde, 'sağlam para'

görüşlerinin yaygınlaşmasının pratik sonuçlarında biri de Avrupa'da politika yapımı sürecindeki gücün yeniden dağılımıdır. Merkez bankası bağımsızlığı aracılığıyla 'sağlam para' ya olan destek merkez bankalarının çıkarlarına yenik düşmüştür. Bu da merkez bankalarının politika amaçlarının yeniden değerlendirilmesine ve kendilerini dış müdahaleden korumak için yeni yollar geliştirmelerine neden olmuştur. Dahası, APB'nin kuruluşuyla merkez bankacılığının prestiji daha da artacak, bu süreç onların görevini 'yüceltecektir' (Dyson, 1994: 35).⁵⁶

Tartışmanın özüne dönecek olursak parasal entegrasyonun iş çevrelerinin siyasi desteğinden yararlandığı tezi tek başına bu süreci açıklamak için yetersiz kalacaktır. Ostrup (1995: 158, 162) parasal birlik çerçevesinde sabit kurlar aracılığıyla ekonomik çıkar sağlayan çıkar gruplarının belirlenmesindeki zorluğu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda yazar Avrupa'da iş çevrelerinin Tek Senedin kabul edilmesindeki etkin rolünü onaylarken, aynı tür kanıtların para birliği için sözkonusu olmadığı ileri sürmektedir. Ayrıca Ostrup'a göre para politikasının bölüşüm sonuçları da net değildir. Mali politikaların gelir dağılımı üzerindeki etkinliğini öne süren tezin aksine, Alesina'ya (1989) paralel olarak, Ostrup da belirli bir para rejiminin yüksek veya düşük gelir gruplarının yararına olup olmadığı yeterince belirgin değildir. Bu çerçevede yazara göre parasal birliğin inşasıyla ortaya çıkacak enflasyondaki düşüş belirli bir çıkar grubuna avantaj sağlamayacak; toplumun hemen hemen tümüne eşit şekilde yayılacaktır (Ostrup, 1995: 167).

Tüm bu tartışmaların altında yatan makroekonomik teoride ve sosyal gerçeklikteki nedensel ilişkiler için öne sürülen kavramsal belirsizlik döviz kuru rejimlerinin mikroekonomik düzeydeki bölüşüm sonuçlarını da belirsiz kılacağı görüşüdür. Giovannini'nin (1993) bu konudaki gözlemi alternatif parasal rejimlerin bölüşüm sonuçlarının analizinde profesyonel iktisatçılarca standart bir model üzerinde uzlaşma olmadığıdır. Bu yazarın vardığı sonuç parasal birlik gibi bir sabit döviz kuru rejimini destekleyen ekonomik çıkarların kolayca belirlenemeyeceğidir.

⁵⁶ Vaubel (1990) iddia etmektedir ki, para birliği ulusal paralar arasında rekabeti önlemeye çalışan merkez bankaları tarafından desteklenecektir. Bu durumda merkez bankacılar siyasi otoriteden bağımsız olacaktır ve bu da onların bürokratik çıkarlarına uygun olacaktır.

Bu çerçevede parasal rejimdeki değişimin iktisadi etkileri o ekonomiye özel kurumsal yapıya ve iktisadi koşullara dayanacaktır (Giovannini, 1993: 22).

Buna göre bu eleştirel çizgi, farklı parasal rejimlerin etkilerine ilişkin bu gibi belirsizliklerin ulusal düzeydeki çıkar gruplarının, diğer politika konularından farklı olarak bu konuda faaliyet göstermeyi tercih etmemelerine yol açacaktır. Ayrıca eleştirel yaklaşımlar ulusal politika yapıcılarının para konularında ve döviz kuru politikalarında etkin lobi yaptıklarını düşünmemektedir. Fakat Avrupa ülkelerinin bir çoğundaki endüstriyel çıkarlar, döviz kuru istikrarına karşı ciddi bir tercih belirtmişlerdir.

Bu önermenin en problemlı yönlerinden biri Avrupa'nın parasal siyasetinde işgücünün rolünü ortaya koymamasıdır. İş çevreleri ve finansal çıkarlar bu çerçevede ciddi anlamda analiz edilse de iş gücü analizleri kategorik olarak gözardı edilmiş ve bu grubun Avrupa'da kurulacak parasal birliğe karşı tutumu çalışmalara konu olmamıştır. Ancak bu önermenin APB'ne karşı duran güçleri değil de arkasındaki desteği ortaya çıkarmasının amaçlandığı hatırlandığında bu siyasal iktisadi literatürün neden sadece sermayenin iç dinamiklerini vurguladığı açığa kavuşacaktır.

Yine de yöneltile eleştirilere rağmen APB üzerine çalışmalar parasal birlik konusunda prensip kararının ulusal liderlerce alındıktan sonra bu siyasi kararın iş çevrelerince kuvvetlice desteklenmesi mutlaka gözönüne alınmalıdır. Bu önermenin temel varsayımı parasal birlik gibi ciddi bir kurumsal değişikliğin benimsenmesinin ancak toplumun bir kısmına görülebilir bir avantaj getireceği inancı varsa mümkün olacaktır.

2.4. Makroekonomik Kuramın 1980lerdeki Durumu ve İktisadi Politikada Değişiklik: Disiplin, Güvenilirlik ve 'Sağlam Para'

Avrupa parasal birliğinin problemini anlamak konusunda önemli bir husus 1970lerin ortasından bu yana Avrupa hükümetlerinin çoğunda meydana gelen tarihi iktisadi politika değişikliğidir. Bu çerçevede yüksek büyüme düşük işsizliği sürdürme çabaların da sağlam para politikaları izleyerek enflasyona karşı mücadeleyi öngören bir neoliberal politika fikir birliği Avrupa ülkeleri arasında sağlam bir yer

tutmuştur.⁵⁷ Bu politika fikir birliği APS'indeki istikrarı vurgulamış ve siyasi liderleri gerekli iç siyaset düzenlemelerini kabule sevk etmiştir. Bundan da önemlisi bu yaklaşımlar Avrupa'da parasal birlik projesinin yeniden lanse edilmesinin Avrupa düzeyindeki siyasal fikir birliğiyle yakın surette ilgili olduğunu göstermiştir.

Bu çerçevede 1980ler boyunca ulusal hükümetlerin siyasal ekonomik gündemlerindeki parasal disiplin yönündeki değişiklikler siyaseti belirleyenlerin ekonomik konulardaki fikirlerinde etkin bir değişiklik meydana getirmiştir. Literatürde pek geliştirilmeyen bu bakış açısı APB'nin gerçekleşmesinin iktisadi politikanın yapımında radikal bir değişikliği oluşturmaktadır. Özellikle 1980lerin ortalarından sonra Avrupa'da parasal birliğin yeniden gündeme getirilmesi Phillips Eğrisinin geçerli olduğu ve Keynesçi ince ayarlama politikalarının bir hedef olduğu zaman olan 1960ların sonu ve 1970lerin başından itibaren iktisadi politikanın hedefleri ve söylemi bakımından oldukça farklılık göstermiştir. Her ne kadar bu görüşler 1970 Werner Raporu'na yansımışsa da Avrupa'da iktisadi politikada radikal bir değişikliği dikte eden 1990ların Komisyon raporları bu görüşleri geçersiz saymıştır.

Avrupa'da iktisadi politikaların belirlenişinde bu değişikliği vurgulayan önermeyi öne sürenler uluslararası ekonomik politikteki değişiklik ile doğru makroekonomik strateji hakkındaki politika belirleyicilerinin inançlarına yönelik iç politika yapımının süreci arasındaki etkileşimleri açıklamaya çalışmıştır. Uluslararası ekonomik politikteki bu yapısal değişiklikler arasında sınırları aşan sermaye akışlarındaki muazzam artış çok önemli bir unsur olarak tespit edilmiştir. Daha geniş bir çerçevede ikinci olarak 1970lerin krizi ve ondan sonraki politika başarısızlıkları savaş sonrası Keynesçi stratejilerinden ayrılmayı temsil eden iktisadi politika yapımında radikal bir değişimi gerektirmiştir.

Uluslararası ekonomik politik arenasında yapısal değişikliği gösteren ilk açıklayıcı değişkene gelince sermaye hareketliliğinde muazzam artış bu fikir birliğinin meydana gelmesinde önemli bir rol oynamıştır. 1960ların sonundan bu yana sınırlararası finansal faaliyetler uluslararası ticaretten çok daha hızlı bir şekilde

⁵⁷ Özellikle makroekonomik konularda ortaya çıkan bu fikir birliği için bkz. Mortensen (1990), Russo ve Tuillo (1988: 303-5), Wooley (1992: 166) ve Melitz (1985).

olağanüstü bir hız göstermiştir.⁵⁸ İlk önermenin de ifade ettiği gibi Mundell-Fleming kuramı sabit döviz kurları altında sermaye akışının hızlanmaların iç politika yönünden faydasını para politikasını gittikçe azalttığını ortaya koyar ve para politikası sadece döviz kurunu korumak için bir araç olduğunu ifade eder. Sermaye hareketinin makroekonomik sınırlaması gözönüne alınırsa parasal istikrar arayan Avrupa devletleri sabit döviz kurlarını sürdürmeye karar vererek bu nedenle parasal hükümlerlerinden vazgeçmeyi kabul etmişlerdir. Bu açıklama Avrupa'nın 1990larda parasal birliği gündeme getirmesinin önemli bir yapısal nedenini teşkil etmiştir: Artan sermaye hareketi karşısında Avrupa'nın sabit döviz kurlarına tarihsel olarak gösterdiği arzusunun bağımsız parasal politikalar konusunda hükümetlere manevra yapması için az bir imkan sahası bıraktığı ileri sürülmüştür.

İkinci olarak, 1970lerdeki uluslararası ekonominin üçüncü krizine⁵⁹ verilen cevap ve 1970ler ve 1980lerin başındaki politikaların belirgin başarısızlığı iktisat politikası rejimindeki paradigmatik değişimi açıklamaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana Avrupalı hükümetler yüksek büyüme hızlarını yakalamak için bir fikir birliği çerçevesinde Keynesçi talep yönetimine dayalı politikalar uyguluyorlardı. 1970lerin sonlarına doğru gelindiğinde ise hem enflasyon hem de işsizlik birlikte yüksek oranlara varınca 'stagflasyon' terimi iktisat biliminin terminolojisi arasında yerini aldı. 1970lerin ekonomik kriz konusunun yanısıra, iktisat biliminin krizinden de söz edilmeye başlanmıştı.

İşte tam bu tarihsel anda parasalcı iktisat kuramı uluslararası ekonomik politikte meydana gelen yapısal değişiklikten kaynaklanan sistemin bozukluklarını çözmeye aday olarak görüldü. Krize tepki olarak eskiden beri kurumlaşan karma ekonomi kavramı ve Avrupa'da devletin geleneksel rolü giderek aşındı ve bu kavramlar yerlerini birtakım neoliberal politikalar bıraktı (Tsoukalis, 1997: 37). Belirli birtakım neoliberal politikalar uygulayarak başarılı olan 'Alman örneği' de Avrupalıları bu yeni politikaların krizden çıkış için bir yol gösterebileceğine inandırmıştı. Parasalcı bir hesapla, uzun dönemde Phillips eğrisinin pozitif eğimli

⁵⁸ 1980lerde uluslararası finansal işlemlerin bir ölçütü olarak algılanabilen uluslararası döviz işlemlerinin hacmi uluslararası ticaret hacmini yaklaşık kırk kat aşmıştır (Helleiner, 1994: 163).

⁵⁹ Uluslararası ekonominin ilk iki krizi 1870lerde ve 1930larda gerçekleşmiştir. Fakat bu son krizin uluslararası ekonomiyi ciddi olarak sarsması açısından en derin kriz olduğu savunulmaktadır. Söz konusu ilk iki kriz için Kindleberger'ın 1978 ve 1973 tarihli çalışmalarını inceleyiniz.

olduğunu ispat eden Alman tutumunu takiben geleneksel Keynesçi modeller terk edilmiştir zira yüksek enflasyon oranları daha yüksek düzeyde bir belirsizlik yaratıp büyümeyi arttırmak yerine azaltma eğilimi göstermektedir.

Böylece parasalcı kuram yeni bir ekonomik strateji için meşrulaştırıcı bir çerçeve temin etmiştir. Bu strateji neoliberal anti-enflasyonist politikaları savaş sonrasındaki tam istihdam ve yüksek büyüme hedeflerini aşan bir öncelik vermiştir. Daha önceki ekonomik politik gündemlerden farklı olarak politikayı belirleyenler enflasyonu yegane ve başlıca ekonomik problem olarak görmeye başladılar. Bu bağlamda ileri sanayi ülkelerinde 1970lerin ortasından başlayarak 1980ler ve 1990lar boyunca hızlanan uluslararası mal, hizmet ve sermaye piyasalarının entegrasyonu önceki on yıllarda görülen politika başarısızlıklarıyla birlikte ekonomik politikalarda piyasa güçlerinin daha serbest hareketini sağlayan değişiklik için kuvvetli etkiler yapmıştır.⁶⁰ Böylece Avrupalı hükümetler reçeteleri belirli olan geleneksel görüşe (ortodoks makrokurama) başvurmuştur. Avrupalı hükümetler bu modele beş yıldan daha az bir zamanda uygulamaya koymuşlardır ve bu nedenle APB Avrupa parasal teorisinin son durumunun uygulanmasının örneğini teşkil eder.

Böyle bir kuramsal düşünce çerçevesinde enflasyonun maliyetleri olduğunun giderek ülke düzleminde kabulü, Avrupa'da politika belirleyicilerin fikirleri, görüşleri ve inançları üzerinde önemli etki yaptığı anlaşılmaktadır. Politika hedefleri (enflasyonu düşürme), politika kuramları (parasalcılık, özellikle de rasyonel bekleyişler kolu) ve politika problemleri (enflasyon) üzerinde bir fikir birliğine varılmıştır. Bütün hedeflerin ötesinde fiyat istikrarını sağlamak için makroekonomik disiplinin açık bir şekilde tercihi 1980lerden itibaren Avrupa ülkelerinin çoğunda izlenen iktisadi politikalarda kendini göstermiştir. Böylece sorunu tanımlayarak, alternatif çözüm önerileri sunarak ve politikanın etkinliğini göstererek neoliberal politikalara geçiş sebebinin bu kaynakları Avrupa devletleri arasındaki politika tercihleri konusunda değişiklik yapılmasını teşvik etmiş ve meşrulaştırmıştır. Dolayısıyla buna ilaveten uluslararası ekonomi politiğin yapısındaki değişikliklere cevaben bu neoliberal ortak görüş Avrupalı liderlerin algılayışları, paylaşılan

⁶⁰ Bu konuda bkz. Garrett (1996: 102), Andrews (1994), Cox (1994: 46), Andrews (1994), Frieden (1991), Goodman ve Pauly (1993), Kurzer 81991), Notermans (1993) ve Schapf (1991)

deneyimlerin yorumlanması, sağlam parayı vurgulayan parasalcı paradigmanın etkisi ve Alman politika idealinin eseri olmuştur.

Avrupa düzeyinde politika konusundaki fikirler ve bunların siyasi sonuçları arasındaki bağlantı bu şekilde ulusal liderler arasında mevcut olan politika fikir birliği sayesinde sağlanabilir. Makroekonomik politika hakkında liderlerin sahip olduğu fikirler Avrupa devletlerinin parasal birlik konusunda takip ettikleri yolun ve bu yolun gelecekte Avrupa'yı nereye götüreceğini açıklamakta çok önemlidir.⁶¹ Değerler hakkındaki normatif hükümler gözönüne alınırsa siyaset belirleyicilerinin görevi para politikasının hedeflerinin ve araçlarının seçimini tayin etmektir. Bu nedenle Avrupa'da parasal entegrasyon konusunda çok önemli olan husus bu fikri öngören politika belirleyicilerinin yukarıda belirtilen yapısal değişiklikler cevabına şekil veren fikrîsel faktörlerdir: Politika belirlenmesinin araçları ve hedefleri arasındaki normatif ilişkiyi kuran fikirlerin ta kendisidir.⁶² APB konusunda, siyasal aktörler parasal birliğin kazançlarını ve maliyetlerini değerlendirmek için bu fikirleri ileri sürerek bu çerçevede değerler ve stratejiler meselelerine cevaplar bulmak için bu fikirleri esas almaktadırlar. Özellikle Avrupalı politika belirleyicilerinin fikirlerinde kuvvetli bir inanç olarak yerleşen APS ve bilhassa fiyat istikrarına dayalı bir APB'nin, aksi takdirde enflasyoncu olacak olan ulusal para politikası üzerinde bir disiplin empoze edeceği beklenir. İşte bu nedendir ki Eichengreen ve Frieden (1993: 89) APB ile ilgili saptamalarında parasal birlik lehine olan birinci argümanda enflasyonu önleyen bir mekanizma olarak tanımlamıştır.

Aslında 'disiplin' fikri Mundell'in (1968) 'optimal uyum yükü' argümanına dayanmaktadır. Ancak son zamanlarda enflasyon sürecinin etkili bir açıklamanın ortaya çıkmasıyla yeni bir popülerlik kazanmıştır. Bu açıklamaya göre enflasyon parasal otoriteler ve kamu arasındaki işbirlikçi olmayan (non-cooperative) ilişkinin etkin olmayan (inefficient) sonucu olarak görülmüştür.⁶³ 1970ler ve 1980lerde

⁶¹ Fikirler bu bağlamda genel anlamda bireylerin 'inançlarını' ve özelde 'bireylerin faaliyet olasılıklarını, ahlaki prensiplerinin bir yansıması ve nedensel ilişkilerin belirlenmesinde kullanılan sosyal gerçeklikle ilgili inançlarını' içermektedir (Goldstein ve Keohane, 1993. 3, 7).

⁶² Gourevitch (1989: 267) de iktisadi politika yapımında iktisadi fikirlerin belirleyiciliğini vurgular ve sosyal gerçeklik çok karmaşık olduğundan ortaya çıkan belirsizlikleri azaltmak için genel anlamda fikirlere ihtiyaç olduğunu iddia etmektedir.

⁶³ Literatüre bir giriş yapmak için Barro ve Gordon (1983a ve 1983b), Blackburn ve Christensen (1989), Kydland ve Prescott (1977), Wooley (1992) ve Rogoff'a (1995) bakınız.

Avrupa ülkeleri artan enflasyon oranlarıyla karşı karşıya kaldıklarından APS Bundesbank'ın antienflasyoncu para politikaları gibi güvenilir disiplini ithal etmek amacıyla kurulmuştur. Bu enflasyon görüşü en kuvvetli para olan Alman markına bir sabit kur rejimi dahilinde bağlanmanın enflasyonu düşürmek için en uygun yol olarak görmüştür. Disiplinin zorunlu olduğu fikri üzerine APS ve APB'nin arkasındaki entellektüel ve siyasi irade enflasyonu bir güvenilirlik problemi olarak algılayan bu yeni bakış açısının desteğiyle sabitlenmiştir.

Politika güvenilirliğinin teorik sorunsallaştırılması ekonominin yapısı ve siyasetin çalışma sisteminin 'zaman-tutarsızlığı' (time-inconsistency) problemiyle temsil edildiğinden kısa dönemde getireceği faydalar ve uzun dönemli politika maliyetleri açısından farklı değiş tokuşlar sunmasındandır.⁶⁴ Bu düşünce tarzına göre enflasyonsuz bir politika uzun vadede en iyi ise de, bu politikadan uzaklaşmak için ekonomik faaliyeti canlandırıcı politize girişimlerden oluşan beklenmedik enflasyonu yaratarak ve daha önce birikmiş kamu borç stoğunun değerini düşürmek amacıyla hükümet kısa vadeli teşvik mekanizmalarına maruz kalmaktadır. Beklentiler önemli olduğu için kurumsal mekanizmalarla desteklenmeyen fiyat istikrarına taahhüdü sadece dil dökme düzeyinde kalan hükümetler kamuoyundan fazla güven bekleyemezler, zira karar alıcılar rasyonel beklentilerinde sürpriz enflasyonu da içerirler. Bu taktirde iktisadi ajanlar düşük enflasyona yönelik hükümet kararlarını güvenilir bulmayacaklarından enflasyonist beklentilere dayanan kararlarının enflasyonist baskıları harekete geçirmesi beklenir.

Bundan öte son yıllarda ekonomik kuramın vurgulamaya eğilim gösterdiği cereyan seçilmiş politikacıların iktisadi politika üzerinde oldukça zararlı bir etki yaptığını vurgulamıştır. Para arzı süreci, bu izahatlara göre, özellikle artan bütçe açıkları, ödemeler dengesinde güçlükler ve geniş ölçüde işsizlik oranları karşısında kolayca politize edilebilir (Dorn, 1987: 1). Aynı zamanda, para politikasıyla ilgili hükümlerin yanısıra Maastricht yakınlaşma kistaslarına da yansımış olan mali tedbirler neoliberal paket çerçevesinde resmi belgelere dahil edilmiştir. Politika belirleyicilerinin bu varsayım altında tümü uzun vadede yalnız yüksek enflasyonda bir artışa sebep olacak olan, fakat ekonomik büyüme ve istihdamda sadece kısa

⁶⁴ Zaman tutarsızlığı hükümet için kısa ve uzun vadede farklı teşvik mekanizmalarının varlığını ortaya

vadeli kazançları sağlayacak politikalar planlamaya çalışmaktadırlar.⁶⁵ Bu görüşler profesyonel iktisatçıları birtakım kurumsal mekanizmalar belirlemeye teşvik edilmiştir. Bu mekanizmaların amacı siyasal teşvik mekanizmalarından doğan enflasyoncu eğilimleri sınırlamaya veya etkilerini bertaraf etmeye yöneliktir.

Bu bağlamda ekonomistlerin döviz kurunu sağlam bir dövize bağlamaları yoluyla güvenilirlik kazanma önerileri genel anlamda Avrupa politika çevrelerinde, dar anlamda da Komisyon'da güç kazandı. Sağlam para politikalarına yönelişin güvenilirliğine dair kuramsal kaygılar Avrupa'da kurulacak parasal birlik tartışmalarına hakim olarak bu tartışmaların daha sonra Maastricht Anlaşması'nda benimsenecek Delors stratejisine yansımaları sağlamıştır. Böylece politika belirleyicilerini uzun dönemli bir perspektifte yasal ve kurumsal düzenlemeler yapmalarına çağırarak akademik kaygılar Avrupa düzeyinde yapılan tartışmalarda büyük yankı uyandırmıştır. Aslında bu tür kurumsal düzenlemelerin yapılmasına ilişkin ilginin sabit fakat ayarlanabilir kurlardan oluşan APS'nin Avrupa'da gözlenen yüksek enflasyon oranlarının düşürülmesine yaptığı katkıdan kaynaklandığı iddia edilmektedir.

APS'nin Avrupa'daki enflasyonu düşürme sürecindeki önemi Giavazzi ve Pagano (1988) tarafından ortaya konulmuştur. Bu yazarlar APS'nin asimetrik doğasının iktisadi politikalarda disipline edici bir araç olarak kullanılabileceğini iddia etmektedirler. İleri sürülen argümana göre tarihsel olarak yüksek enflasyona meyilli ülkeler APS'ne üye olarak ulusal parasal otoritelerini disiplin altına alarak sınırlandırılacaklardır. Böylece genişlemeci politikaların sisteme katılanların parasının dış değerinin reel olarak artmasına yolaçağından bu politikalar daha maliyetli olduğundan iktisadi politikayı belirleyenlerce izlenmeyecektir, zira parasal gelişme reel döviz kurunun değer kazanmasıyla rekabet gücünü azaltarak gelir düzeyini düşürecektir. Dolayısıyla böyle bir rejimde enflasyonun esnek kurlarda olacağından daha düşük düzeylerde kalması beklenmektedir.⁶⁶

koyar. Bu konuda bkz. Barro ve Gordon (1983a ve 1983b).

⁶⁵ Bu güvenilirlik yaklaşımına göre enflasyon hükümetin neyi başarmak istediği ve karar alıcıların hükümetten beklentileri arasındaki etkileşimin bir sonucu olarak gösterilmektedir. Bu bağlamda 1970lerde başlayıp 1980lerde yoğunlaşan bu konudaki çalışmalar hükümetlerin sürpriz enflasyon yaratarak sitesi kazanç sağlamalarını ele almışlardır. Bu konudaki tartışmalar için bkz. Dorn ve Schwartz (1988).

⁶⁶ APS'nin disipline edici anti-enflasyonist bir mekanizma olarak algılanması için bkz. Giavazzi ve

Bu bağlamda APS güvenilirliği oldukça yüksek bir antienflasyonist strateji olarak algılanmaktadır. Bu sistem ulusal politika belirleyicilerin 'ellerini bağlayarak' yüksek enflasyonlu ülkelerin paralarının sağlam Alman markına bağlanmalarını gerektirmektedir. Böylece bu ülkelerin parasal otoriteleri münhasıran fiyat istikrarına Avrupa'da yegane yönelen Bundesbank'ın itibarını ithal ederek paylaşabileceklerdir. Politika bağımsızlığı yerine enflasyonla olan mücadelelerinde taahhütlerinin güvenilirlik kazanmaları ve dolayısıyla enflasyonist beklentilerin, ki enflasyonun kendisinin çok büyük bir kısmıdır, düşmesine yolaçar. Dolayısıyla bu önerme Avrupalı hükümetlerin APB'ni neden yeniden gündeme getirdiklerini açıklamaktadır: parasal birlik yüksek enflasyonlu ülkelerin siyaset belirleyicilerin 'ellerini ilk ve son defa bağlayacaktır' (Sandholtz, 1993a: 35).

Ancak kuramsal analiz APS'nin enflasyon oranlarının düşüşündeki rolünü vurgulayan hipotezi ne tümüyle destekleyebilir ne de tamamen çürütebilir (Thygesen 1988). Sisteme üye olan ülkelerin enflasyon konusunda sistem dışında kalanlara oranla görece bir başarı gösterip göstermediği hakkındaki ampirik gözlemler de açık bir sonuç veremese de bir çok iktisatçı APS'nin dışsal bir taahhüt olarak politika belirleyicilerinin 'ellerini bağlayarak' enflasyonu düşürmekte önemli rol oynadığı iddia edilmektedir. Tüm bunlara rağmen konudaki literatür APS'nin kendisinin güvenilirlik kazanmasının sebebinin politika belirleyicilerin enflasyon konusunda daha önce ortaya koydukları taahhütler olabileceği konusunda uyarılmaktadır.⁶⁷ 1970lerin ortalarından itibaren ve 1980lerle devam etmek suretiyle Avrupa'da bireysel ülkeler düzeyinde enflasyona karşı bir mücadele zaten başlamıştı ve APS'nin dışında kalan ülkelerde dahi enflasyon kuvvetli düşme eğilimleri gösteriyordu (Melitz, 1988: 22). Benzer bir şekilde Rey (1988:137) de fiyat istikrarına yolaçan politikaların APS'nin kendisi tarafından uygulanmadığını, daha ziyade enflasyonist ülkelerin 1970lerin sonu ve 1980lerin başında enflasyonla mücadeleyi zaten benimsediklerini belirtmektedir. Wooley (1992: 166) de 1980lerin başında APS'ni güvenilir kılanın 'yurtiçi siyasi taahhütler' olduğunu, bu anlamda APS'nin rolünün olmadığını iddia etmektedir. Bu görüşlere göre APS güvenilirlik kazanmıştı, çünkü

Pagano (1988), Collins (1988), Melitz (1988) ve Giavazzi ve Giovannini (1989).

⁶⁷ Bu konudaki tartışmalar için bkz. Ungerer ve diğerleri (1986), Giavazzi ve Giovannini (1988 ve 1989) ve Giavazzi ve diğerlerindeki (1988) ekonomistler arasındaki genel tartışmalar.

asında ulusal politikaları belirleyenler taahhütlerini APS'nin ruhuna uyacak şekilde şekillendirmişlerdi. Bu yaklaşımın en iyi özeti belki de Eichengreen'in (1992: 6-7) 'döviz kuru istikrarı ve APS'nin kurulmasında asıl olan APS'nin Avrupa'nın enflasyonunu düşürmedeki nedensel rolü değil, enflasyona karşı değişen tutumlardır' hükmüdür.

Sonuç olarak devletler uygun gördükleri taktirde makroekonomik disipline geçme kararı alabilmeye ve bu karara ilişkin politikaları engelleyecek pürüzleri ortadan kaldırmaya muktedirler. Bu bağlamda hükümetler için iktisadi problem bu kararlara nasıl güvenilirlik kazandırılacağıdır. Avrupa'da sadece fiyat istikrarını kollayacak bağımsız bir merkez bankası kurma girişimleri Avrupalı hükümetlerin antiinflasyonist neoliberal politikalara ne kadar bağlı olduklarını gösterdiğinden bu politikaların güvenilirliklerini arttırmaktadır. APS'nin kuruluşu Avrupa'nın fiyat istikrarı taahhüdü için atılan ilk adım olarak algılanmakta ve APB güvenilirlik problemini gayrikabilirücu olarak çözecektir. Dolayısıyla APB'nin kuruluşu Avrupa'da 1980lerde parasal disipline kayışın en belirgin sembolüdür ve bu politik gündemin dönüşümü politika belirleyicilerinin iktisadi inançlarındaki radikal değişikliği temsil etmektedir.

2.5. Literatürde Öne Sürülen Önermelerin Yeniden Değerlendirilmesi

Avrupa'da bir parasal birlik kurma fikrinin yeniden gündeme gelmesini açıklamak için öne sürülen bu dört önermeyi inceledikten sonra bazı metodolojik sorunları yeniden ele almak gerekmektedir. Sosyal bilimlerin herhangi bir alanı gibi uluslararası ekonomik politikte ortaya atılan görüşlerin bazılarının tümüyle doğru, diğerlerinin tamamen geçersiz olduğunu iddia etmek doğru olmayacaktır. Ayrıca sosyal gerçekliğin tümünü açıklamaya çalışan kuramsal genellemeler genelde sınırlı kalacaklardır. Dolayısıyla sosyal bilimlerde tekil nedensel ilişkileri mutlak 'doğru' açıklama olarak algılamak geçerli olmayacaktır.

Bu bölümün girişinde belirtildiği gibi bundan sonraki bölümler yeni bir iktisadi kuramın Avrupa genelinde benimsenmesini vurgulayan son önerme doğrultusunda şekillenecektir. Ancak çalışmada bu hipotezin benimsenmesi diğer hipotezlerin reddi anlamına gelmemektedir. Aslında bu çalışma Avrupalı

hükümetlerin neden bir parasal birlik kurmayı hedeflediklerini açıklamaya çalışan başlıca dört aday önermeyi geçerli saymaktadır. Bu bölümün asıl amacı APB'ni mümkün kılan genel bir fikir birliğinin Avrupalı ulusal hükümetlerin politika seçenekleri arasında neden tercih edildiğini açıklamaktır.

1992 projesinin sıçramalarını ele alan ilk önerme ulusal liderlerin Avrupa'da kurulacak bir parasal birliğe neden sıcak baktıklarını kısmen açıklamaktadır. Uzun süren Avrupa kötümserliği yıllarından sonra 1992 projesinin Avrupa bütünleşmesini genel anlamda itici bir güç teşkil etmesi neredeyse tartışmasız bir olgudur. Komisyonun APB'ni 1992 projesinin doğal bir tamamlayıcısı olarak ortaya koyması Avrupa'da oldukça hoş karşılandı. Ayrıca 1992 programının bir parçası olan sermaye hareketlerinin liberalizasyonu hali hazırdaki APS ile birleşince bağımsız ulusal para politikaları üzerinde yeni kısıtlar ortaya çıktı. APS'den çıkışla parasal özerkliğe kavuşma veya 1992 projesi üzerinde sermaye hareketleriyle ilgili birtakım çekinceler koyma prensipte 'hükümranlıklarını' koruyabilecek olan Avrupalı hükümetler bu yollara başvurarak parasal birliğe desteklerini sürdürdüler. Ayrıca APS'nin 1980lerde enflasyonu düşürdüğü iddia edilmiş ve sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesinin kendi başına bile bir amaç olarak görülmesi hükümetlere bu konuda geniş bir hareket alanı tanımıştır. Her ne kadar APB sürecinin 1992 programının Avrupa'da yarattığı olumlu atmosfer inşa edilmedikçe mümkün olmayacağı, dolayısıyla gerekli olduğu iddiası geçerli sayılsa da bu hükmü içeren önerme Parasal Birlik projesini yeniden açıklamak için yetersiz kalacaktır.

Sunulan ikinci önerme APB projesinin yeniden keşfinin siyasi saiklerle açıklamaya çalışmaktadır. Bu önermeye göre APB daha geniş bir entegrasyonun bir parçası olarak algılanır. Bu bağlamda, parasal birlik Avrupa'da kurulacak siyasal yapının bir aracı ve sembolüdür. Bu siyasal açıklamaların bir kısmı Fransızlar'ın Alman gücünden tarihsel korkularını vurgular. Euro'nun tashih edilmesi Almanya'yı batılı müttefiklerine bağlayacak ve olası bir Alman saldırısını önleyecektir. Siyasal açıklamaların bir başka versiyonu da APS'nde tarihsel olarak egemen olan Almanya 'ya karşı Fransa ve diğerlerinin APB çerçevesinde daha yüksek bir 'ses'e sahip olma istemlerini vurgular. Böylece bir parasal birlik kurarak Fransa ve zayıf paraya sahip diğer ülkeler APS'ndeki asimetrik Alman etkisinden kurtularak bir sabit kurlar

rejiminden faydalanacaklardır. Fakat Almanya'yı batılı komşularına bağlamanın ve daha yüksek bir ses çıkarabilmelerinin parasal hükümlerlikten vazgeçme anlamına gelen APB gibi çok ciddi bir adımı gerektirmediğinden, başka tamamlayıcı açıklayıcı ilkeler öne sürülmeliydi: Genel anlamda Avrupa bütünleşmesi özelde parasal birleşme, özellikle Alman siyasi kişilikleri içeren Avrupalı liderlerin federal siyasi vizyonunun bir ürünüdür. Bu açıklama parasal birliğin ardındaki Almanya'nın amaçlarını ortaya koymaktadır. Böylece geleneksel siyasi hedefler APB sürecinin hızlanmasında önemli bir rol oynamışlardır. Her ne kadar bu önerme Almanya'nın parasal birliğe verdiği desteği açıklamadaki yetersizliği için eleştirilegelse de parasal birliği kurmanın başlı başına siyasal bir karar olduğu unutulmamalıdır. Yine de her ne kadar diğerlerine göre 'daha gerekli' görülseler de siyasi açıklamalar Avrupa'da makroekonomik disipline kayışın sembolü olan APB sürecini açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Bu bölümde sunulan üçüncü görüş parasal birlik gibi ciddi bir kurumsal değişikliğin ancak toplumun bazı kısımlarına mutlak surette birtakım avantajlar getirirse uygulamaya konacağını vurgular ve APB'nin yeniden gündeme getirilişini bu bağlamda inceler. Bu önerme APB'nin üye devletlerin bütününde olmasa bile bu devletlerin içerisindeki bazı gurupların refah düzeyinde bir artış yaratacağını iddia eder ve böylece parasal siyasetin bölüşümsel doğasını inceler. Parasal bütünleşme yolundaki çabalar bu süreçten iktisadi anlamda kazançlı çıkacak guruplarca sarfedilecektir. Bu bağlamda ulusal liderler parasal entegrasyonu sürdürme kararı alır almaz Avrupa düzeyinde iş çevrelerinden destek görmüşlerdir. Her ne kadar bu konudaki araştırmalar parasal bütünleşme için iş çevrelerinin kuvvetli desteklerini ortaya koysa da bu konudaki hükümet kararlarının ardında ulusal düzeyde faaliyet gösteren çıkar guruplarından ziyade birinci önermede vurgulanan komisyonunu itici gücü ortaya konmaktadır. Bütün bunlara rağmen APB projesinin yeniden gündeme gelişini açıklayan önermeler mutlaka ulusal, siyasal iktisadi koalisyonları ve özellikle de APB'ni destekleyen çıkar guruplarının rolünü vurgulamaktadır. Kabul etmek gerekir ki süreci destekleyen ulusal kamuoyunun varlığı parasal birlik için gerekli şartları hazırlamış ve hatta birçok ülkede APB siyasi sürecinin sözkonusu destek olmadan devam edemeyeceği ifade edilmiştir. Sonuç olarak APB süreci, Avrupa iş

çevrelerinin ve Avrupa düzeyinde kurulan ittifakların siyasi destekleri olmadan ortaya çıkamazdı. Her ne kadar bu süreç iş çevrelerince desteklendiyse de bu önerme Maastricht'te sonuçlanan siyasi süreci açıklamada yetersiz kalmaktadır.

Dördüncü ve son önerme ise uluslararası ekonomi politiğin bünyesindeki yapısal unsurlar ve iktisadi politika sanatının 1980'lerdeki durumu gözönüne alındığında, düşük enflasyon için fiyat istikrarını amaçlayan hükümetlerin politikalarını kurumlaştıracak olan APB Avrupalı hükümetlerce en iyi çözüm olarak belirdi. Avrupalı hükümetlerin tercihleri zaten daha önce 'sağlam para'yı vurgulayan bir neoliberal fikir birliği etrafında oluşmuştu. 1970lerdeki krizle birleşen sermaye hareketlerindeki ciddi artış ve buna ilaveten politika başarısızlıkları o zaman egemen olan Keynesçi paradigmanın tahttan indirilişi ve parasalcılığın taçlandırılması sürecini hızlandırmıştır. 1980lerdeki iktisadi politikalar, artan işsizlik ve derinleşen resesyon pahasına bile olsa parasal istikrarı hedefleyerek makroekonomik disipline geçişi öngörmüştür. Ayrıca enflasyonu bir güvenilirlik ve itibar problemi olarak algılayan o dönemin egemen iktisadi kuramı için APB politika belirleyicilerin 'ellerini bağlayacağından' adeta bir kurtarıcı olarak görülüyordu. Böylece parasal birlik politikaların 'güvenilirliği' ve parasal kurumların 'itibarlarını' arttırmak için antienflasyonist 'disiplini' ifade etmek için bir araç olarak kullanılmıştı. Bundan sonraki bölümler 1970lerin ortalarından bu yana Avrupa'daki makroekonomik disipline geçişin APB tartışmalarının başlaması ve devam etmesi için gerekli bir önşart olduğunu ortaya koyan dördüncü önerme çerçevesinde gelişecektir. Bu makroekonomik disipline geçişin ulusal hükümet politikaları bağlamında yaygınlaşması 1980lerin sonlarına doğru APS'nin enflasyon açısından olumlu sonuçlar vermesi ile hızlanmıştır.

Her ne kadar ulusal referandumlar parasal birliğe karşı bir anlamda güvensizlik sergileseler de 1992 hedefinin ve iş çevrelerinin konuya ılımlı bakış açıları gözönüne alındığında Avrupalı hükümetlerin APB tartışmalarında oldukça geniş bir siyasi manevra alanına sahip oldukları iddia edilebilir. Bu siyasi süreçte böylece hükümet liderlerinin karar verirken görece bir bağımsızlığa sahip oldukları ve dolayısıyla planlanan türdeki parasal birliğin liderlerin kişisel inanç ve önceliklerini ortaya koymaları beklenebilir. Tarihsel olarak bakıldığında 1970lerin ikinci yarısı ve

1980lerin ilk yarısında tecrübe edilen enflasyoncu dönemlere tepki olarak başlıca politika önceliğinin fiyat istikrarını sağlamak olması beklenebilir. Maastricht stratejisinde benimsenen Delors Raporu'nda önerilen parasal birlik şablonunu fiyat istikrarı hedefi için münhasır avantajlar sağladığı açıktır. Dolayısıyla çalışmanın bundan sonraki bölümlerindeki tartışmalar politika hedefleri belirlenmiş olan Avrupa'ya ayrıcalıklı avantajlar sağlayacak bu belirli şablonun üzerine inşa edilecektir. Ancak yeniden hatırlanmalıdır ki parasal birlik projesinin yeniden lanse edilmesi açıklarken bu son önerme diğer önermelerle beslenirse yeterli düzeyde açıklayıcı olabilmektedir.

BÖLÜM 3

PARASAL ORTODOKSİNİN GEREKÇELERİ: 'TEK PAZAR, TEK PARA' RAPORUNDA KOMİSYONUN DOKTRİNİ

Maastricht'te sonuçlanan politikaların yaklaşması tecrübesinin niteliği siyasi sürecin beklenenin aksine ne o kadar kolay ne de pürüzsüz olduğunu açığa çıkarmıştır. İlginçtir ki her ne kadar sürecin belirli kısımları ayrı ayrı literatürde detaylıca tartışılrsa da Avrupa düzeyinde tercihlerin benzeşmesinin genel bir analizi literatürde yeterince geliştirilmemiştir.⁶⁸ Bu bölümün amacı parasal birliği hedefleyen bu büyük Avrupa projesinin yeni bir iktisadi politika gündemi çerçevesinde tartışılmasına katkıda bulunmaktır. Komisyonun temel belgelerinden olan 'Tek Pazar, Tek Para' raporunu incelemeye çalışacak olan bu bölümün hedefi Avrupa'da kurulması planlanan parasal birliğin altında yatan resmi mantığı açığa vurmaktır.

'Tek Pazar, Tek Para' raporu Komisyonun, prensipte 1980lerin ikinci yarısında, yani daha önceden alınan siyasi bir kararın iktisadi gerekçelerini sunan ikinci bir çalışmadır. Benzer bir çalışma daha önce Komisyonca 1992 ortak pazar projesi için '1992'nin İktisadiyatı' (diğer adı Cecchini Raporu) adı altında hazırlanmıştı (Avrupa Komisyonu, 1988). Bu ilk rapor Beyaz Sent ve Tek Avrupa Senedine destek sağlamak için 1980lerin ortalarında 'Pazarı Tamamlama' adı altında sunulan ve dolayısıyla siyasi kararı yine önceden alınmış bir kararın iktisadi gerekçelerini sunmayı amaçlıyordu.

Ortak pazarı tamamlamanın eşiğinde Avrupa'da kurulacak bir para birliğinin olası iktisadi sonuçlarını irdelemek amacıyla Komisyonca bir komite kuruldu. Bu rapor, 1989'da prensipleri Delors Raporu'nca resmileşen daha önce Delors planıyla alınan siyasi kararın teorik gerekçelerini sunmayı amaçlıyordu. Dolayısıyla 1988'in Cecchini Raporu ile 1990ın 'Tek Pazar, Tek Para' raporunun benzer işlevler gördüğü açıktır. Komisyon ve üye ülkeler kamuoyunu etkilemek ve piyasa beklentilerini değiştirmek amacıyla 'bilimsel dayanak' olarak her iki metine de sık sık atıf yapmışlardır. Cecchini Raporu Komisyonun Tek Avrupa Senedinin arkasında yatan gerekçeleri sağlarken 'Tek Pazar, Tek Para' raporu Delors Raporu'nun temel teorik

⁶⁸ Literatür genelde süreçte Almanya'nın egemenliğinin bir takım yönlerini, komisyon'un çabalarını ve Avrupa'da ulusal düzeyde meydana gelen siyasi gündem değişikliklerini incelemiştir.

doktrinini sunmaktaydı. Böylece bu bölümde Komisyonun iktisadi doktrininin siyasi sonucu olan Delors Raporunu incelemek yerine doktrinın daha açıkça yansıdığı ‘Tek Pazar, Tek Para’ raporunu irdelemeyi tercih etmiştir.

3.1. Rapora Genel bir Bakış

İncelenen rapor her ne kadar Avrupa’da ortak paraya geçişin yeniden gündeme gelmesinin hem iktisadi ham de siyasi nitelikli bir olay olduğundan bahsetse de, Komisyon başkanı Jacques Delors ve yardımcısı Henning Christopherson tarafından kaleme alınan giriş bölümünde iktisadi teorinin işlevselliği vurgulanmıştır: ‘tüm süreç ekonomik ve parasal birliğin işlevsel niteliklerine bağlı olacaktır’ (European Economy, 1990: 5). Böylece Avrupa’da parasal birleşmenin dar anlamda iktisadi analizi sunması açısından bu rapor çok önemli ve amirane bir metindir. Komisyonun bu rapordaki amacı parasal birliğin ardında yatan iktisadi rasyoneli ortaya koyarak, iktisadi politika alanında ileri sürülen ‘yeni’ fikirler için Avrupa’da yumuşak bir ortam yaratmaktır.

Rapor üç ana başlık altında toplanan on bölümden oluşmakta ve bitiminde sunulan eklerle desteklenmektedir. İlk bölüm tartışılan ana hükümlerin bir sentezini oluşturmaktadır. Alternatif parasal rejimleri tanıttıktan sonra bu bölüm raporun parasal birlikle ilgili iktisadi sonuçlarını zaman ve mekan açısından ele almaktadır. İkinci bölüm Delors Raporu’na önerilen şekilde kurulacak bir parasal birlik için öne sürülen hükümleri diğer parasal rejimlerin olası sonuçları gözönüne alınarak ‘APB’nin iktisadiyatı’ adı altında tartışmakta ve nihai safhanın başlıca özelliklerini sunmaktadır. Bu bölümde ayrıca APB’nin iktisadi sonuçları raporun genel çerçevesinde değerlendirilmektedir.

İkinci ana bölüm, kurulması planlanan ekonomik ve parasal birliğin sonuçlarının Benthamcı bir getiri-götürü analizine ayrılmıştır. Sözkonusu getiriler arasında etkinlik ile ilgili olanlar üçüncü bölümde tartışılmaktadır. Bu iktisadi kazançlar işlem maliyetlerinin düşürülmesi, döviz kurundaki belirsizliğin azalması ve 1992 programından dolayı ortaya çıkacak yansımalarından kaynaklanacaktı. İkinci grup kazançlar ortaya çıkacak istikrarlı fiyatlardan doğan olumlu sonuçları tartışmaktadır. Bu bölüm enflasyonun ve enflasyonu düşürme maliyetlerini ve aynı zamanda

istikrarlı, güvenilir bir parasal rejim için gerekli koşulları ele almaktadır. Üçüncü olarak kamu sektörüyle ilgili gözlemlerde bulunup hükümlere varan altıncı bölümde parasal birlik için hayati olan bütçe prensiplerini (otonomi, disiplin, işbirliği) tartışmaktadır. Nominal döviz kurundaki değişmelerin reel etkileri olmadığını ve APB ortamında asimetrik etkilerin azalacağını iddia edilen altıncı bölümde optimum para sahası teorisince parasal birliğin başlıca maliyeti olarak gösterilen nominal döviz kurunun ortadan kalkmasıyla ilgili sonuçlar ortaya konulmuştur. Ayrıca bu bölümde bütçe politikası ve dışsal finansman yoluyla uygulanabilecek alternatif uyum mekanizmaları tartışılmaktadır. APB'nin diğer uluslararası dövizler ve uluslararası düzeydeki işbirliği üzerindeki etkilerini irdeleyen yedinci bölümde APB'nin dış boyutu incelenmektedir.

Sekizinci bölüm geçiş süreciyle ilgili konulara istikrar, uyum hızı ve politikalarda yakınlaşma açısından yaklaşmaktadır. Dokuzuncu bölümde ise para birliğinin bölgesel sonuçları mekan açısından incelenerek Avrupa iş çevrelerinin bölgesel rekabet gücü hakkındaki görüşlerine yer verilmektedir. Onuncu bölüm APB hakkındaki ulusal görüşleri özetlerken üye ülkelerin Delors Raporu'nda öngörülen koşullara uyum düzeyini değerlendirmektedir.

Bu metindeki iktisadi hükümlerin dayanakları daha önce hazırlanan Komisyon belgelerinin (örneğin Cecchini Raporu) dayanaklarından *siyasal* ve *kuramsal* düzeyde oldukça farklıdır. *Siyasal* olarak rapor, Avrupa iktisadi politika yapımında geleneksel tutumdan gittikçe vazgeçilerek sağa kayışı temsil etmektedir, zira İkinci Dünya Savaşı sonrasında önem kazanan tam istihdam hedefi artık Avrupa'nın öncelikleri arasında yer almayacaktı. Dahası şiddetli antiinflasyonist makroekonomik disipline dayalı politikaların olumsuz etkileri 'sosyal alan' söyleminin bir parçası olarak sunulan zayıf ve etkin olmayan politikalar hariç başka politikalarca tazmin edilmeden uygulanması öngörülmüştür. Aynı zamanda *kuramsal* açıdan, rapor bir parasalcı sorunsal çerçevesinde APB'nin beklentileri, piyasa yapılarını ve iktisadi performansını değiştirebilme gücüne sahip bir mekanizma olarak algılamaktadır. Bu bölümün amacı Komisyonun öngördüğü sözkonusu siyasal ve kuramsal değişim sürecini ve bu sürecin başlıca öğelerini incelenecek rapor çerçevesinde tartışmaktır.

Bu bağlamda bu bölümün sözkonusu raporu incelemesinin ardında yatan bu raporun Avrupa'da iktisat politikası yapımında meydana gelen paradigmatik değişimi etkili bir şekilde ortaya koymasındır. Raporun altında yatan bu konuyla ilgili resmi doktrini ortaya koymak için özellikle raporun fiyat istikrarı ve kamu finansmanı ile ilgili saptamaları konu alan dördüncü ve beşinci bölümlerinden alıntılar yapılarak irdelenmiştir. Özellikle bu iki bölümün vurgulanmasının sebebi bu bölümlerin Maastricht Anlaşması'yla sonuçlanarak resmîyet kazanan Avrupalı hükümetlerin neoliberal politikalar etrafında bir uzlaşmaya varma sürecini en iyi biçimde ortaya koymalarıdır. Dolayısıyla her ne kadar diğer bölümlere de atıflar yapılacaksa da bu bölüm özellikle Komisyonun APB aracılığıyla kurumlaşan paradigmadaki değişikliği savunduğu raporun dördüncü ve beşinci bölümlerini inceleyecektir.

Avrupa Komisyonu 1970lerden beri parasal konularda attığı adımları Keynesçi varsayımlar altında kurulan 'optimum para sahaları' teorisinin aracılığıyla gerekçelendirmiştir. Fakat 1990larda Komisyon gerekçelendirme stratejisini değiştirerek yeni adımlarını meşru kılmak için giderek para politikasının ve ilgili kurumların güvenilirliğini vurgulayan parasalcı yaklaşımı benimsemeye başlamıştır. Bir sonraki kısımda incelenen Komisyon raporunun APB'nin kurulması için 1990larda nasıl eski teoriden vazgeçerek birliği kurmak adına enflasyona yeni bir bakış açısı getiren yeni teoriyi benimsediğini değerlendirecektir. Üçüncü kısım raporda geçen makroekonomik disiplinin parasal istikrarın temel kaynağı olduğunu vurgulayan disipline edici hükümleri ve rapora dikkat çekici bir biçimde yansıyan Avrupa'da meydana gelen iktisadi politika düzlemindeki dönüşümün ana hatlarını tartışacaktır. Bu kısım iktisadi politikada meydana gelen dönüşümü açıklamak için Keynesçi iktisadi politika paradigmasının temel taşlarından biri olan Phillips eğrisinin Werner Raporu zamanında 1970lerde ve ortodoksinin yeniden gündeme geldiği 1990larda algılanışını kıyaslayacaktır. Burada yapılan temel varsayım Phillips eğrisinin Keynesçilik için vazgeçilemez bir yapı taşı olduğu, bu eğrinin temsil ettiği ilişkinin reddinin Keynesçi paradigmanın tamamının reddinin ifadesi olduğudur. Dördüncü bölüm sık sık mali disiplinin önemini vurgulayan Delors Raporu Komisyonca gerekçelendirilerek, parasal ve mali disiplinin raporda nasıl ikili bir çerçevede ortaya konduğu üzerinde durulacaktır. Dolayısıyla bu bölüm parasal ve

maliye politikalarının karşılıklı etkileşimini ve de raporda özellikle dikkat çekilen gevşek maliye politikasının para politikasının sağlamlığını aşındıracağını vurgulayacaktır. Beşinci kısımda politize olmuş para politikasının nasıl siyasi amaçlarla kullanılabilceğine değinilecektir. Rapor geleneksel iktisat literatürüne dayanarak para politikasının 'zaafiyetini' vurgularken bu dezavantajın ortadan kaldırma yöntemlerini tartışmaktadır. Avrupa Merkez Bankaları Sisteminin (AMBS) mutlaka siyasi olarak bağımsız olmasını savunan belge bu kurumsal gereklilik için kuramsal gerekçeleri öne sürmektedir. Altıncı kısım daha geniş anlamda bir rejim değişikliği savunan raporun aslında bu bölümün ikinci ve üçüncü kısımlarında ortaya konulan Avrupa'nın iktisadi politika gündeminin değişim sürecini genellediğini ortaya koymaya çalışacaktır. Bu bölüm aslında raporun rejim değişikliğinden kastettiğinin iktisadi hayatın her ögesinin piyasalaştırılması girişiminden başka bir şey olmadığını iddia etmektedir. Bu bölüm birkaç gözlemlerle sonuçlanacaktır.

3.2. Parasal Birliğe Gidiş Sürecinin Gerekçelendiren Yeni Kuram

Her ne kadar kendisi tutarlı bir parasal entegrasyon teorisi kurmayı hedeflese de rapor 'APB'nin analizi basit, birleşmiş, kullanıma hazır bir parasal entegrasyonun getirileri kuramına oturtulamadığı'nı itiraf etmektedir (European Economy, 1990: 45). Bu bağlamda çalışma daha Werner Raporu'nun ortaya konduğu La Haye Avrupa Konseyi toplantısından beri Topluluğun siyasi kararlarına dayanak olarak kullanılan 'optimum para sahası' kuramının geçerliliğini sorgulamıştır.⁶⁹ Aslında parasal entegrasyon alanındaki iktisat literatürü yıllardır tek bir para birimi için uygun bir coğrafi alanı belirlemek için birtakım kıstaslar tanımlayan bu kuram üzerine kurulmuştur. Komisyon eski teorinin artık siyasi karar alma süreci yeterince açıklayıcı bulmadığından APB'ni gerekçelendirmek için yeni kuramsal bakış açıları aranması gerektiğini düşünmüştü, zira her ne kadar Avrupalı bürokratlar önceleri bu akademik girişimden faydalandıysa da kuram giderek Avrupa'nın muhtemel bir tek para alanı olarak uygun olmadığını vurgulamaya başladı. Tam bu sırada enflasyon sürecine yeni bakış açıları da iktisat mesleğinde gitgide moda olmaya başlamıştı ve

⁶⁹ Optimum para sahası kuramı üzerindeki çalışmalardan bazıları Mundell (1961), McKinnon (1963), Kenen (1969) ve Krugman'dır (1991). Kuramın Avrupa'ya uygulanması üzerine yapılan çalışmalardan bazıları ise Ingram (1973), Eichengreen (1991), Masson ve Taylor (1993) ve Goldstein ve Frenkel'dir

bu yeni yaklaşımları içeren kuram nihai hedef anlamında fiyat istikrarını hedefleyen hükümetlerin önüne çıkan temel sorunun güvenilir politikalar ve itibarlı kurumlar kurmak olduğunu vurguluyordu. Üye ülkelerin bu dönemden hemen önce tarihsel olarak makroekonomik istikrara geçişini gözönüne alan Komisyon parasal birlik için verilmiş siyasi kararı desteklemesi için kuramsal bir araç olarak yararlı görülen bu yeni yaklaşımı benimsedi.

Ulusal siyasi seçkinlerin daha önceden üzerinde giderek hemfikir olmaya başladıkları oydaşmanın üzerine, bir de optimum para sahaları literatürü parasal birliğin maliyetlerini vurgularken bu yeni kuramın APB'nin getireceği sadece faydaları vurgulaması, Komisyonun bu yaklaşımı benimseme sebebini açıkça ortaya koymaktadır. Rapor optimum para sahaları literatüründe parasal birliğin oluşturulmasından doğacak başlıca iki fayda ortaya konduğunu belirtirken yeni kuramın APB lehine yedi tane iktisadi argümanı olduğunu vurgulamıştır. Orijinal veya raporun deyimiyle 'modası geçmiş' kuram parasal birliğin faydalı olması için iki tane kıstas ortaya koymuştur: ilk olarak, sermaye ve emek bölgeler arası serbestçe dolaşmalıdır ve ikinci olarak, bir optimum para sahasında işlem maliyetleri ortadan kaldırılmış olmalıdır. Rapora göre APB bu yeni kuramın iktisadi görüşleri açısından Avrupa ekonomisi için kesinlikle yararlı olacağını ifade etmekte ve böylece bu kuramın görece avantajlarını ortaya koymaktadır.

Parasal birliklerin teşkilini yönlendiren eski ekonomik kuram o zaman geçerli sayılan iki argüman arasındaki değiş tokuşun, Topluluk için, belirsiz bir avantaj sağlayacağını önermiş olması muhtemeldir. Yeni ekonomik kuram ve Topluluğun gerçek yapısını ve durumunun özellikleri Toplulukta APB ile ilgili faydaları gösteren yedi başka argümanı ilave etmektedir. Bu sebeplerden iktisadi durum çok daha avantajlı durumda olur (a.g.e., 29).

Bundan başka, raporda belirtildiğine göre ilk yerinde görüşlerine rağmen optimum para sahaları kuramı çok dar ve biraz demode tahlil çerçevesi sağlamaktadır (a.g.e., 31). Ayrıca iktisat kuramı 1970lerin başından beri birçok dalda önemli bir gelişme sağlamışsa da bu kuram yenilenmesi buna paralel olamadığı raporda belirtilmektedir (a.g.e., 45). Bunun yerine enflasyonun başlıca olumsuz faktör olarak değerlendirilen rapor güvenilirlik ve itibar ikili sorunsalları etrafında dönen

enflasyona yeni bir yaklaşım olarak ileri sürerek savunmakta ve parasal birliği bu yeni kuramın gözlüğünden sunmaktadır:

Enflasyonun ve etkin fiyat stabilizasyonunun analizi konusundaki stratejiler beklentilere, siyasi taahhütlerin güvenilirliğine ve kurumların itibarına giderek daha fazla önem vermiştir. Bu analitik gelişmeler en az enflasyonist üyeler tarafından belirlenen denge standardına dayanan parasal birliğin Toplulukta bilfiil kurulması imkanı ile birleştirildiği zaman APB için önemli bir argüman ilave edilmiş olur (a.g.e., 28).

Bundan öte Avrupa'da parasal birliğin tartışmalarının başladığı ilk zamandan itibaren optimum para sahaları kuramının iktisadi politikanın oluşturulmasında egemen iktisadi politika paradigması olan Keynesçi yapışkan fiyat ve ücretler modeline dayandığı vurgulanmalıdır. Döviz kuru aracının kullanılmasının kaybını parasal birliğin başlıca dezavantajı olarak optimum gösteren para sahalar kuramına zımnen atıfta bulunmak suretiyle rapor bu kuramın asıl Keynesçi temellerine karşı çıkmaktadır:

Ancak döviz kuru aracının kaybının maliyeti yalnız kusurlu entegrasyon ve yapışkan fiyatların olduğu bir dünya da, yani Keynesçi paradigmada olduğu gibi meydana gelir, zira döviz kuru rejiminin seçiminde uygulanan tüm makroekonomik mesele eğer piyasalar mükemmel bir biçimde entegre edilmişse ve fiyatlar tümüyle esnek olduğu takdirde sözkonusu olamaz(a.g.e., 48).

Bu nedenle Keynesçi kuramın varsaydığı ölçüde piyasaların kusurlu ve fiyatların yapışkan olmadığını ima ederek optimum para sahaları kuramının belirttiği döviz kurunun terkedilişinin getirdiği maliyetlerin hemen hemen hiç hesaba katılmamalıdır. Sonuç olarak eski Keynesçi kuramın yetersizliği ve dolayısıyla yeni kuramın görelî başarısı göz önüne alınınca Komisyonun parasal birliğe doğru gösterdiği çabaların gerekçelerini belirtirken yeni kuramı açıklayıcı ve öngörücü bir araç olarak sunmaktadır. Bununla beraber bu bölümde ileri sürülen analizde Komisyonun yeni enflasyon kuramını neden desteklediğini ve Komisyonun Avrupa'da ulusal hükümetlerin parasal istikrarı temin için makroekonomik disiplini sağlayıcı çabaları kurumsallaştırmak üzere Avrupa'da bir parasal birliğin oluşturulmasına ait stratejileri tercih etme sebebine değinmemiştir.

3.3 Parasal İstikrarın Tek kaynağı Olan Makroekonomik Disipline Geçiş: İktisadi Politika Gündeminin Dönüşümü

Raporun içerdiği hakim kuramdaki değişiklik yalnız optimum para sahalari kuramının yeni güvenilirlik kuramının benimsenerek terk edilmesiyle sınırlı değildir. Bu çalışma aynı zamanda APB aracılığıyla kurumsallaştırılan iktisadi politikadaki belirgin bir paradigmatik değişikliği temsil eder. Artan enflasyon karşısında parasal istikrarın sağlanması için kurumsallaştırma süreci konusunda bir anlama esas alınarak 1980lerin sonlarında 1990ların başında Avrupa'da makroekonomik disipline geçiş konusunda APB ile ilgili iktisadi politika tartışmasının yapılmasıyla ilgili daha geniş bir süreç başlatılmıştır. İşte bu çerçevededir ki makroekonomik kuram sanatının durumunu temel alan Avrupa'daki sağlam para fikirlerine geçişin politika sürecine etkin bir tutarlılık ve istikrar anlamı vermiştir.

Avrupa'daki parasal birlik tartışmalarının merkezini teşkil eden Werner Raporu'nun kapsadığı alemle Delors Raporunun dünyası belirgin bir tezat içindeydi. Bu farklılıkları izlemek için 1970ler ve 1990lardaki iktisat mesleğinin durumu hakkında birkaç gözlem yapmak yararlı olacaktır. Werner Raporu'nun lanse edildiği 1970ler boyunca akademisyenlerin çoğu hükümetlerin işsizlik ve enflasyon arasında siyasal bir seçim yapmada rolü olduğuna hala inanıyorlardı. Bu seçim karşısında hükümetler siyasal ekonominin amaçlarına ulaşmak için etkili araçlara sahipti. Delors raporuna eklenen bir raporda Baer ve Padoa-Schioppa (1989: 57) Werner Raporu'nun altında yatan mantığa göre 'politika araçlarının siyasi hedeflerini malum ve önceden görülebilir etkilemekteki başarısına son derece güven duyulmakta olduğunu' ifade etmektedir.

1989 tarihli Delors Raporu zamanında ise iktisadi politika dünyası radikal bir değişikliğe zaten uğramıştı ve bunun sonucu olan rapor bu değişikliği açıkça göstermektedir. O zamandan bu yana yürürlükteki politika gündemi sağlam para kavramına önem vermek suretiyle istikrarlı fiyatların önemini giderek daha fazla vurgulamıştı ve aynı zamanda iktisadi aktiviteye itici bir güç verme konusundaki Keynesçi ince ayarlama politikaları bu gündemde küçümsenmeye başladı. Böyle bir akademik çevrede parasal politikaların normatif hükmünün Delors Raporunu kapsamındaki geleneksel görüş çerçevesinde bunların yalnız fiyat istikrarına yönelik

olması gerektiği ve bu amaçla kurumsal mekanizmalar bu nihai amacı kollamak için Avrupa düzeyinde tayin edilmeli ve uygulanmalıdır.

Her ne kadar Keynesçi paradigmanın sembolü ve vazgeçilmez özelliği olan tam istihdamın Roma Anlaşması'nın orijinal metninde mevcut ise de özellikle 1980lerden sonra Komisyonun amaçlarının hiyerarşisinde önemli bir rol oynamamıştır. Ancak 1970lerin ortasına kadar tüm Avrupa'da genelde ulusal düzeydeki iktisadi politika yapımı bu amacı garanti altına alacak ve Topluluğun inisiyatifine meydan vermeyecek şekilde kurumlaşmıştır. 1990lardan itibaren 1980lerin neoliberal politikalarının gündeme girmesi üzerine tam istihdam hedefi Avrupa siyasetini organize edenler tarafından açıkça terkedilmiştir. Böylece Komisyon daha önce tüm üye devletler tarafından prensipte kararı alınmış olan gelecekteki parasal birliğin kurulması için bir önşart olarak makroekonomik disiplin ihtiyacı konusunda kendini yeterince güvende hissetmiştir. Sonuç olarak parasal maliye politikalarının disiplinine dayanan bu parasal birliğin özel şekli iktisat kuramınca gerekçelendirilmek durumundaydı. İncelenen rapor Keynesçi iktisadi politika paradigmasının temel taşlarından biri olan Phillips Eğrisine karşı çıkarak bu görevi yerine getirmektedir:

1960ların makroekonomik kuramına göre enflasyon ve işsizlik arasında istikrarlı bir ilişki bulunuyordu (Phillips Eğrisi) böylece yetkililer uygun bir enflasyon oranı tercih etmek suretiyle herhangi bir istenilen seviyeye çıkartıp o düzeyde tutabileceklerdi (a.g.e., 91).

Müteakip petrol şoklarının hemen ardından meydana gelen stagflasyon gibi makroekonomik olaylara cevaben ve 1970lerde uygulanan politikaların başarısızlığının bir sonucu olarak Phillips ilişkisinde kapsanan Keynesçilik büyük bir eleştiriye maruz kalmıştır zira eğrinin temsil ettiği ilişkiler yeni geleneksel paradigmanın teorik temelleri ile bağdaşmadığı düşünülmüştür. Böylece Keynesçiliğin temel taşlarını reddettiği iddia edilen makroekonomik ampirik delillere dayanılarak Komisyon resmi görüşünü sunmuştur. Bu raporda yüksek enflasyonun, Phillips eğrisine dayanan kuramsal temellerine dayanan yüksek büyüme, istihdam ve kişi başına düşen milli gelir sağlamak için bir araç olarak kullanılabileceği fikrini reddedilmiştir zira:

Dünyanın bu görüşü artık kuramsal ve ampirik nedenlerden kabul edilmemektedir. Kuramsal nedenlerde esas itiraz bu görüşün iktisadi kararlılıkların enflasyon konusunda hiçbir zaman öğrenmediklerini varsaymasıdır. Ampirik nedenlerde itiraz ortalamada daha yüksek enflasyon ve daha yüksek işsizliğin hüküm sürdüğü 1970ler enflasyon ve işsizlik arasında istikrarlı bir değiş tokuşun bulunmadığını göstermektedir (a.g.e., 22).

Dahası rapor, enflasyonun ekonominin genel etkinlik düzeyini düşüreceği ve bunun da iktisadi performansı etkileyeceğinden, gelir ve enflasyon arasında kuvvetli bir negatif ilişkinin bulunduğunu iddia etmektedir. Dolayısıyla parasalcı bir ruhla sağlam paranın inşası için para politikasının tek beyan edilen hedefinin fiyat istikrarı olması gerektiğini vurgulayan rapor, yukarıdaki ilişki çerçevesinde bırakın tam istihdamı yüksek istihdamı veya saygın ve sürdürülebilir büyüme oranlarını yakalamayı bile iktisadi yönetimin hedefleri arasından çıktığını zımnen beyan etmiştir.

3.4. Disiplinin İkili Ayağı: Parasal ve Mali Politikalarda Disiplin

Raporda APB sadece bir parasal konu olarak algılanmadığından rapor parasal ve mali disiplin arasında bir bağ kurmaktadır. Parasal birliğin mali sonuçları şu şekilde tarif edilmiştir: İlk olarak, bir parasal birlikte hükümet gelirleri ortak merkez bankası tarafından belirlenecekti ve ikinci olarak parasal birlik bağımsız bir stabilizasyon aracı olan para politikasını bireysel üye devletlerin araçları arasından çıkaracaktı. Bu durumda iktisadi politikanın parasal ve mali hedefleri arasında olası bir ihtilaf ortaya çıkacaktı. Vergi artırımına gitmeden iç borç stoğunu piyasaların kaldırayabileceğinden daha fazla arttırmanın sonucu olarak herhangi bir sorunla karşılaşıldığında para birliğinin imdada yetişeceği fikri hükümetleri disiplinsiz davranmaya itebilir. Sıkışık durumda kalan hükümetin borcunun monetizasyonu birlik düzeyinde ellerinde para tutanları daha yüksek bir enflasyon vergisi vasıtasıyla cezalandıracağı için bu tür kurtarma operasyonları diğer üyelerin fazladan vergilendirilmesi anlamına gelmektedir. APB seviyesinde doğması olası parasal istikrarı tehdit eden durumlar yetkililerin bireysel hükümetlerin bütçe politikaları üzerinde resmi mali kısıtlar empoze etmelerine yol açmıştır. Dolayısıyla Maastricht Anlaşması'yla tayin edilen mali disiplinle ilgili kıstasların altında yatan enflasyon kaygısıdır.

Rapora göre, 'APB'ne katılım kesinlikle disipline edicidir zira bu parasal disiplini ve dolayısıyla borç monetizasyonunun reddinin kabulü anlamına gelecektir'

(a.g.e., 100) ve ayrıca, 'APB seçiminin arkasında yatan saikin önemli bir kısmı politika disiplin etkileridir' (a.g.e., 48). Rapor aşağıdaki hükümle devam etmektedir:

Bir döviz kuru taahhüdü olmadan bir enflasyonu düşürme programının açıklanması güvenilir olmayabilir ve böylece eğer gerçekten uygulanırsa geniş ölçüde kayıplara yolaçacaktır. Aksine, EMS gibi bir parasal istikrar bölgesine taahhüt nominal faiz hadlerini düşürüp ücret belirlemeleri konusunda daha hızlı bir uyuma yolaçağından gelir kayıplarını azaltacaktır (a.g.e., 94).

EMS gibi bir dış taahhüt politikasının üstünlüklerini belirten rapor, politikacıların 'ellerini bağlama'nın avantajlarını vurgulamaktadır. Parasal yönetimin tam anlamıyla güvenilir bir taahhüdün yokluğunda enflasyonu düşürmesinin işsizlik açısından çok daha maliyetli olduğunu savunan rapor, güvenilir bir döviz kuru taahhüdü aracılığıyla toplam talebin artırılarak iktisadi aktivitenin canlandırılacağından, sözkonusu maliyetlerin daha düşük seviyede kalacağını iddia etmektedir. Bu bağlamda gevşek maliye politikaları, Avrupa Merkez Bankası'nın ve ulusal hükümetlerin mali ve parasal anlamda güvenilirliğini mutlaka sarsacağı için bütçe disiplinine çok önem verildiği açıktır ve bu görüş metne aşağıdaki şekilde yansımıştır:

Para birliğinin kurulması Üye Devletlerin maliye politikalarıyla ortak para politikasının uzun dönemli bir tutarlılığını gerektirmektedir. Sonuçta borcunu zamanında ödeyememe veya borç monetizasyonuna yolaçacak Üye Ülkelerin sürdürülemez bütçe durumları genel parasal istikrara karşı çok önemli bir tehdit teşkil edecektir. Yüksek ve artan kamu borç stoğu oranları EuroFed'in ve daha genel anlamda Topluluğun genel politikalarının yumuşaması yönünde baskılara yolaçacaktır Dolayısıyla mali disiplin APB'nin hayati bir parçasıdır (a.g.e., 100).

Bu durumda iktisadi politika alanında, özellikle de maliye politikalarında makroekonomik disipline doğru gitme durumu Komisyonca ele alınmalıydı. Politikalarda bu yöne kaymadaki asıl amaç Avrupa düzeyinde belirlenecek olan para politikasının çok dar ve belirli bir şekilde tanımlanan hedefinin ulusal mali politikalarca gölgelenmemesiydi. Bu bağlamda parasal istikrarı sağlamanın yanısıra yine parasal istikrara dolaylı olarak katkıda bulunacak sağlam bütçe pozisyonları sağlamak için mali disiplin ciddi anlamda gerekli görülmüştü. Dolayısıyla parasal istikrar ve mali durum arasındaki bu etkileşim 'disipline edici' politikalara anlam kazandırıyordu. Çalışma fiyat istikrarının faydalarının, Avrupa'da politika belirleme sürecinin sadece uygun anti-enflasyonist bir politika karışımının uygulanması ve daha

da önemlisi bu politikaların uygulanıyor izlenimi verilerek güvenilirliğin artırılmasıyla sağlanabileceğini savunmaktadır. Fiyat istikrarının faydaları konusunda sadece uygulanması gereken antienflasyonist politikaların parasal ayağı vurgulanmış olsa da, rapor sağlam bir bütçe politikasına atfedilen rolü ayrı bir bölümde değerlendirmiştir. Bu çerçevede paranın 'sağlam' sıfatını taşıyabilmesi için rapor para politikasının münhasıran fiyat istikrarını hedef almasını ve bu hedefin de kamu finansmanının 'sağlam' olmasıyla sağlanabileceğini savunmaktadır.

Dahası Delors Raporunda ortaya koyulan mali disiplin tanımının oldukça dar bir anlamda tarif edildiğini kabul eden raporda Komisyonun hangi seviyeden başladığına bakılmaksızın deflasyonist politikalar uygulamak yoluyla, 'GSYİH'nın % 100'ünü aşan borç oranları mutlaka istikrara kavuşturulmalıdır' (a.g.e., 109) görüşü yer almaktadır. Bu bakımdan raporun mali politikalarla ilgili kısımları oldukça dikkat çekicidir, zira metinde sadece gevşek ulusal mali politikaların daralcı ortak para politikalarını tehlikeye attığı durumları (a.g.e., 103) değerlendirirken aksi durum raporun hiçbir yerinde yer almamaktadır. Mali politikaların alanı raporda sadece toplam iç talebin artmasına karşı 'mali daralma' durumlarından bahsedilmesi çerçevesinde ele alınarak olağanüstü bir şekilde daraltılmıştır. Rapora göre hedefi veya başlangıç düzeyi her ne olursa olsun, borç stoğunun GSYİH'ya oranındaki herhangi bir artış fiyat istikrarını tehlikeye sokacağından dolayı 'sürdürülemez' olarak tayin edilmiştir (102).

3.5. Para Politikasının Politizasyonu ve Parasal Ortodoksinin Tepkisi: Fiyat İstikrarı ve Politik Bağımsızlık

Geleneksel iktisat literatürünün birçok kolu hükümetlerin ekonomiyi istikrara kavuşturmak yerine siyasi kazançlar adına ekonomiyi istikrarsızlığa itmek için birçok kuvvetli teşvik mekanizmaları bulunduğunu vurgulamaktadır. İkinci bölümün dördüncü önermesinde değinildiği gibi, seçimlerden hemen önce ekonomiyi canlandırmak için piyasaya para girişini artırarak politikacıların kısa dönemde seçim dönemi içerisinde siyasi kazanç sağlamaları ve enflasyonun ancak uzun dönemde ortaya çıkacak olumsuz etkilerini ileriye taşımalarından dolayı genişlemeci politikalar izlemelerinin oldukça muhtemel olduğu vurgulanmaktadır. Böylece çalışmanın çerçevesinden bakıldığında hükümetlerin para politikasını politize ederek enflasyon

yaratma eğiliminde olacakları açıktır. Bu fikrin altında yatan mantık şöyledir: siyasi realiteler politikaların en kısa dönemdeki sonuçlarının ödüllendirildiğini ve uzun dönemin daha önce de belirtilen ‘zaman-tutarsızlığı’ problemi çerçevesinde politika gündemi açısından önemsiz olarak algılandığına dikkat çekmektedir. Bu görüş doğrultusunda özellikle beklenmeyen enflasyonun geçici olmakla beraber kısa dönemli olumlu sonuçlarının hükümetleri genişlemeci politikalara teşvik ettiği ifade edilmektedir.

Bu durumda Avrupa’da uygun bir şekilde yapılandırılacak olan bir merkez bankasının benzer siyasi teşvik mekanizmalarını ortadan kaldırarak bu konuda ciddi yararları olacağı iddia edilmektedir. Bu şekilde kurulacak olan AMB'nın, politik iktisadın politikliğini ortadan kaldıran ve siyasi içeriği boşaltılan siyaseten bağımsız bir merkez bankasının muhafazakar iktisat biliminin önerdiği reçeteleri harfi harfine ve etkin bir biçimde takip edeceği kesindir.

Rapor siyaseten bağımsız olarak yapılandırılacak merkez bankasının, hükümetlerin genel ekonomik politikalarını desteklemek durumunda kalabileceği konusunda uyarılarda bulunmaktadır. Aynı zamanda eğer fiyat istikrarı münhasıran en önemli hedef olarak kalmaya devam edecekse rapor, bankanın genel iktisat politikasına verilebilecek desteğinin ancak bu tali hedeflerin ana hedef olan fiyat istikrarını tehlikeye atmaması koşuluyla kendisine bir gözetilmesinin gerekliliğini savunmuştur (a.g.e., 97). Tüm bu tartışmaların altında yatan aslında para politikasının niteliği hakkındaki görüştür. Rapor, hakim iktisat teorisinin öngördüğü şekilde para politikasının hükümetlerin ve merkez bankalarının maksimizasyon stratejilerinin ve teşvik mekanizmalarının farklı yapılarından dolayı ‘istismar edilebilir’ olduğunu vurgulamaktadır:

Merkez bankası siyasi olarak bağımsız kılınmadıkça, yönetim kurulunun çalışma süresinin uzun ve güvenli olması sağlanmadıkça ve yasa fiyat istikrarına öncelik vermesini açıkça şart koşmadıkça, para politikası istismara açık kalacaktır (22).

Dolayısıyla hükümetler için siyasi gündemde genişlemeci politikalar için etkili teşvik mekanizmaları kaldırıldığından, bu tür eğilimleri engellemenin yolu güvenilirliği artıracak yeni bir kurumsal düzenleme yapmaktır. Bu sorunsal çerçevede getireceği güvenilir kurumsal mekanizmalarıyla APB ana amaç olan fiyat istikrarını

sağlamak için kilit araç olarak algılanmıştır. Prensipte fiyat istikrarını korumasının herhangi bir hükümet ve herhangi bir merkez bankası aracılığıyla sağlanabileceğini belirten rapor hükümetlerin enflasyonist politikalar takip edeceği yönünde bir eğilimleri olduğundan güvenilirlik problemini en iyi çözdüğünü iddia ettiği *bağımsız* bir merkez bankasının kurulmasını açıkça yeğlemektedir. Böylece tek münhasır hedefi fiyat istikrarını sağlamak olacak siyasi olarak bağımsız bir merkez bankası kurulmasının gerekçelerini belirten rapor kurumsal talebini şu şekilde dile getirmiştir:

Zira, yasaı fiyat istikrarını gözetmek olarak belirlenen ve iktisadi faaliyeti geçici olarak canlandırmakta veya beklenmedik enflasyon yaratarak kamu borçlarının değerini azaltmakta bir kazancı olmayan siyaseten bağımsız bir merkez bankası, beklenmedik enflasyon yaratma eğilimine maruz kalmayacaktır (a.g.e., 97).

Rapor merkez bankası bağımsızlığı ve fiyat istikrarı arasındaki ilişkiyi tartışırken Alesina (1989) tarafından yapılmış bir ampirik çalışmaya değinerek şu sonuca ulaşmıştır:

Siyasal bağımsızlık ve düşük enflasyon ile belirtilen performans arasında kuvvetli bir bağ vardır. Özellikle en bağımsız iki merkez bankası da (Almanya ve İsviçre'deki) en düşük enflasyon oranına sahiplerdir (a.g.e., 97).

Her ne kadar bu çalışmada korelasyon katsayısı oldukça yüksek (negatif) bir ilişkiye işaret etse de, kuramsal nedensel ilişkinin varlığı neredeyse tümüyle varsayılmıştır. Rapor ampirik analizlerde sıkça gözlenen 'nedensellik' problemine değinmezken politika reçetesini gerekçelendirmek adına merkez bankası bağımsızlığının fiyat istikrarına yolaçtığını varsaymıştır. Sonuçta genelde iktisat politikasının, özelde para politikasının politizasyonundan doğan problemlerden dolayı fiyat istikrarı için gereken özelliğin kurulacak Avrupa Merkez Bankası'nın politikalarının güvenilirliği için gerekli koşul olan siyasi bağımsızlığını savunmuştur. Hatta merkez bankasının bağımsızlığı, APB'nin getireceği en önemli avantajlardan biri olarak görülmüştür.

3.6. Rejim Değişikliğine Doğru: Her Şeyin Piyasalaştırılması

Parasal ve mali politikalarıyla ilgili disiplin konusundaki argümanları ve parasal politikanın politizasyonuna karşı tutumuna ilaveten raporda topluluk düzeyinde yeniden dağıtımcı harcamalara (örneğin bölgesel politika, sosyal ve yapısal fonlar ki bunlar Avrupa'da Keynesçi refah devletinin politika araçlarıdır) karşı bir önyargı belirtilmektedir. Cecchini Raporu gibi daha önceki resmi belgelerin aksine her ne kadar araçları bu iş için yetersiz ise de bölgesel politikaya atıfta bulunmak zorunluluğunu hissetmiştir. İncelenen rapor ise geleneksel karma ekonomi modeli için bu gibi jestlerden kaçınır ve etkinsizlik risklerini içereceğinden uluslararası bütçe dağıtımını şiddetle eleştirir.

Raporun iddiasına göre üyelerin yapısal uyumu tamamlamadaki ekonomik başarısı 'güvenilir ve kapsamlı rejim değişikliğini' öngören hırslı bir yetiştirme amacının gerçekleşmesine dayanmaktadır. Rapor bunu,

beklentiler ve gerçel ekonomik değişkenler arasında faaliyet gösteren ve yine ekonominin mümkün olan dinamik rotasını radikal bir şekilde değiştirebilmesi muhtemel birçok etkileşimlerin dinamik bir süreci,

olarak tanımlamıştır (a.g.e., 225). Tam bir parasal birliğin gerçekleşmesi Avrupa'da ekonomik yapı çerçevesinde dramatik bir değişikliğe yolaçacaktır ve üyelerin siyasal ve ekonomik rejimlerinin yapısındaki kusurları düzeltecektir. APB'nin diğer bir avantajı da,

yeni kurumsal yapısıyla bazı üye devletlerin karşılaştığı bu çeşit problemleri çözme fırsatı ve ulusal otoritelerin teşvik ve sınırlama mekanizmaları sağlayacaktır. Bazı uç durumlarda bu bir 'rejim değişikliğine' kadar gider (a.g.e., 28).

Aslında böyle bir kapsamlı ve güvenilir bir rejim değişikliği yalnız egemen parasalcı paradigma ile uyuşabilen 'her şeyin piyasalaştırılması' anlamına gelmektedir. Rapor aşağıdaki ifadede piyasalaştırma sürecini özetler ve destekler:

Bazı unsurlar hakkında yaygın bir konsensus vardır. Örneğin birleşik ve açık tek bir Avrupa piyasası; ekonominin tüm sektörlerinde piyasa disiplini mekanizmalarının uygulanmasını amaçlayan girişim reformu ile ilgili ulusal politikalar; daha fazla esneklik, etkinlik ve istihdamı amaçlayan işgücü piyasasının düzenleyici reformu;

vergi sistemlerinin modernleştirilmesi; ve istikrara yönelik şeffaf parasal ve bütçe politikaları (a.g.e., 225-6).

Yukarıda çerçevesi çizilen modele göre ulusal politika belirleyicilerinin görevi bir fırsatlar çerçevesi yaratmaya yöneliktir. Bu fırsatlar çerçevesinde yalnız maksimizasyon stratejilerini doğru olarak izleyen karar alıcılar gerçekten başarılı olabileceklerdir. Ulusal politika belirleyicilerine atfedilen rolün bu şekilde kavramsallaştırılması Johnson'un (1982) Japon devleti hakkındaki eserinde belirtilen devlet kurumlarının yapısıyla ilgili sınıflandırılmaya uymaktadır. Johnson'un terminolojisini kullanırsak, APB'nce öngörülen rejim değişikliği aslında düzenleyici devletin İkinci Dünya Savaşı sonrasında hakim olan gelişme özellikleriyle betimlenen Keynesçi refah devletiyle ters düşen Avrupa düzeyinde genelleştirilmesidir. Kalkınmacı devletin başlıca özelliklerinden biri önemli iktisadi ve sosyal hedefleri belirlemede istekli olmasıyken düzenleyici devlet sadece piyasa katılımcılarının faaliyette bulunması için kural ve yöntemleri belirlemekle ilgilenmektedir. Bu nedenle raporun tasarladığı rejim değişikliği ancak Avrupa'da kalkınmacı bir devlet durumundan düzenleyici devlet durumuna değişim süreci olarak kavramsallaştırılabilir.

Bu çerçevede kalkınmacı devlet hedefe yönelik aktivitelerini değerlendirmek için uygun standartlar belirleyerek politikaların etkililiğini vurgulamaktadır. Ayrıca kalkınmacı devletin geniş politika hedefleri üzerinde genel bir konsensus varken daha başarılı bir performans göstermesi beklenmektedir. Bu tip kalkınmacı devletin özellikleri tam istihdamın gözetilmesi gibi birtakım politika hedefleri üzerinde geniş bir fikir birliğine dayanan ve İkinci Dünya Savaşı sonucunda ortaya çıkan Keynesçi refah devletinin ekonomi-politik yapısını andırmaktadır. Kalkınmacı devletin bu yönlerinin aksine düzenleyici devlet yalnız 'etkinliğe' atfettiği önemle temsil edilir. Bundan başka bu tip devlet yapısı kritik problemleri ve belirsizliğin çözümlenmesi konusunda daha iyi imkanlara sahip olması beklenmektedir. 1970lerin ekonomik krizine cevaben ortaya çıkan yeni Avrupa devletiyle Johnson'un tarif ettiği düzenleyici devlet arasında benzer bir paralellik kurulabilir.

Avrupa devletinin böyle bir rejim değişikliğini tamamladıktan sonra 1980lerin ve 1990ların düzenleyici özellikleri, petrol şokları sırasında ve daha

sonraki karmaşalar gözönüne alınırsa 1970lerin başından itibaren artan bir belirsizlik ortamında Avrupalı devlete kritik problemleri çözmek için artan bir güç vermiştir. Her ne kadar üye ülkeler 1970lerin ortasından itibaren siyasi ve ekonomik sistemlerini önemli derecede değiştiren bir rejim değişikliğine gitmişse de, rapora göre böyle bir değişim sürecinin güvenilirlik unsuruna dayanması gerekmektedir. Bu nedenle 'güvenilirlik herhangi bir rejim değişikliğinin önemli bir unsuru olduğu için' bu inceleme 'Avrupa Topluluğu gibi uluslararası bir yapıya bağlanmanın hayati bir rol oynayabileceğini' ileri sürmektedir (a.g.e., 226). Rapor şöyle devam etmektedir:

Beklentiler üzerindeki bu 'dış liberalizasyon zorunluluğu'nun etkisi olmaksızın istenilen reformlar mümkün olamayabilir ve siyaseti belirleyenler ülke içindeki güvenilirlik eksikliği nedeniyle manevra alanları aslında azaltılmıştır (a.g.e., 226).

Bu nedenle rapordan çıkan anlama göre üyelerin başarısı bir övülerek onaylanan dış sınırlamanın mevcudiyetiyle çok daha problemsiz meydana gelecek olan bu gibi rejim değişikliğine dayanmaktadır. Uluslararası bir yükümlülük şeklindeki bu dış sınırlayıcı baskı üyelerce disiplin uygulanacağını ifade ederek politikaların güvenilirliğini garanti altına alacaktır. Buradaki çalışma mekanizması şu şekilde olacaktır: bu güvenilir politikalar her şeyin piyasalaştırılması süreciyle beklentilerin değiştirilmesini kolaylaştırmakta ve dolayısıyla neoliberal paradigma çerçevesinde tanımlanan önceden planlanan politika sonuçlarını sağlamaktadır.

3.7. Sonuçlar: Parasalcı Bir Sorunsala Doğru

Raporun kaleme alınış tarzı oldukça dikkat çekmektedir zira neoklasik kuramın parasalcı eğilimini destekleyen birçok delilleri kapsamaktadır. İncelenen 'Tek Pazar, Tek Para' raporunda sunulan paradigma esasen siyasi ekonomik yapı konusunda belirli bir öznel kavramın tespit ettiği parasalcı yaklaşım çerçevesinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ulusal tercihlerin benzeşmesi üzerine kurulan geleneksel görüşleri meşrulaştırmak ve yaymak üzere hazırlanmış olan Komisyonun bu raporunda Avrupa'daki ekonomik politika belirlenişindeki paradigmatik değişikliği izlemek anlamlıdır.

Bu anlamda rapor politikanın meşrulaştırıcısı olarak iktisadi fikirlerin rolünün klasik bir ifadesidir. İncelemenin zamanlaması çok önemli idi zira bu bağlamda

belirlenen iktisat politikası konusundaki bilimsel tavsiyeler politik yönleri görüşülüp tespit edilmiş olan iktisadi politikalarını meşrulaştırmak için hazırlanıyordu. Avrupa'da kurulacak ortak pazar hakkındaki daha önce hazırlanan Cecchini Raporu gibi incelenen değerlendirme de siyasal kararı prensipte alındıktan sonra yapılan ekonomik araştırmanın bir örneği idi. Delors Raporu lanse edildikten sonra incelenen bu rapor Komisyonun projeyi hedef alan doktrinini ortaya koymaktadır. Bu sıralama Hood'un (1994: 56) beyanlarını hatırlatmaktadır. Hood politika değişikliğinden önce rasyoneli ortaya konanlarla kendi rasyonellerinin sunulduğundan önce gelen politikaları karşılaştırmaktadır. Bu nedenle bu tutarlı fikir grubu bir başlangıç politikasının uygulanmasından sonra ortaya çıktığını gösterme şeklindedir; Komisyon önce politik bir tavır belirler ve daha sonra bu tavrın nasıl gerekçelendirilmesi gerektiğine karar verir.

Neoliberal iktisadın ruhuna uygun olarak bu rapor para politikasının bir burjuva değeri olan sağlam para değerine doğru yönelmesini amaçlamaktadır. Bu bölümde incelenmiş olan 'Tek Pazar, Tek Para' raporunun ilgi alanı sadece para meseleleriyle sınırlı değildir. Daha ziyade iki önemli özellikle temsil edilen bir parasalcı sorunsal içinde faaliyet gösterir: Bunlardan birincisi, bundan sonraki bölümde de tartışılacağı gibi sağlam para hedefi parasalcı bir yaklaşım içerisinde mevcuttur ve böylece saygın bir üretim, istihdam ve büyüme düzeylerini sürdürme konusundaki gerçel ekonomik hedefler ikici plana atılmıştır. Daha önce belirtildiği gibi rapor bunu kapatmak için Phillips eğrisini tümüyle reddeden yüksek enflasyona sahip ülkelerin daha yüksek işsizlik oranları ve daha düşük gelir seviyeleriyle temsil edildiği hükmünü kullanmıştır. İkinci olarak para politikası her şeye kadir bir politika aracı olma ayrıcalığına sahiptir. Raporun ulusal borç ve bütçe açıkları konusundaki tavrı aslında mali politikaların tali bir rol oynaması gerektiği hükmüne dayanmaktadır. Örneğin resesyona esnasında GSYİH düştüğü zaman tedbirli bir ulusal hükümet ekonomik ve sosyal harcamalarda indirim yaparak borç yükünü 'sürdürülebilir' düzeyde tutma prensibine sadık kalacaktır.

APB tarafından uygulamaya konulacak kurumsal mekanizmalar ve önceliklerin tespiti geleneksel ekonomik kuramı gerekli gibi gösteren bir neoliberal programı tarif etmektedir. Raporu okuyanların bu kurumlaştırılacak APB'nin

mekanizması içinde uygulanan para politikasının önemli derecede etkili bir araç olduğuna inanmaları istenmektedir: para politikası vasıtasıyla tüm politik gerçekleri, iktisadi rijitlikleri ve dengesizlikleri olan bir Keynesçi reel ekonomi pürüzsüz bir şekilde uyum sağlayan denge neoklasik cennet haline kolayca dönüştürülebilir. Bu nedenle tüm bu program enflasyonun sebepleri ve çözüm çareleri hakkındaki sağcı ekonomik düşüncede uzun süreli bir tarihçeye sahiptir.

Raporun altında yatan rasyonel aslında Avrupa'nın sadece bir parasal birlik kurmak üzere farklı bir programa gereksinim duyduğu anlamına gelmemesidir. Daha ziyade bu rapor Avrupa'nın bir 'rejim değişikliği' ile özetlenen farklı bir öncelikler sıralamasına ihtiyacı olduğunu belirtmektedir. Bu şekilde tanımlanan bir yapısal uyumun sorunsallaştırılması her zaman ekonomik sosyal ve siyasal hayatın her boyutunun piyasalaştırılmasını destekleyen parasalcı bir paradigma prensiplerine uygun olarak yapılmıştır. İşte tam bu nedendir ki Komisyon bu raporda Keynesçi varsayımlara dayanan optimum para sahaları hakkındaki eski kuramı terkederek 'enflasyon her zaman ve her yerde parasal bir olgudur' ifadesi çerçevesinde enflasyona yeni bir yaklaşım sunar. Avrupa'da iktisadi politika gündeminin değiştirilmesini öngören parasal istikrar kaynağı olarak tanımlanan makroekonomik disiplin çağrıları yine aynı meseleye işaret etmektedir. Disiplinli makroekonomik politikanın iki ayağı olan parasal ve mali disiplin yine aynı şekilde bu kavramsallaştırmaya oturmaktadır.

Bu nedenle parasal politikanın politizasyonu gözönüne alınca enflasyonun güvenilirliği görüşü hakkında 'ellerini bağlama' hipotezine ait dolaylı bir delil sağlayan parasal birliğin niteliği hakkında geniş tabanlı bir konsensus ortaya çıkmıştır. Yukarıda incelenen belgede savunulan Delors Raporunun ortaya çıkmasıyla Avrupa hükümetlerince gelecekte kurulacak AMB'nın ulusal veya Avrupalı siyasi otoritelerden bağımsız olması gerektiği anlaşılmıştır. Parasal ortodoksi çerçevesinde Avrupalılar bu bağımsızlığın diğer bütün hedeflerden anayasal yükümlülükçe daha fazla fiyat istikrarına sahip olması gerektiğini kabul etmitlerdir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

PARASAL ORTODOKSİNİN YANSIMALARI: MAASTRICHT STRATEJİSİ VE OLASI SONUÇLAR

Avrupalı hükümetlerin ulusal çıkarlarını tanımlarken neden bir parasal birliğe gereksinim duydukları sorusunu yanıtlamaya çalışan daha önceki bölümler, makroekonomik disipline geçişin kuramsal dayanaklarını incelemeye çalışmıştır. Bu bağlamda birçok Avrupa hükümetlerinin gündemlerinde meydana gelen değişikliğin Avrupa'da kurulması planlanan bir parasal birlik tartışmaları için gerekli zemini hazırladığı iddia edilmektedir. Bir önceki bölümde incelenen Komisyon belgesine de yansıyan bu konsensus, bir grup neoliberal unsur çerçevesinde biçimlenen iktisadi politikaların Avrupa düzleminde yakınlaşmasından ibarettir. Bu fikir birliğinin altında yatan normatif hükümler her şeyden önce fiyat istikrarını hedef almaktadır (Boltho, 1984: 24).

Sözkonusu fikir birliğinin içeriği üçüncü bölümde değinilen şu ana başlıklar altında özetlenebilir: i. politikaların güvenilirliği ve parasal kurumların itibarını vurgulayan enflasyon sürecine yeni bir bakış açısının Avrupa düzeyinde benimsenmesi; ii. makroekonomik (parasal ve mali) disipline kayışın parasal istikrarın başlıca kaynağı olarak ilanı; iii. münhasır hedefi fiyat istikrarını kollamak olan Avrupa Merkez Bankası'nın siyasi bağımsızlığının sağlanarak para politikasının politik süreçten çıkarılması ve son olarak, iv. daha geniş anlamda bir parasalcı sorunsal bağlamında tanımlanan iktisadi hayatın her unsurunun piyasalaştırılması anlamına gelen rejim değişikliği.

İşte bu bağlamda Avrupalı hükümetler kurulan bu fikir birliği çerçevesinde ağır işsizlik ve durgunlaşan iktisadi aktivite sorunları karşısında bile ulusal bağımsız para politikalarını terk etmeyi göze almışlardır. İlginçtir ki hemen her Avrupa ülkesinde makroekonomik disipline geçişin anahatları oldukça benzeşmektedir. Avrupa'da politika gündeminde meydana gelen bu değişikliğin dikkat çekici olmasının sebebi bu yönelişin Avrupa'da idareyi elinde tutan siyasal partinin siyasi çizgisi veya ulusal kurumsal yapının nitelikleri dikkate alınmadan ortaya konmasıdır.

İktisat politikalarının öncelikleri üzerine böyle bir fikir birliği etrafında uzlaşmanın varlığı hemen ardından politika sonuçlarında bir yakınlaşma olacağı anlamına gelmemektedir. APS çerçevesinde Avrupa'da birçok ülkede 1970lerin ortalarından başlayarak 1980lere kadar güçlenen makroekonomik disipline yönelişin meyvelerini vermesi için bir süre daha geçmesi gerekliydi. Dolayısıyla bir politikanın belirlenip uygulanmasıyla politikaların sonuç vermesi arasında zaman açısından bir gecikme bulunmaktadır. Her ne kadar politika fikirleri ve iktisadi stratejiler Avrupa genelinde 1970lerin sonlarına doğru yakınlaşmaya başlasa da iktisadi temel göstergelerde bilfiil yakınlaşma daha uzun bir süre alacaktı.

Bu bölümde Maastricht zirvesinin sonuçlarına yansıyan parasal ortodoksinin temel unsurları ele alınacaktır. Bu çerçevede bu bölüm Avrupa Merkez Bankası'nın yasal olarak gözetmekle zorunlu kılındığı fiyat istikrarı hedefi kuramsal olarak incelenecek ve bu hedefi korumak için alınan kurumsal önlemler tartışılacaktır. Bu kurumsal önlemler arasında AMBS'nin siyasal bağımsızlığı ve aşırı bütçe açığı prosedürü (excessive deficit procedure) tartışılacaktır. Aslında birinci kurumsal düzenleme fiyat istikrarı ana hedefini doğrudan garantilemeyi amaçlarken sağlam kamu finansmanını öngören ikinci önşart da bu hedefi dolaylı olarak koruyacaktır. Bu bölüm Maastricht Anlaşması'nın (resmi adıyla Avrupa Birliği Anlaşması, kısaca ABA) fiyat istikrarıyla ilgili maddelerinin değerlendirilmesine ve Maastricht stratejisinin bu doğrudan ve dolaylı mekanizmalarla nasıl korunduğunun irdelenmesine ayrılacaktır. Bu mekanizmalar Maastricht Anlaşması'nı ilgili maddeleri ve anlaşmaya eklenen ve yakınlaşma kıstaslarını tanımlayan altıncı protokolün ilgili hükümleriyle detaylandırılacaktır.⁷⁰

4.1. Fiyat İstikrarının Maastricht Stratejisindeki Tanımı

Fiyat istikrarını korumak tarihsel olarak merkez bankasının başlıca hedeflerinden biri olmuştur. Merkez bankalarının varoluş sebepleri arasında yer alan paranın ve parasal sistemin istikrarını korumanın dışında Bretton Woods sisteminde bir çok batı ülkelerinin merkez bankaları maliye bakanlıklarıyla işbirliği yaparak fiyat

⁷⁰ Bu çalışmada fiyat istikrarıyla ilgili kıstaslardan sadece üç tanesi irdelenecektir. Döviz kuru kıstası fiyat istikrarı hedefiyle doğrudan ilgili olmadığı ve ciddi tartışmalara yol açmadığı için bu çalışmada tartışılmayacaktır.

istikrarından başka tam istihdam, yüksek ve sürdürülebilir bir büyüme oranı ve ödemeler dengesiyle ilgili hedefler gütmüşlerdir.⁷¹ Keynesçiliğin egemen olduğu bu yıllarda fiyat istikrarı daha yüksek istihdam ve büyüme oranlarını yakalamak için enflasyon ve işsizlik arasındaki bir değiş tokuş çerçevesinde feda edilmiştir. Dolayısıyla iktisadi politikanın ana hedefinin fiyat istikrarı olmaya başlaması 1970lerin ikinci yarısından başlayan dönemin bir olgusudur. Bir önceki bölümde yer alan Werner ve Delors raporlarının ruhlarının kıyası da bu dönemlerde politika önceliklerindeki tezatı vurgulamaya yeterlidir. 1970 Werner Raporu'nda fiyat istikrarına ilişkin hiçbir hüküm bulunmaz ve dolayısıyla düşük enflasyon açıkça hedeflenmezken Delors raporunda fiyat istikrarı ve düşük enflasyon temel hedefleri teşkil etmektedir (Dyson, 1994: 80). Her ne kadar Roma anlaşmasının imzalandığı dönemlerin iktisadi politika yapımının çok hedefli niteliği Maastricht Anlaşması'nın bazı maddelerine yansısı da AMBS veya AMB gibi herhangi bir belirli bir kuruma değil de bu hükümler genel anlamda Topluluğun somut kişiliğine seslenmektedir. Anlaşmanın ikinci maddesi şöyledir:

Topluluk, ortak bir pazarın, ekonomik ve parasal bir birliğin kurulması ve Ortak politikaların ve faaliyetlerin yürürlüğe konulması yolu ile Topluluğun bütünü içinde ekonomik faaliyetlerin uyumu ve dengeli kalkınmanın, çevreye saygılı, sürekli ve enflasyonist olmayan bir büyümenin, ekonomik performanslarının yüksek derecede bütünlüğünün, yüksek seviyeli bir istihdam ve sosyal korumanın, yaşam seviyesinin ve kalitesinin yükselmesinin, üye devletler arasında ekonomik ve sosyal bütünlükle dayanışmanın iyileştirilmesi görevine sahiptir (ABA, Madde 2).

Her ne kadar bahsi geçen 'Enflasyonist olmayan bir büyüme'nin, önemi tamamen açık olmasa da bu hedef daha önceden olduğu gibi bir öncelik teşkil etmemektedir. Belki de maddenin değindiği 'büyümenin kendisi' çok dikkat çekmezken bu büyümeyi niteleyen sıfat olan 'enflasyonist olmama' büyüme hedefinin *sadece ve sadece fiyat istikrarına bağlı kaldığı müddetçe* yasal olarak gözetileceğini vurguluyordu. Dolayısıyla anlaşma AMB'nın güttüğü hedefler arasında açık bir hiyerarşi ortaya koyarak fiyat istikrarının diğer tüm hedeflerden önce olduğunu vurguluyordu. Sonuç olarak savaş sonrasında güçlenen iktisat

⁷¹ Tarihsel olarak merkez bankacılığının işlevlerini araştırmak için Goodman'a (1992) bakınız.

politikasının öncelikleri yeniden sıralanmıştır: Altın çağı boyunca enflasyonist niteliği gözönüne alınmaksızın yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranları hedeflenirken ABA'nın getirdiği temel hedef neredeyse büyüme oranından bağımsız bir enflasyonsuzluktur. Büyüme hedefler arasında yer alsa da anlaşmaya göre milli gelirin artmaması enflasyonist olabilecek bir büyümeye yeğ tutulmuştur. Komisyonun 'Tek Pazar, Tek Para' raporunun temel unsurlarından biri APB'nin istikrarlı fiyatların avantajlarını geniş ölçüde yaygınlaştıracağı görüşüydü. Ancak bu avantaj parasal birliklerin nev'i şahsına münhasır bir özellik değil daha ziyade kurumsal ve yasal düzenlemelerin bir sonucu olmaktadır (Artis, 1992: 307). Büyüme hedefini gütmeye sorumluluğu Topluluğun soyut kişiliğine bırakılsa da fiyat istikrarını kollama hedefi AMBS'nin yetki ve yükümlülükleri arasında yer almaktadır. 105. maddede belirtildiği gibi:

AMBS'nin temel hedefi fiyat istikrarını sağlamaktır. Fiyatların istikrarı hedefine halel gelmeksizin AMBS, ikinci maddede tanımlandığı şekliyle Topluluğun hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak gayesiyle Topluluğun genel ekonomik politikalarına destek verir (ABA, Madde 105).

Ayrıca 109. Madde de döviz kuru politikasının sorumluluğunu Bakanlar Konseyi ve AMB arasında paylaşmaktadır:

... Konsey, AMB'nin ya da Komisyon'un tavsiyesi üstüne, fiyatların istikrarı hedefi ile bağdaşan bir konsensüse varabilmek için AMB'na danıştıktan sonra oybirliği esası ile ve Avrupa Parlamentosuna danıştıktan sonra Topluluk parası olmayan paralara karşı ecu için bir döviz kuru sistemi hakkında resmi anlaşmalar yapabilir (ABA, Madde 109).

Ayrıca anlaşmanın 109j maddesi dört yaklaşma kıstasını belirler ve bu kıstaslar protokol altında açıklanmıştır. Birinci kıstas enflasyonla ilgili olup yüksek seviyede bir fiyat istikrarına kavuşmayı hedeflemektedir:

Fiyat istikrarının yüksek bir derecede gerçekleşmesi; bu (kriter) fiyat istikrarı konusunda en iyi sonuçları temsil eden üç üye devletin enflasyon oranına yakınlıkla ortaya çıkacaktır (ABA, madde 109j).

Bu bağlamda Maastricht stratejisinde öngörülen bu tür parasal birliğin enflasyon açısından bir yaklaşma aracı olarak görüldüğü açıktır. Yukarıda söz edilen maddeler ve fiyat istikrarı ile birlikte yaklaşma kıstası birlikte gözönüne alındığında fiyat istikrarı amacına daha açık bir öncelik tanınmayacağı kesindir. İlk olarak 'temel hedef'in fiyat istikrarını sağlamak olduğu belirtilmiştir, ikinci olarak da

AMB'nın bu hedefi güderken hiçbir konuda bu hedeften taviz vermemesinin gerekliliği vurgulanmıştır.

Sonuç olarak Avrupa devletleri parasalcı enflasyon konusunda reçeteleri takip etmiştir. 'Tek Pazar, Tek Para' raporunun açıkça ortaya koyduğu gibi Phillips eğrisince ilişkilendirilen enflasyon ve işsizlik arasındaki değiş tokuş yok sayılmıştır. Dolayısıyla para politikalarıyla Maastricht hükümlerinin altında yatan görüş enflasyonun işsizliğe çare olamayacağıdır. Ayrıca açık bir serbest piyasa ekonomisinde verilen kararları ciddi anlamda sakatlayacağı için enflasyon madde 102a' da çizilen bu çerçeveye uymamaktadır:

Üye devletler Topluluk hedeflerinin gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak amacı ile ekonomik politikalarını yürütürler. Üye devletler ve Topluluk rekabetin serbest olduğu ve kaynakların etkin kullanımını desteklediği açık pazar ekonomisi ilkesine saygı dahilinde hareket ederler (ABA, madde 102a).

Bu bağlamda Maastricht anlaşmasındaki parasalcı bağlantı şu şekilde ileri sürülebilir: Enflasyon sadece parasal bir olgu olarak algılandığından bu olgunun sebepleri para politikalarının politize olmuş doğasından kaynaklanan kötü yönetiminde aranmalıdır. Dolayısıyla merkez bankalarına fiyat istikrarını kurmak ve kollamak sorumluluğu verilmelidir. Ancak enflasyon münhasıran bir parasal olgu olarak düşünülse de sadece parasal otoritelerin kontrolünde değildir. Döviz kurunda, ticaret ve özellikle mali politikadaki gelişmeler gibi başka politikalar da fiyat oluşumunu etkiler (Kaufmann, 1995: 271). Böylece merkez bankalarının fiyat istikrarına yönelik tavırlarının ortaya konulmasının yanısıra ABA yine fiyat istikrarını korumak için mali politikalarda dolaylı bir önşart ortaya koymuştur:

Üye devletlerin ve Topluluğun bu faaliyeti şu yönlendirici ilkelere saygı içerir: istikrarlı fiyatlar, sağlıklı kamu harcamaları ve istikrarlı ödemeler dengesi (ABA, madde 3a).

Fiyat istikrarına yönelik bu tür normatif yargıların varlığı gözönüne alındığında parasal bir birlikte bu tür bir ana hedefin nasıl garanti edilebileceği ortaya konmaya çalışılmıştır. İlk olarak AMBS'nin *siyasal bağımsızlığı* için gerekli kurumsal düzenlemeler tanımlanmış ve böylece parasal alanda fiyat istikrarını korumanın *doğrudan* önşartı belirlenmiştir. Aynı zamanda anlaşma mali alanda da fiyat istikrarı için gereken sağlam bir kamu maliyesini garantilemek için *aşırı açık*

prosedürü adı altında yeni bir kurumsal düzenlemeye gitmeden *dolaylı* bir önşart tanımlamıştır.

4.2. Fiyat İstikrarının Doğrudan Koşulu: Merkez Bankası Bağımsızlığı

Yakın zamanın iktisat literatürü merkez bankalarının ana hedeflerini koruyabilmeleri için bağımsız olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bağımsızlık uygulanacak politikaların güvenilirliği için gerekli olup parasal istikrara kavuşmak gerekli olacaktır. Kurulacak bir para birliği çerçevesinde ise ülkeler fiyat istikrarı hedefi üzerinde benzer görüşe sahip olsalar da uygulanacak politikaların gerçekte güvenilirliği tehlikeye düşebilir. Daha önce de belirtildiği gibi para politikaları 'zaman tutarsızlığı' özelliği gösterebilir ve kurulacak parasal birlikte enflasyon oranı optimal düzeyden yüksekte gerçekleşebilir.⁷² Bu şekilde davranarak hükümetler kısa dönemdeki iktisadi politika menüsünü kullanarak beklenmeyen bir enflasyon yaratabilir ve böylece senyoraajla gelir elde edebilirler (Calvo,1978).

Böylece ana sorun politikalarda güvenilirliği sağlayacak yollar bulmaktır. Merkez bankalarına bağımsızlık vererek para politikasını siyasal süreçten çıkarmıştı (Winterberg, 1997: 215). Maastricht Anlaşması'nın birçok hükmü merkez bankalarının fiyat istikrarını kollarken ulusal hükümetlerin etkisi altında kalmamalarını garanti altına almamaya çalışmıştır. Anlaşma aynı zamanda topluluk kurumlarının da bu konuda yetkisini ortadan kaldırmayı ihmal etmemiştir. 107. Madde merkez bankası bağımsızlığını şu şekilde tanımlar:

Bu Anlaşma ile AMBS statülerinin tanıdığı yetkilerin kullanımında ve misyonlar ile görevlerin yerine getirilmesinde, ne AMB ne Ulusal Merkez Bankaları, ne de karar organlarının herhangi bir üyesi, Topluluk kurumlarının ya da organlarını, üye devlet hükümetlerinin ya da diğer herhangi bir kuruluşun talimatlarını alabilirler ya da kabul edebilirler. Topluluk kurumları ve organları ile üye devlet hükümetleri bu ilkeye saygı göstermeyi ve misyonlarının yerine getirilmesinde AMB'nın ya da Ulusal Bankaları'nın karar organları üyelerini etkileme yolunu aramamayı taahhüt ederler (ABA, Madde 107).

Her ne kadar enflasyon üzerine yapılan çalışmalar merkez bankası bağımsızlığı ve enflasyon oranlarının arasında negatif bir korelasyon ortaya koysa

⁷² Bu zaman tutarsızlığı hipotezi enflasyonu yüksek bir seviyeden düşürmek isteyen ve gelecekte para politikasının daha da daralmacı olacağını açıklayan bir ülkede geçerli olabilir. Bu tür açıklamalar güvenilir olmadığından kurumsal mekanizmalarla desteklenmediğinden karar alıcılar tarafından güvenilir sayılmayabilir.

da⁷³ hatırlanmalıdır ki böyle bir ilişki kuramsal bir nedenselliği varsaymaktadır (Posen, 1995; Mas, 1994: 18-24). Ayrıca Almanya, ABD, İsviçre ve Hollanda gibi parasal anlamda istikrarlı ülkelerin aynı zamanda bağımsız merkez bankalarına sahip olmaları merkez bankası bağımsızlığının da endojen olabileceği fikrini geçersiz sayamaz. Bu bağlamda bağımsızlık ve fiyat istikrarı arasındaki korelasyon belki de bu ülkelerde fiyat istikrarı doğrultusundaki tercihin doğrudan bir sonucu olarak ortaya çıkabilir. Bir başka deyişle fiyat istikrarına olan inanç varoldukça ülkeler bağımsızlığı tercih edebilirler ve bu durumda da ortaya çıkacak istikrarın merkez bankası bağımsızlığının bir sonucu veya endojen olarak belirlenen bir durumun yansımaları olduğunu anlamak zorlaşacaktır.⁷⁴

Merkez bankasının niteliği endojen olarak açıklanamasa dahi fiyat istikrarı ve bağımsızlık arasındaki korelasyon bağımsız merkez bankalarına sahip tüm ülkelerin yüksek büyüme ve istihdam oranlarını yakalayacakları anlamına gelmemelidir. Bir çok çalışmada ne büyüme oranının ne de istihdam seviyelerinin merkez bankası bağımsızlığıyla ilişkilendirilemeyeceğini ortaya koymuşlardır.⁷⁵ Bu bağlamda merkez bankasına bağımsızlık hakkı tanımış bir ülke düşük büyüme oranlarından muzdarip olabilirken merkez bankasını bağımsızlaştırmamış bir diğer ülke de daha yüksek büyüme oranlarını yakalayabilmektedir. Örneğin merkez bankası neredeyse tüm ölçütlerce bağımsız sayılabilecek İsviçre’de durgunluk yaşanırken yakın zamana kadar merkez bankası ‘bağımlı’ olan Fransa daha yüksek büyüme oranlarına ulaşabilmiştir (Kaufmann, 1995: 273). Dolayısıyla merkez bankası bağımsızlığı ve fiyat istikrarı arasındaki ilişki geçerli sayılabiliirse de bağımsızlık ve büyüme arasında kurulabilecek bir ilişki oldukça zayıf kalacaktır.

Sonuç olarak AMB’na siyaseten bağımsızlık tanınmasının ardında yatan resmi doktrin para politikasını aslında böyle bir kurumsal düzenlemenin kısa vadeli düşünülen ve siyasal gerçekliğin bir parçası olduğundan dolayı istismara yatkın olan

⁷³ Bu konuda Alesina ve Summers (1988) ve Cukierman’ın (1992) çalışmalarını inceleyiniz. Bu çalışmalar düşük enflasyon oranlarının enflasyon oranlarındaki değişkenliğin düşük oranda kaldığı durumlarla eşleştiğini ortaya koyduğundan merkez bankası bağımsızlığı bir takım ek avantajlar getirecektir.

⁷⁴ Alman fiyat istikrarı bu çerçevede açıklanabilir. İki büyük hiperenflasyon atlatan Almanlar her ne pahasına olursa olsun enflasyoncu olmayan iktisat politikalarını benimsemişlerdir. Bundesbank’ın bağımsız olmasının sebebi de Almanya’da tarihsel olarak önemli olan antienflasyonist politika tercihleri olabilir.

politika belirleyicilerden kurtararak daha uzun vadeli düşünebilen Rogoffçu anlamda muhafazakar yöneticilere bırakmayı uygun bulmuştur. Dornbusch (1996: 121) Maastricht Anlaşması'nın resmi mantığını ve iktisat teorisinin bu konudaki öngörülerini şu şekilde özetler: 'iyi merkez bankacılık apolitiktir ve ne kadar apolitikse o kadar iyidir. İşte Avrupa Merkez Bankası tartışmasının özünde de bu görüş yatar. Ve bu da APB'nin aslında para konusunda hükümlerinin transferi anlamına geldiğinden daha ziyade para politikasından Avrupa düzeyinde feragattir'.

4.3. Fiyat İstikrarının Dolaylı Koşulları: Mali Hükümler ve Aşırı Açık Prosedürü

Delors Raporu, bu raporun kuramsal gerekçelerini ortaya koyan 'Tek Pazar, Tek Para' raporu, Maastricht Anlaşması ve yakın zamandaki iktisadi politika tartışmaları parasal birlik çerçevesinde biçimlenecek fiyat istikrarına karşı asıl tehdidin gevşek mali politikalar olduğunu vurgulamaktadırlar. ABA'nın ortaya koyduğu mali yakınlaşma kıstasların tanımlanma sebebinin genişlemeci mali politikaların merkez bankası bağımsızlığını ve fiyat istikrarını tehlikeye attığı görüşüne olan inançtır (Canzoneri ve Diba, 1996: 1). Fiyat istikrarıyla ilgili olarak bağımsız mali politikaların AMB'nin uygulayacağı istikrar tedbirlerini yumuşatacağı görüşü oldukça yaygın bir şekilde kabul görmekte ve dolayısıyla ABA'nda fiyat istikrarını korumak için bütçe disiplini ile ilgili hükümler getirilmiştir.

Mali disiplin konusundaki temel hükümler parasal ve mali politikalarının tutarlılığının gerekliliğini belirten Sargent ve Wallace'ın (1981) görüşleriyle desteklenmektedir. Bu yazarlara göre borç stoğunun GSYİH'ya oranı artmakta olan bir ülkede mali politikalar genişlemeye devam ediyorsa bu durumda bir kısıtla karşılaşılacak ve daralmacı para politikasını olanaksız kılacak bir monetizasyon ile karşı karşıya kalınacaktır. Bu durumda piyasaların o ülkenin borçlanma maliyetini yükselteceğinden bu tür bir disiplin faktörü ülkenin iktisadi performansını iyileştirmesinin gerekliliğini ortaya koyar. Anlaşmayı kaleme alanlar bu durumda iki olasılığı vurgularlar. Bunlardan birincisi zor durumda kalan hükümetin finansal istikrarı tehlikeye atacağı için piyasaları baskı yapması olasılığıdır. Eğer bir ülke borcunun büyümesine izin verirse piyasalar bu durumu değerlendirerek o ülkenin

⁷⁵ Bu konudaki tartışmalar için bkz. örneğin, Cukierman, Webb ve Neyapti (1992).

üzerinden yeniden borçlanacağı faiz oranını arttırır ve bu tehdit mali otoriteleri açıkları küçültmek yönünde karar almaya teşvik eder. Fakat anlaşmayı şekillendirenler piyasaların disiplin empoze edebilme yetisi hakkında oldukça şüpheli davrandıklarından anlaşmaya birtakım mali hükümler koymuşlardır (Wyplosz, 1997: 14). İkinci bir olasılık ise ciddi anlamda borçlu olan hükümetin AMB'ndan yardım istemesi durumunda ortaya çıkacaktır. Bu baskıları ortadan kaldırmak için anlaşma bir 'iflastan kurtarma' maddesi tanımlamıştır:

... Topluluk bir üye devletin ne merkezi idarelerinin, bölgesel ya da mali otoritelerin, diğer kamu otoritelerinin ya da diğer kamu kurum ve işletmelerinin taahhütlerine taraf olabilir, ne de bunları üstlenebilir. ... bir üye devlet diğer bir üye devletin ne merkezi idarelerinin, bölgesel ya da mahalli otoritelerinin, diğer kamu otoritelerinin, ya da diğer kamu kurum ve işletmelerinin taahhütlerine taraf olabilir, ne de bunları üstlenebilir (ABA, Madde 104b).

Bu gibi durumları önlemek için AMBS nin bağımsızlığını koruyacak birtakım mali hükümler getirmiştir. Merkez bankası bağımsızlığı hükümetlerin bütçe açıklarını finanse etmek ve kamu borcunu monetize etme yükümlülüğünden bağımsızdır. Ancak merkez bankası kamu sektörünün bir parçası olduğundan ve hükümetler monetizasyona gitmek için yasalarını istedikleri takdirde değiştirebilecek etkilere sahip olduklarından böyle bir özgürlük hükümet borçlarının sağlam bir zeminde güvenilirlik kazanması mümkün olabilecektir. Bu bağlamda anlaşma aşırı bütçe açıklarıyla savaşmak için gerekeni yapacaklardır:

Üye devletler aşırı kamu açıklarından kaçınırlar (ABA, Madde 104c).

Böylece bu madde aşırı kamu açıklarının kapatılarak aşağıdaki kıstaslar çerçevesinde Komisyon'un üye ülkelerin bütçe durumlarını incelemesi gerekliliği getirilmiştir:

(a) öngörülen ya da efektif kamu açığı ile gayri safi yurtiçi hasıla arasındaki ilişki değeri olan bir referans değerini:

- sözkonusu ilişki değeri önemli ve sabit bir biçimde azalıyor ve referans değerine yakın bir seviyeye geliyorsa;
- ya da referans değerinin geçilmesi olağanüstü ve geçici ise ve sözkonusu ilişki değeri, referans değerine yakın kalıyorsa;

halleri istisna olmak üzere; geçiyorsa;

(b) kamu borcu ile gayri safi yurtiçi hasıla arasındaki ilişki değeri bir referans değerini; bu ilişki değeri yeterince azalıp, tatminkar bir ritim içinde referans değerine yaklaşması hali istisna olmak üzere; geçiyorsa

referans değerleri, bu anlaşmaya ekli olan aşırı açık halinde uygulanabilir usul üstüne protokol dahilinde belirtilmiştir (ABA, Madde 104c2).

Bahsi geçen referans değerleri planlanan veya gerçekleşen bütçe açıklarının GSYİHy oranı yüzde 3 olarak belirlenirken bu oran hükümet borçları için yüzde 60 olarak saptanmıştır. Anlaşmayı tasarlayanlar bu mali kıstasların APB'ne girmek isteyen ülkelerin politikaları üzerinde disipline edici bir rol oynayacaktı.

Protokol 6'da detaylandırılan yakınlaşma kıstaslarından uzun dönemli faiz haddi ile ilgili olanı aslında zımni bir ek mali kıstas olarak algılanabilir:

... Üye Ülkede uzun dönemli nominal faiz oranını fiyat istikrarı açısından en iyi performansı gösteren üç ülkenin oranlarından en fazla yüzde 2 puan aşabilir (ABA, Protokol 6).

Bu kıstasın ardındaki mantık kamu kağıtları üzerindeki faiz oranları arasındaki fark başlıca üç öğeden oluştuğudur: döviz kurunda beklenen düşüşler, döviz kurundaki risk primi ve kamu borcu üzerindeki ulusal iflas riski primi. Böylece sermaye hareketleri serbestisi ve sabit kurlar gözönüne alındığında faiz oranları arasında doğacak farkın tek sebebi farklı iflas riski olacaktır (Buitter, Corsetti ve Roubini, 1993: 59). Bu kıstasın konulmasının ardında yatan ise diğerlerine göre daha yüksek bir iflas riski taşıyan hükümetlerin parasal birliğe sokulmamasıydı.

Bu zımni mali kıstasa ek olarak bir de açık bir mali kıstasla üyelerin kamu finansmanı durumlarının kabul edilebilir nitelikte olması şart koşulmuştur:

... araştırmaya tabi tutulduğu zaman Üye Devletin ... aşırı bir açık bulunmamasıyla ilgili Konsey kararına tabi olmaması gereklidir (Protokol 6).

Bu mali hükümler Maastricht süreci ve sonrasında en çok tartışmalı konuları teşkil etmiştir. Her ne kadar bütçe disiplininin gerekliliği ciddi anlamda sorgulanmasa da bir çok iktisatçı parasal birliğe bu giriş koşullarının gereğinden daha kesin bir ifadeyle kaleme alındığını iddia etmektedirler. Kıstasların belirlenişindeki keyfiliği eleştiren bu iktisatçılar bu türden mali kıstasların iktisat teorisine oturtulamayacağını ifade etmektedirler.⁷⁶

Anlaşmanın bu hükümleri aslında basit bir mantığa dayanmaktadır. Anlaşmanın imzalandığı sırada Avrupa devletlerinde borcun GSYİHy oranı yüzde 60 iken, cari kamu yatırım harcamaları için bu oran 1974-91 döneminde yüzde 3

⁷⁶ Bu konudaki tartışmalar için Arestis ve Sawyer (1997), Buitter (1992), Buitter (1997), Wyplosz (1991), Wyplosz (1997), Buitter, Corsetti ve Roubini (1993), Corsetti ve Roubini (1992), Corsetti ve Roubini (1995), Fratianni ve von Hagen (1992), de Grauwe (1994) ve de Grauwe'e (1998) bkz.

civarındaydı.⁷⁷ Bu durumda yüzde 60lık bir borç oranı yüzde 5lik bir nominal büyüme oranıyla (reel büyüme yüzde üç ve enflasyon yüzde 2de kalırken) tutarlı olabiliyordu.(Buiters, 1997: 26).⁷⁸

Ancak mali anlamda böyle bir aritmetik hesap enflasyon sıfır olmadıkça geçerli olmayacaktır. Burada bahsi geçen açık aslında enflasyonla düzeltilmiş bir rakamdır ve kamu yatırımlarını aşmamalıdır. Cari harcama da cari açık da aslında nominal faiz ödemelerini içermekte fakat bunların gerçekte sadece reel faiz ödemelerini içermeleri gerekmektedir. Dolayısıyla daha yüksek enflasyon oranları hem kamu borcunun hem de açığının GSYİH ya oranlarını daha yüksek seviyede tutarlı olabileceğine işaret eder. Sonuç olarak eğer APB içerisinde enflasyon sıfır olmazsa ve kamu yatırımları yüzde üçü aşmazsa mali kıstas adeta bir cendere gibi işlev görecektir.

Ayrıca yüzde beş büyüme oranına normatif bir tercih gösterilse de neden yüzde 60 borç oranının ve yüzde 3 açık oranının uygun görüldüğü anlaşmada açık değildir. Değinen muhasebe formülünde yüzde 80lik bir açık oranı pekala yüzde 4lük bir açıkla veya yüzde 20lik bir borç oranı bu sefer yüzde 1lik bir açık oranıyla tutarlı olabilecektir (Buiters, 1997: 26). Bir başka açıdan bakıldığında kamu açıkları oranları üzerindeki standart tabanlar Buiters'ce (1997: 26) 'ekonomik olarak anlamsız' olacaktır. Uygun oranlar, iktisadi yapı, tarihsel durum ve kamu sektörüne atfedilen rolün bir fonksiyonu olması gereklidir.

Tüm bu hükümlere rağmen anlaşmadan hala mutlu olmayan Almanya daha sonra Waigel'ın 'istikrar paktı' olarak bilinecek yeni birtakım mali hükümler seti

⁷⁷ Komisyon'un 'Tek Pazar, Tek Para' raporunda benimsediği 'kamu finansmanının altın kuralı' olarak bilinen kamu açıklarının o yılıki cari kamu yatırım harcamalarına eşit olması kuralı bu kıstaslara yansımıştır.

⁷⁸ Bu aritmetik sonuç aşağıdaki basit muhasebe denkleminle açıklanabilir:

$$D_t - D_{t-1} = (G_t / (1+G_t))D_t + DEF_t$$

D_t t dönemi sonunda iç borç stoğunun Gayrisafi Yurtiçi Hasılatı (GSYİH) oranı, G_t t dönemi sonunda reel GSYİH'nin büyüme hızı ve enflasyon oranının toplamı olan GSYİH'nin büyüme hızının nominal cinsten ifadesi, DEF_t ise yine t döneminde bütçe açığının GSYİH'ya oranını ifade etmektedir. Buradan şu sonuç elde edilebilir:

$$D_t = ((1+G_t) / G_t) DEF_t$$

Bu ifadeye göre uzun dönemdeki bir bütçe açığı hedefi (DEF^*) ve herhangi bir iç borç hedefi (D^*) ancak ve ancak belirli bir nominal büyüme oranı düzeyi ile tutarlı olacaktır. Anlaşmayı hazırlayanlarca yıllık yüzde 3'lük bir reel büyüme oranı öngörüldüğünden ikinci denkleme göre yüzde 3'lük bir bütçe açığı/GSYİH oranı hedefi yüzde 60'lık iç borç/GSYİH oranıyla tutarlı olacaktır.

teklif etti. 1996 Aralığı Dublin zirvesinde son şeklini alan 'istikrar ve büyüme paktı' Maastricht Anlaşması'nın mali hükümlerini daha da keskinleştirmiştir. Pakta göre 1999 dan sonra yüzde 3 ü aşan bütçe açığına sahip üyelerin bu orandan fazla her bir yüzde puan için AMB nezdinde GSYİHlarının yüzde 0.25 ini bloke etme zorunluluğu getiriyordu. Eğer açık iki yıl boyunca yüzde 3ü aşarsa bloke edilen miktar ödenecek ceza miktarı olarak Avrupa birliği bütçesine ödenmesi zorunlu kınılıyordu.

İstikrar ve Büyüme Paktı aslında mali politikaların hedeflerini ciddi anlamda değiştiriyordu. Maastricht Anlaşması hükümet borç oranını yüzde 60 olarak öngörürken bu pakt bu normu yüzde 0 ile değiştirmiştir (de Grauwe, 1998: 18). Pakta göre bütçe açıkları yüzde 3ü aşmamalı ve böylece yeni borçlanmaya gidilirken bütçe hedeflerinin denge veya fazlalık vermeye yönelik olması öngörülmüştür. Bu durum da uzun dönemli borç oranının Maastricht Anlaşması'ndan farklı olarak sifıra yakınsaması anlamına gelecektir. Böylece bu istikrar ve büyüme paktı ciddiye alınırsa hükümetler borç oranlarını sifıra indirgeyecek ve altyapı ve diğer kamu mallarına yönelik kamu yatırımları tamamen olmasa bile ciddi anlamda azaltılacaktır. Böylece fiyat istikrarını amaçlayan parasal ortodoksi ABA'nın ilgili maddeleri ve protokolleri ve sözkonusu paktın hükümleriyle aynı süreçte içerilmiştir.

4.4. Avrupa Birliği Nereye Koşuyor?: Parasal Ortodoksinin 'Anayasallaştırılması' ve Siyasi Fikir Birliğinin Yeniden Değerlendirilmesi

Şimdiye kadar fiyat istikrarını her şeyden önce tutan parasal ortodoksinin Maastricht Anlaşmasıyla yasal zemine kavuştuğu fikri geliştirilmeye çalışılmıştır. Maastricht Anlaşması'nca genel hatları belirleyen APB hakim iktisadi politika paradigmasının reçeteleri doğrultusunda fiyat istikrarına karşı ideolojik bir tutumu yansıtmıştır. Bu gündem değişikliğinin Avrupa düzleminde ilk sonucu iktisadi faaliyetlerdeki yavaşlama ve bununla birlikte artan işsizlik oranları oldu. 18 milyonu, yani yüzde 12leri bulan işsizlik oranlarıyla Avrupa Birliği gelişmiş ülkeler arasında dikkat çekmektedir. Her ne kadar bir neoliberal program dahilinde uygulanan politikaların büyümeyi ve istihdamı artırmadığı ve sonuçları yakın tarihteki Avrupa'daki seçimlere de yansımış olan sosyal problemlerin artmasına rağmen Avrupa'nın gündeminde eski konsensusa doğru bir geri dönüş beklemek pek gerçekçi

sayılmaz, zira 1996'da başlayan hükümetlerarası konferans beklenildiği gibi parasal konulara ve hatta parasalcı tez doğrultusunda paranın kendisine öncelik tanımıştır.

Anlaşmada bu tutumun AMBS'nin siyasal bağımsızlığına ve kamu kesimi açıklarının azaltılmasına ilişkin hükümlere yansıdığı açıkça ifade edilmelidir. Sonuçta ortaya çıkan anlaşma AMB tarafından güdülen hedeflerde açık bir hiyerarşik sıralama ortaya koyarken fiyat istikrarına diğer tüm iktisadi hedefler içerisinde öncelik tanınması bu sürecin sembolü olmuştur. Bütçe açıklarının enflasyonist olacak finansmanını önlemekle yükümlü tutulan merkez bankaları sistemi bu çerçevede bir iktisadi politika ajanı olmaktan ziyade hükümetin faaliyetlerini kontrol eden bir araç olmaya başlamıştır.

Ayrıca Maastricht anlaşmasının aşırı açıklarla bu kadar ilgilenmesinin aslında bir 'aşırı hükümet büyüklüğü' nü belirleyen bir yasa olduğu da iddia edilmektedir. Anlaşmanın getirdiği önlemler bu şekilde ciddi olarak kısıtlanan böyle bir iktisadi politika çerçevesinin Avrupa ekonomisinin yapısı ve performansına yansımaları kaçınılmazdır. Bu bağlamda Maastricht şablonunun daralmacılığının Avrupa'yı bir cendereye sokacağı fikri birçoklarıca benimsenmektedir. Burada ortaya çıkan ana sorun ise daha önceki bölümlerde irdelenen bu konudaki siyasi fikir birliğinin ne kadar daha süreceğiyle ilgilidir.

Avrupa'daki tüm olumsuzluklara rağmen siyaseti belirleyenler hala yüksek enflasyonlu tecrübelerini unutmamış görünüyorlar ve makroekonomik disiplin yoluyla enflasyonla savaş gündemin vazgeçilmez unsuru olarak devam etmektedir. Bu bağlamda APB sadece parasal politikaların değil mali politikalarında disiplin altına alınması zorunlu kılınmıştır. Avrupalı liderler APB'nin bu belirli versiyonuna karşı olan tutumlarını düzenli olarak teyid etmektedirler.

Zira böyle bir düzenek düşük bir enflasyonu hedefleyen hükümetler için güvenilirlik derecesi en yüksek kurumsal düzenleme olarak düşünülmüştür. Elleri tamamen bağlanan hükümetler artık disiplinli davranmak zorunda kalacaklar ve böylece sistem içinde enflasyon düşük ve istikrarlı olacaktır. Ancak Avrupa düzleminde giderek artan olumsuzluklar parasal ortodoksi üzerine inşa edilen neoliberal fikir birliğinin aşınmasına yol açabilecektir. Her ne kadar APB Avrupa'da güç kazansa ve 1999 da birliğe geçiş kesin gözle bakılsa da projenin geleceğini

tehlikeye atabilecek siyasi gerilimler ortaya çıkabilir. Makroekonomik disiplini öngören neoliberal politikalar Avrupa iktisadi politikalarını uzun süreden beri şekillendirselerde bu paketin kamuoyunda yoğun bir şekilde tartışılmasına ancak yeni yeni başlanmıştır. Özellikle APB politika sürecinin en tartışmalı unsuru mali disiplinin yakınlaşma kistaslarına uyum ve istikrar ve büyüme paktının gerekliliklerini yerine getirmek için toplulukça benimsenmesidir. Kurulacak olan bu tür APB'nin 'sağlam para' vurgusu birliğin daraltıcı eğilimini ortaya koymaktadır. Hemen hemen bütün üyelerde APB'ne giriş için sıkı mali disiplin uygulanmak zorunda kalınmıştır. Bu bağlamda Buitter, Corsetti ve Roubini (1993: 77) bu süreçte uygun politika seçiminin belirlenmesinin önem kazanacağını vurgulamaktadırlar. Bu yazarlar daraltıcı mali politikaları uygun bulurken aynı zamanda parasal politikanın gelişmeci olmasıyla Maastricht kistaslarına uymak için ve gelir ve istihdam maliyetlerinin asgariye indirilebileceğini iddia etmektedirler. APB'nin aksi takdirde deflasyonist bir alan teşkil edeceğini ifade eden de Grauwe (1998: 22) yukarıdaki yazarların önerdiği politika seçimini desteklemektedir.⁷⁹

Hem parasal hem mali alanda uygulanacak disiplinin sosyal anlamda daha maliyetli ve siyasal olarak daha zor bir biçimde ortaya konacağı açıktır. Avrupa'da derinleşen iktisadi resesyon karşısında mali seçeneğin uygulanması giderek zorlaşmaktadır. Her ne kadar bütçe kesintileri ve APB projeleri arasındaki ilişki kamuoyunca açıkça algılanmaya başlamasa da artan olumsuzluklar bu ilişkiyi ön plana çıkartacaktır. Bu bağlamda seçilmiş olmayan ve dolayısıyla siyaseten hiçkimseye sorumlu tutulamayacak bir Avrupa merkez bankasının ileride ortaya çıkacak daha büyük olumsuzluklar için mükemmel bir 'günah keçisi' teşkil edeceği açıktır. Belki de yurt içindeki iktisadi zorluklardan kaçışın en kolay yolu bu zorlukların sorumluluğunu yabancı bir dışsallığa veya uluslararası bir kuruma atfetmektir. Maastricht stratejisi ulusal hükümetlere bu opsiyonu tanıdığı ve hatta artan işsizliği ve düşen kamu harcamalarının sorumluluğunun yer değiştirmesini zımnen öngörmüştür (Rotte, 1998: 131-2). Böylece ABA aracılığı ile ulusal hükümetler mali kemer sıkma politikalarına karşı daha kuvvetli olacaklar ve siyasi sorumluluğu Avrupa kurumlarına, özellikle de Frankfurt'a yıkacaklardır.

⁷⁹ Bu görüş ayrıca Milward (1996), Lipietz (1996), Dunford (1995), Grahl ve Teague (1989) ve

Her ne kadar topluluk Avrupa ekonomisini bu olumsuz koşullardan kurtarmak için birtakım adımlar atmışsa da sosyal birlik ve genel refah düzeyini artırmayı hedefleyecek politikalar parasal birliğe doğru gidişi tehlikeye sokacağından bu politikalar sadece kağıt üzerinde kalmıştır. Bu çerçevede Avrupa'da kurulması için çaba sarfedilen bir 'sosyal Avrupa alanı'nı gerçekleştirmenin 'parasal ve ekonomik alanı' oluşturma çabalarına ket vuracağı görüşü giderek önem kazanmıştır. Bu durumda çok yakında kurulacak olan bir ekonomik alanın yanibaşında inşa edilmesi arzu edilen bir sosyal alanın çatılanması uzak bir ihtimaldir. Fakat Avrupa bütününde gerçekleştirilmesi planlanan parasal entegrasyonun mantığı ve yine bu ekonomik alanda oluşturularak bölüşüm endişelerini giderecek bir sosyal Avrupa fikri, zıt yönlerde hareket ederek iktisadi siyasi ve toplumsal gerilimlere yol açacaktır.

Bu bağlamda parasal birliğin anayasası niteliğindeki Maastricht Anlaşması birliğe ulaşılması için genel bir çerçeve çizmekten ziyade iktisadi politika araçları repertuarı açısından dengesiz bir program ortaya koymaktadır. Bu çerçevede anlaşmanın değişen durumlara, örneğin sıkılaştıran para politikaları sonucunda düşebilecek toplam birlik harcama düzeyine cevap verebilmesi pek de olası görülmemektedir. Tüm olası olumsuz sonuçlarına rağmen Avrupalı hükümetler parasal bütünleşme yolundaki tercihlerinde ısrar etmektedirler. Ancak yüksek ve sürdürülebilir büyüme oranları ve kabul edilebilir işsizlik oranlarının Maastricht Anlaşmasıyla anayasallaştıran bu kurumsal düzenlemeyle elde edilemeyeceği aşıkardır. Büyümeye geri dönüş Maastricht yaklaşma kriterlerinin yumuşatılmasıyla mümkün olabilecek ve ayrıca merkez bankalarının da Topluluğun sosyal politika önceliklerini göz önüne almasıyla mümkün olabilecektir. Ancak böyle bir durum Maastricht Anlaşması yeniden gözden geçirilmeden mümkün olamayacaktır.

Açıktır ki, parasal birlik konusunun siyasi düzlemde tartışılmalı ve kararlar siyasal saiklerle verilmiştir. Bu çalışmada belirlenen modelin kuruluşunda varsayılan görüş parasal birlik konusundaki siyasi kararlılığın varlığıdır. Eğer süreçten birtakım siyasi kazançlar getirmesi bekleniyorsa tartışmalı sonuçlar ortaya koyan APB'nin iktisadi analizinin her halükarda çok anlam taşımayacağı

Cuttler ve diğerleri (1989) tarafından da paylaşılmaktadır.

görülmektedir. Eğer Avrupa bütünüleşmesini körükleyen siyasal güç tersine döner veya birtakım siyasal engellere takılırsa hala APB'nin siyasal gündemden ve gerçeklikten çıkması sözkonusu olabilir. Her ne kadar iktisadın siyasal gerçekliklerce ikinci plana atılması iktisatçıları düş kırıklığına uğratsa da bu durum Avrupa'nın parasının peşinde koşma sürecinin uzun tarihini açıklamaya uygundur.

ABSTRACT

AN INSIGHT TO THE POLITICAL ECONOMY OF EUROPEAN MONETARY UNIFICATION

The issue of establishing a monetary union has been on the political economic agenda of Europe for a long time but earlier efforts in this direction proved either feeble or never got implemented. During the last quarter of the century, however, interest in the project grew tremendously and the issue made a come-back. Within this spirit western European countries have moved forward along the route to monetary integration at a considerably higher pace culminating in the decision to complete European Monetary Union (EMU) by 1999.

In explaining the relaunch of the project of monetary union in Europe the present study attempts to review four propositions that are individually presented in different bodies of literature on economics and politics which are seldom viewed as complementary and are rarely integrated in the studies on EMU. After having done so this exercise concluded that given the enthusiasm made possible by the 1992 initiative and favorable business support for the project and, perhaps most importantly, premising on the firm political determination European governments enjoyed an extensive political margin within which to settle the issues concerning EMU, especially from the late 1980s. This implies that the very type of EMU agreed upon at Maastricht reflected their policy priorities of maintaining price stability *par excellence* as a response to the inflationary episodes of the crisis of 1970s. In this context the process of primordial conversion in the domestic political economies of several European states to macroeconomic discipline laid the necessary foundations upon which discussions of monetary union were erected.

These policy shifts represented entirely new attitudes towards inflation and growth thus implying a realignment of economic policy priorities. At the European level, the Maastricht policy process rested on this foundation of this collective convergence around sound money policies which had been previously established at the national level. Thus as the grand scheme for building European institutions has 'sound money' as its manifest overarching goal, such venture, as far as the present study argues, premises on a certain strand of monetarist theory. As a symbol of the very process this inquiry contends that the resulting Maastricht strategy operates within a monetarist problematique and sets forth a neo-liberal agenda that is portrayed to offer exclusive advantages in assuring the ultimate objective of economic policy - price stability.

Therefore the present study traces the basic tenets of this specific blueprint first in a Commission report that is prepared to provide an *ex post* theoretical justification of the political decision of moving forward to EMU. After reviewing the official doctrine of the Commission the present exercise continues to follow the monetarist elements in the provisions of the Maastricht Treaty. In fact such conceptualization of economic policy delineated in these official texts is severely limited and shall of course be reflected in the structure and performance of the European economy. Premising on the elaboration of these texts the study concludes that the Maastricht strategy would prove to be a straitjacket on the European economy. Moreover it predicts that if not countervailed by serious institutional

measures like designing a European social policy such contractionism would lead to political, economic and social tensions in Europe.

ÖZET

AVRUPA PARA BÜTÜNLEŞMESİNİN EKONOMİ POLİTİĞİNE BİR BAKIŞ

Avrupa'da bir parasal birlik kurma fikri uzun zamandan beri batı Avrupa ülkelerinin siyasal iktisadi gündeminin bir parçası olmuştur fakat bu konudaki girişimler ya zayıf kalmış ya da hiç bir zaman uygulamaya konulamamıştır. Ancak asrın son çeyreğinde projeye olan ilgi artmış ve konu yeniden gündemin baş sıralarına oturmuştur. Bu bağlamda Avrupalılar parasal bütünleşme yolunda hayli hızla yol almışlar ve bu süreç sonunda Avrupa Para Birliğinin (APB) 1999'da kurulmasına karar vermişlerdir.

Avrupa'da parasal birlik projesinin yeniden gündeme gelişini açıklarken bu çalışmada iktisat ve siyaset bilimi literatürlerinde bağımsız olarak irdelenen ve APB üzerine yapılan çalışmalarda nadiren birbirlerini tamamlayıcı olarak görülen dört ayrı önermeyi incelenmiştir. Yapılan bu incelemenin sonucunda 1992 programının yarattığı olumlu hava, iş çevrelerinin siyasi desteği ve belki de en önemlisi bu konudaki siyasi kararlılık Avrupalı hükümetlere, özellikle 1980lerin sonlarından itibaren APB konusunda geniş bir manevra alanını tanımıştır. Bu bağlamda Maastricht'te şekillenen bu tür bir parasal birliğin 1970lerde yaşanan enflasyonist tecrübelerle bir tepki olarak herşeyden çok fiyat istikrarını korumaya öncelik veren resmi tercihlerini yansıttığı iddia edilmektedir. Bu görüşe göre Avrupalı ekonomilerin daha önceden makroekonomik disipline geçişleri parasal birlik hakkındaki tartışmaların başlayabilmesi için gerekli ortamı sağlamıştır.

Bu siyasi kayma enflasyon ve büyüme problemlerine yepyeni tutumları temsil ediyor iktisadi politika önceliklerinin yeniden sıralanması anlamına geliyordu. Ulusal düzeyde daha önceden sağlanmış olan bu kayma Avrupa düzeyinde Maastricht süreciyle sağlam para politikaları etrafında yakınlaşmaya yardımcı oldu. Bu şekilde Avrupa kurumlarının 'sağlam para' hedefi çerçevesinde yapılandırılması, bu çalışmaya göre bu sürecin parasalcı kuramın belirli bir versiyonunun üzerine inşa edildiğini ifade etmektedir. Çalışmada bu sürecin sembolü olarak artık iktisadi politikanın temel hedefi olan fiyat istikrarına kavuşmak amacını güden Maastricht stratejisinin parasalcı bir sorunsal çerçevesinde kurgulandığı ve bir neoliberal gündem ortaya koyduğu iddia edilmektedir.

Böylece bu çalışma siyasi süreçte belirlenen şablonun ana hatlarını ortaya koymak için APB'ne doğru ilerleyiş yolundaki siyasi kararın ex post bir kuramsal gerekçelendirilmesi için hazırlanan bir Komisyon raporunu taramıştır. Bu rapordaki Komisyon'un resmi doktrini incelenmesini takiben Maastricht Anlaşmasının hükümlerindeki parasalcı unsurlar ortaya konulmuştur. Bu resmi belgelerde çizilen ve Avrupa ekonomisinin yapısına ve performansına da yansıtacak olan bu tip bir iktisadi politika kavramsallaştırması aslında oldukça sınırlı bir yaklaşımdır ve yapılan incelemeler sonucunda bu yaklaşımla belirlenen Maastricht stratejisinin Avrupa ekonomisi üzerinde adeta bir cendere işlevi göreceği sonucuna varılmıştır. Ayrıca eğer Avrupa düzeyinde uygulanacak sosyal politikalar gibi bir takım ciddi kuramsal önlemler alınmazsa bu tür bir daralmanın Avrupa'da siyasi, iktisadi ve toplumsal gerilimler yaratacağı öngörülmektedir.

İÇİNDEKİLER

AVRUPA PARA BÜTÜNLEŞMESİNİN EKONOMİ POLİTİĞİNE BİR BAKIŞ

1. Avrupa Para Birliğine Doğru: Kurumsal ve Kavramsal Çerçeve
 - 1.1. Avrupa Para Birliğinin Kurumsal Gelişimi
 - 1.1.1. Parasal Birlik Fikrinin Doğuşu: Roma Anlaşması ve Bretton Woods Sistemi
 - 1.1.2. Sabit Kurlar Özlemi: Avrupa Yılanından Bir Mark Alanına
 - 1.1.3. İstikrar Arayışları: Avrupa Para Sistemi
 - 1.1.4. Çalkantılardan Güven Ortamina: 1979-1992 Arasında Avrupa Para Sistemi ve Delors Raporu
 - 1.1.5. Maastricht'e Giden Yol
 - 1.1.6. Maastricht Sonrasındaki Kriz
 - 1.2. İktisadi Politika ve Avrupa Para Birliği: Kavramsal Çerçeve
2. Avrupa'da Para Birliği Projesinin İktisat Politikası Gündemine Yeniden Oturması
 - 2.1. Avrupa Ortak Pazarının Doğal Tamamlayıcısı Olarak Parasal Birlik: Biraz Mikroekonomi ve Komisyonun 'Sıçrama' (Spill-over) Argümanı
 - 2.2. Siyasal Açıklamalar: Ulusal Menfaatler, Yüksek Politikanın Üstünlüğü ve Avrupa İdeali
 - 2.3. Ekonomi Politik Açıklamalar: Yerel Koalisyonların ve İş Dünyasının APB'ne Desteği
 - 2.4. Makroekonomik Kuramın 1980lerdeki Durumu ve İktisadi Politikada Değişiklik: Disiplin, Güvenilirlik ve 'Sağlam Para'
 - 2.5. Literatürde Öne sürülen Önergelerin Yeniden Değerlendirilmesi
3. Parasal Ortodoksinin Gerekçeleri: 'Tek Pazar, Tek Para' Raporunda Komisyonun Doktrini
 - 3.1. Rapora Genel Bir Bakış
 - 3.2. Parasal Birliğe Gidiş Sürecini Gerekçelendiren Yeni Kuram
 - 3.3. Parasal İstikrarın Tek Kaynağı Olan Makroekonomik Disipline Geçiş: İktisadi Politika Gündeminin Dönüşümü
 - 3.4. Disiplinin İki Ayağı: Parasal ve Mali Politikalarda Disiplin
 - 3.5. Para Politikasının Politizasyonu ve Parasal Ortodoksinin Tepkisi: Fiyat İstikrarı ve Politik Bağımsızlık
 - 3.6. Rejim Değişikliğine Doğru: Herşeyin Piyasalaştırılması
 - 3.7. Sonuçlar: Parasalcı Bir Sorunsala Doğru
4. Parasal Ortodoksinin Yansımaları: Maastricht Stratejisi ve Olası Sonuçlar
 - 4.1. Fiyat İstikrarının Maastricht Stratejisindeki Tanımı
 - 4.2. Fiyat İstikrarının Doğrudan Koşulu: Merkez Bankası Bağımsızlığı
 - 4.3. Fiyat İstikrarının Dolaylı Koşulları: Mali Hükümler ve Aşırı Açık Prosedürü
 - 4.4. Avrupa Birliği Nereye Koşuyor?: Parasal Ortodoksinin 'Anayasallaştırılması' ve Siyasal Fikir Birliğinin Yeniden Değerlendirilmesi

KAYNAKÇA

Alesina, A. (1989), 'Politics and Business Cycles in Industrial Democracies', *Economic Policy*, 8, 57-89.

Alesina, A. ve Summers, L.H. (1988), 'Central Bank Independence and Macroeconomic Performance: Some Comparative Evidence', *Journal of Money, Credit, and Banking*, 25, 151-62.

Alesina, A., Grilli, V. (1993), 'On the Feasibility of a One-speed or Multi-Speed European Monetary Union', *Economics and Politics*, 5, (2), 145-65.

Amin, A. (1996), 'Editorial Introduction', *Review of International Political Economy*, 3 (3), 369-70.

Andrews, D. M., Willett, T. D. (1997), 'Financial Interdependence and the State: International Monetary Relations at Century's End', *International Organization*, 51, (3), 479-511.

Andrews, D.M. (1994), 'Capital Mobility and State Autonomy: Toward a Structural Theory of International Monetary Relations', *International Studies Quarterly*, 38(2), 193-218.

Archer, C., Butler, F. (1996), *The European Union: Structure and Process*, New York: St. Martin's Press.

Arestis, P. ve Sawyer, M. (1997), 'Unemployment and the Independent European System of Central Banks: Prospects and Some Alternative Arrangements', *American Journal of Economics and Sociology*, 56, (3), 353-67.

Artis, M ve Nachane, D. (1989) 'Wages and Prices in Europe: a Test of the German Leadership Thesis', *CEPR Discussion Paper*, No.296.

Artis, M. J. (1992), 'The Maastricht Road to Monetary Union', *Journal of Common Market Studies*, 30 (3), 298-310.

Baer, G.D. ve Padoa-Schioppa, T. (1989), 'The Werner Report Revisited', Paper Annexed to the Delors Report (1989).

Barro, R. ve Gordon, D. (1983a), 'A Critical Theory of Monetary Policy in a National Rate Model', *Journal of Political Economy*, 91, 589-610.

Barro, R. ve Gordon, D. (1983b), 'Rules, Discretion and Reputation in a Model of Monetary Policy', *Journal of Monetary Economics*, 12, 101-22.

Bayoumi, T., Eichengreen, B., von Hagen, J. (1997), 'European Monetary Unification: Implications of Research for Policy, Implications of Policy for Research', *Open Economies Review*, 8, s. 71-91.

Blackburn, K. ve Christensen, M. (1989), 'Monetary Policy and Policy Credibility: Theories and Evidence', *Journal of Economic Literature*, 27, 1-45.

Boltho, A. (1996), 'Has France Converged on Germany? Policies and Institutions since 1958', S. Berger ve R. Dore (der.) *National Diversity and Global Capitalism* içinde, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Boltho, A.(1984), 'Economic Policy in Europe Since the Second Oil Shock', M. Emerson (der.), *Europe's Stagflation* içinde, Oxford, U.K.: Clarendon Press.

Buiter, H.W. (1997), 'The Economic Case for Monetary Union in European Union', C. Deissenberg, R. Owen, D. Ulph (der.) *European Economic Integration* içinde, Supplement to *Review of International Economics*, 5(4), 1-34.

Buiter, H.W. ve Kletzer, K.M (1991), 'Reflections on the Fiscal Implications of a Common Currency', A. Giovannini, C. Mayer (der.) *European Financial Integration* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Buiter, W., Corsetti, G., Roubini, N. (1993), 'Excessive Deficits: Sense and Nonsense in the Treaty of Maastricht', *Economic Policy*, 8(16), 58-32.

Buiter, W.H. (1992), 'Should We Worry About the Fiscal Numerology of Maastricht?', *CEPR Discussion Paper*, No. 668.

Burdekin, R.C.K., Whilborg, C. ve Willett, T.D. (1992), 'A Monetary Constitution Case for an Independent European Central Bank', *The World Economy*, 15 (2), 231-49.

Calvo, G. (1978), 'On the Time Consistency of Optimal Policy in a Monetary Economy', *Econometrica*, 46, 1411-28.

Canzoneri, M.B. ve Diba, B. (1996), 'Fiscal Constraints on Central Bank Independence and Price Stability', *CEPR Discussion Paper* No. 1463.

Cohen, B. ve Wyplosz, C. (1989), 'European Monetary Union: an Agnostic View', *CEPR Discussion Paper*, No. 306.

Cohen, B.J (1993), 'Beyond EMU: The Problem of Sustainability', *Economics and Politics*, 5(2), 187-203.

Collins, S. (1988), 'Inflation and the European Monetary System', F. Giavazzi, S. Micossi ve M. Miller (der.) *The European Monetary System* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Commission of the European Communities (1990), 'One Market, One Money', special issue, *European Economy*, 44.

Commission of the European Communities (1990), 'Economic and Monetary Union', Brüksel.

Corsetti, G. ve Roubini, N. (1992), 'The Design of Optimal Fiscal Rules for Europe After 1992', *CEPR Discussion Papers*, No. 862.

Corsetti, G. ve Roubini, N. (1995), 'Political Biases in Fiscal Policy: Reconsidering the Case for the Maastricht Fiscal Criteria', B. Eichengreen, J. Frieden ve von Hagen (der.) *Monetary and Fiscal Policy in an Integrated Europe* içinde, Berlin: Springer Verlag.

Cox, R.W (1994), 'Global Restructuring: Making sense of the Changing International Political Economy', R. Stubbs ve G.R.D. Underhill (der.) *Political Economy and the Changing Global Order* içinde, Londra, Canada: Macmillan Press.

Cukierman, A. (1992), *Central Bank Strategy, Credibility, and Independence: Theory and Evidence*, Cambridge, Mass: MIT Press.

Cukierman, A., Webb, S.B. ve Neyapti, B. (1992), 'The Measurement of Central Bank Independence and its Effects on Policy Outcomes', *The World Bank Economic Review*, 6 (3), 353-98.

Cutler, T., Williams, K., Williams, J. (1989), *1992- The struggle for Europe*, Oxford, U.K.: Berg.

de Cecco, M. (1989), 'The European Monetary System and National Interests', P. Guerrieri, P. C. Padoan (der.), *The Political Economy of European Integration: States, Markets and Institutions* içinde, Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 85-100.

de Cecco, M. (1989), 'The European Monetary System and National Interests', P. Guerrieri, P. C. Padoan (der.), *The Political Economy of European Integration: States, Markets and Institutions* içinde, Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 85-100.

de Cecco, M. ve A. Giovannini (1989) (der.), *A European Central Bank? Perspectives on Monetary Union After ten Years of the EMS* içinde, New York: Cambridge University Press.

de Grauwe, P. (1989) 'Is the European Monetary System a DM Zone?' *CEPR Discussion Paper* No. 297.

de Grauwe, P. (1990), 'The Liberalization of Capital Movements and the EMS', P. Ferri (der.) *Prospects for the European Monetary System* içinde, New York, N.Y.: St. Martin's Press.

de Grauwe, P. (1992), *The Economics of Monetary Integration*, New York: Oxford University Press.

de Grauwe, P. (1993), 'The Political Economy of Monetary Union in Europe', *The World Economy*, 16 (6), 653-62.

de Grauwe, P. (1994) 'Toward EMU without the EMS' *Economic Policy*, 9, 147-85.

de Grauwe, P. (1998), 'The Risk of Deflation in the Future of EMU: Lessons of the 1990s', *CEPR Discussion Paper*, No. 1834.

Dobham, D. (1991) 'European Monetary Integration: A Survey of Recent Literature', *Journal of Common Market Studies*, 29 (4), 363-83.

Dornbush, R. (1996), 'Euro Fantasies', *Foreign Affairs*, 75 (5), 110-24.

Dunford, M. (1995), 'Cohesion, Growth and Inequality in the European Union', A. Amin ve J. Tomaney (der.), *Behind the Myth of European Union: Prospects for Further Cohesion* içinde, Londra, U.K.: Routledge.

Dyson, K. (1994), *Elusive Union: The Process of Economic and Monetary Union in Europe*, New York: Longman Publishers Ltd.

Eichengreen, B. (1991), 'Is Europe an Optimum Currency Area?', *National Bureau of Economic Research Working Paper*, No. 3579.

Eichengreen, B. (1992), 'Should the Maastricht Treaty Be Saved?', Princeton, N.J.: *Princeton Studies in International Finance*, No.64.

Eichengreen, B. (1993), 'European Monetary Unification', *Journal of Economic Literature*, 31, 1321-57.

Eichengreen, B. (1994), 'The International Economy: Perspectives and Prospects' B. Dallago, G. Pegoretti (der.), *Integration and Disintegration in European Economies* içinde, Suffolk: Ipswich Book Co. Ltd.

Eichengreen, B. (1996), 'A More Perfect Union? The Logic of Economic Integration' Princeton, N.J.: *Essays in International Finance*, No.198.

Eichengreen, B., Frieden, J. (1993), 'The Political Economy of European Monetary Unification: An Analytical Introduction', B. Eichengreen ve J. Frieden (der.) *The Political Economy of European Monetary Unification* içinde, Boulder, Colo.: Westview Press.

Fratianni, M. (1994), 'What Went Wrong With the EMS and the European Monetary Union', B. Dallago, G. Pegoretti (der.), *Integration and Disintegration in European Economies* içinde, Suffolk: Ipswich Book Co. Ltd.

Fratianni, M. ve von Hagen, J. (1992), *The European Monetary System and European Monetary Union*, Boulder: Westview press.

Fratianni, M., von Hagen, J. ve Waller, C. (1992) 'The Maastricht Way to EMU' *Essays in International Finance* 187, Princeton, N.J.: Princeton University Press.

Frieden, J. (1991), 'Invested Interests: The Politics of National Economic Policies in a world of Global Finance', *International Organization*, 45(4), 425-51.

Frieden, J. (1994) 'Making Commitments: France and Italy in the European Monetary System', B. Eichengreen ve J. Frieden (der.) *The Political Economy of European Monetary Unification* içinde, Boulder, Colorado: Westview Press.

Frieden, J. (1996) 'Economic Integration and the Politics of Monetary Policy in the United States', R. Keohane ve H. Milner (der.) *Internationalization and Domestic Politics* içinde, New York, N.Y.: Cambridge University Press, 108-37.

Friedman, M. (1953), 'The Case for the Flexible Exchange Rates', in *Essays in Positive Economics*, Chicago: University of Chicago Press.

Garrett, G. (1993), 'The Politics of Maastricht', *Economics and Politics*, 5(2), 145-65.

Garrett, G. (1996), 'Capital Mobility, Trade and Domestic Politics of Economic Policy', R.O. Keohane ve H.V. Milner (der.) *Internationalization and Domestic Politics* içinde, New York, N.Y.: Cambridge University Press.

Giavazzi, F ve Giovannini, A. (1989) *Limiting Exchange Rate Flexibility: The European Monetary System*, Cambridge, MA:the MIT Press.

Giavazzi, F. (1990) 'The EMS: Lessons from Europe and Perspectives in Europe', P.Ferri (der.) *Prospects for the European Monetary System* içinde, New York, N.Y.: St. Martin's Press.

Giavazzi, F. ve Giovannini, A. (1987) 'Models of the EMS: Is Europe a Greater Detsch Mark Area?', R. Bryant ve R. Portes (der.) *Global Macroeconomics* içinde, Londra: Mcmillan.

Giavazzi, F. ve Giovannini, A. (1988), 'The Role of the Exchange Rate Regime in Disinflation: Empirical Evidence on the European Monetary System', F. Giavazzi, S.Micossi ve M. Miller (der.) *The European Monetary System* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Giavazzi, F. ve Pagano, M. (1988) 'The Advantage of Tying One's Hands: EMS Discipline ve Central Bank Independence', *European Economic Review*, 32, 1055-82.

Giovannini, A. (1990), European Monetary Reforms: Progress and Prospects, *Brookings Papers on Economic Activity*, (fall), 217-74.

Giovannini, A. (1993), 'Economic and Monetary Union: What Happened? Exploring the Political Dimension of Optimum Currency Areas', CEPR (der.) *The Future of Monetary Integration* içinde, Londra: Centre for Economic Policy Research.

Goldstein, J. ve Keohane, R.O. (1993), 'Ideas and Foreign policy: An Analytical Framework', J. Goldstein, ve R.O.Keohane (der.), *Ideas and Foreign Policy: Beliefs, institutions, and Political Change* içinde, Ithaca, N.Y.:Cornell University Press.

Goldstein, M., Frenkel, J. A. (1994), 'The Macroeconomics of Currency Zones', Abegaz, B., Dillon, P., Feldman, D.H., Whiteley, P.F. (der.) *The Challenge of European Integration: International and External Problems of Trade and Money* içinde, Boulder, Colorado: Westview Press.

Goodman, J. (1991), 'The Politics of Central Bank Independence', *Comparative Politics*, 23, 329-49.

Goodman, J.B. (1992), *Monetary Sovereignty: The Politics of Central banking in Western Europe*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Goodman, J.B. ve Pauly, W.L. (1993), 'The Obsolescence of Capital Controls? Economic Management in an Age of Global Markets', *World Politics*, 46(1), 50-82.

Gourevitch, P. (1986), *Politics in Hard Times: Comparative Responses to International Economic Crises*, Ithaca: N.Y.: Cornell University Press.

Gourevitch, P. (1989), 'The Politics of Economic Policy Choice in the Post-War Era, P. Guerrieri, P. C. Padoan (der.), *The Political Economy of European Integration: States, Markets and Institutions* içinde, Hertfordshire: Harvester Wheatsheaf, 264-84.

Grahl, J. ve Teague, P. (1989), 'The Cost of Neo-Liberal Europe', *New Left Review*, 114: 33-50.

Gruner, H.P. ve Hefeker, C. (1996) 'Bank Cooperation and Banking Policy in a Monetary Union: A Political Economy Perspective on EMU', *Open Economies Review*; 7(3), 183-98.

Haas, E. (1958), *The Uniting of Europe*, Stanford: Stanford University Press.

Hall, P. (1986), *Governing the Economy: The Politics of State Intervention in Britain and France*, Oxford, U.K.: Oxford University Press.

Hefeker, C. (1995) 'Interest Groups, Coalitions and Monetary Integration in the XIXth Century', *Journal of European Economic History*; 24(3), 489-536.

Hefeker, C. (1997) *Interest Groups and Monetary Integration*, Boulder, Colo. Westview Press.

Heisenberg, D. (1998), 'Explaining the Dominance of German Preferences in Recent EMU Decisions', P.H. Laurent ve M. Maresceau (der.) *The State of the European Union, Vol. 4* içinde, Boulder, Colo: Lynne Rienner Publishers.

Helleiner, E. (1994), 'From Bretton Woods to Global Finance: A World Turned Upside Down', R. Stubbs ve D.R.D. Underhill (der.) *Political Economy and the Changing Global Order* içinde, Londra, Canada: Macmillan Press.

Helleiner, E. (1994), 'From Bretton Woods to Global Finance: A World Turned Upside Down', R. Stubbs ve Underhill (der.), *Political Economy and the Changing Global Order* içinde, Londra, MacMillan Press Ltd.

- Helleiner, E. (1994), *States and Reemergence of Global Finance: From Bretton Woods to the 1990s*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.
- Hirsch, F. ve Goldthorpe, J.H. (1978) *The Political Economy of Inflation*, Boston: Harvard University Press.
- Ingram, J. (1973), 'The Case for European Monetary Union', *Princeton Essays in International Finance*, Princeton, N.J.: Princeton University Press, No. 98.
- Johnson, C. (1982), *MITI and the Japanese Miracle: The Growth of Industrial policy, 1925-1975*, Stanford, CA: Stanford University Press.
- Kaufmann, H.M. (1995), 'The Importance of Being Independent: Central Bank Independence and the European System of Central Banks', C. Rhodes ve S. Mazey (der.) *The State of the European Union, Vol.3: Building a European Polity* içinde, Boulder, Colo.: Lynne Rienner Publishers.
- Kenen, P. (1969), 'The Theory of optimum Currency Areas: An Ecclectic View', R. Mundell ve A. Swoboda (der.) *Monetary Problems of the International Economy* içinde, Chicago: University of Chicago Press.
- Kenen, P. (1988), 'Reflections on the EMS Experience', F. Giavazzi, S. Micossi ve M. Miller (der.) *The European Monetary System* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Kenen, P. (1995) *Economic and Monetary Union in Europe: Moving Beyond Maastricht*, New York, N.Y.: Cambridge University Press.
- Kennedy, E. (1991), *The Bundesbank*, Londra, The Royal Institute of International Affairs: Pinter Publishers.
- Keohane, R. ve S. Hoffman (1991), 'Institutional Change in Europe in the 1980s', S. Hoffman ve R. Keohane (der.), *The New European Community* içinde, Boulder: Westview Press.
- Kindleberger, C.P. (1973), *The World in Depression, 1929-1939*, Berkeley, CA.: University of California Press.
- Kindleberger, C.P. (1978), *Manias, Panics and Crashes: A History of Financial Crisis*, New York, N.Y.: Basic Books.
- Krugman (1990), 'Policy Problems of a Monetary Union', P. de Grauwe ve L. Papademos (der.) *The European Monetary System in the 1990s* içinde, CEPR ve the Bank of Greece, 48-64.
- Krugman, P. (1991), *Geography and Trade*, Cambridge, Mass: MIT Press.
- Krugman, P. (1993a), 'Second Thoughts on EMU', *Japan and the World Economy*, 4, 187-200.

Krugman, P. (1993b), 'What Do We Know About the International Monetary System?', *Essays In International Finance*, Princeton, N.J.: Princeton University.

Kurzer, P. (1991), 'Unemployment in Open Economies: The Impact of Trade, Finance and European Integration', *Comparative Political Studies*, 24, 3-30.

Kydland, F.E ve Prescott, E.C. (1977), 'Rules rather than Discretion: The Inconsistency of Optimal Plans', *Journal of Political Economy*, 85, 473-91.

Leijonhufvud, A. (1968), *On Keynesian Economics and the Economics of Keynes*, New York: Oxford University Press.

Lindberg, L.N. (1963) *The Political Dynamics of European Economic Integration*, Stanford, CA: Stanford University Press.

Lindberg, L.N. (1985), 'Models of the Inflation-Disinflation Process', L.N. Lindberg ve C.S. Maier (der.), *The Politics of Inflation and Economic Stagnation* içinde, Washington, D.C.: Brookings Institution.

Lipietz, A. (1996), 'Social Europe: the post Maastricht Challenge', *Review of International Political Economy*, 3, (3), s.369-79.

Loriaux, M. (1991), *France Under Hegemony: International Change and Financial Reform*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Maclean, M. (1992) 'National Sovereignty versus supranationality in Europe', M. Maclean, J. Howorth ve E. Pisani (der.) *Europeans on Europe: Transnational Visions of a New Continent* içinde, Londra: Macmillan Press.

Mas, I. (1994), 'Central Bank Independence: A Critical View', *World Bank Policy Research Working Paper*, No. 1356.

Masson, P ve Taylor, M. (1993), 'Fiscal Policy within Common Currency Areas', *Journal of Common Market Studies*, 31, 29-44.

McCarthy, P. (1990), 'France Faces Reality', D.P. Calleo ve C. Morgenstern (der.) *Recasting Europe's Economies: National Strategies in the 1980s* içinde, Lanham, Md: University Press of America.

McKinnon, R. (1963), 'Optimum Currency Areas', *American Economic Review*, 53, 717-25.

Melitz, J. (1985) 'The Welfare Case for the European Monetary System', *Journal of International Money and Finance*, 4, 488-506.

Melitz, J. (1988) 'Monetary Discipline, Germany and the European Monetary System: A Synthesis', F. Giavazzi, S. Micossi ve M. Miller (der.) *The European Monetary System* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Milward, A.S. (1996), 'Approaching the Reality: Euro-Money and the Left', *New Left Review*, 216, 55-65.

Minford, P. (1992) 'The Price of Monetary Unification', P. Minford (der.) *The Cost of Europe* içinde, Manchester, U.K.: Manchester University Press.

Minikin, R. (1993), *The ERM Explained: A Straightforward Guide to the Exchange Rate Mechanism and the European Currency Debate*, Londra : Kogan Page Ltd.

Moravcsik, A. (1991), 'Negotiating the Single European Act: National Interests and Conventional Statecraft in the European Community', *International Organization*, 45, pp. 19-56.

Moravcsik, A. (1993), 'Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach', *Journal of Common Market Studies*, 4 (4), 473-524.

Mortensen, J. (1990) *Federalism vs Coordination: Macroeconomic Policy in the European Community*, Brussels.

Moussis, N. (1992), *Access To Europe*, Edit-Eur: Rixensart.

Mundel, R. (1960) 'The Monetary Dynamics of International Adjustment Under Fixed and Flexible Exchange Rates', *Quarterly Journal of Economics*, 74, 227-57.

Mundell, R. (1961), 'A Theory of Optimum Currency Areas', *American Economic Review*, 51, 657-65.

Mundell, R. A. (1968) *International Economics*, New York: Macmillan.

Notermans, T. (1993), 'The Abdication of National policy Autonomy', *Politics and Society*, 21, 133-67.

Ostrup, F. (1995), 'Economic and Monetary Union', F. Laursen (der.) *The Political Economy of European Integration* içinde, The Hague, Netherlands: Kluwer Law International.

Padoa-Schioppa, T. (1988) 'The European Monetary System: A Long Term View', F. Giavazzi, S. Micossi ve M. Miller (der.) *The European Monetary System* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Padoan, P.C. (1994), 'The Changing European Political Economy', R. Stubbs ve Underhill (der.), *Political Economy and the Changing Global Order* içinde, Londra, MacMillan Press Ltd.

Papademos, L. (1988), 'Discussion', F. Giavazzi, S. Micossi ve M. Miller (der.) *The European Monetary System* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Pinder, J. (1991), *European Community: The Building of a Union*, Oxford: Oxford University Press.

Pivetti, M. (1998) 'Monetary versus Political Unification in Europe. On Maastricht as an Exercise in 'Vulgar' Political Economy', *Review of Political Economy*, 10(1), 5-25.

Posen, A. (1995), 'Declarations are not Enough: Financial Sector Sources of Central Bank Independence', *NBER Macroeconomics Annual*.

Rey, J.J. (1988) 'Discussion', F. Giavazzi, S. Micossi ve M. Miller (der.) *The European Monetary System* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Rogoff, K. (1985) 'The Optimal Degree of Commitment to an Intermediary Target', *Quarterly Journal of Economics*, Vol. C, No:43, 1172-73.

Rotte, R. (1998), 'International Commitments and Domestic Politics: A Note on the Maastricht Case', *European Journal of International Relations*, 4 (1), 131-42.

Russo, M. ve Tuillo, G. (1988) 'Monetary Policy Coordination within the European Monetary System: Is there a Rule?', F. Giavazzi, S. Micossi ve M. Miller (der.) *The European Monetary System* içinde, Cambridge, UK: Cambridge University Press.

Sachs, J. ve Wyplosz, C. (1986), 'The Economic Consequences of President Mitterand', *Economic Policy*, 2, 261-313.

Sandholtz, W. (1993a), 'Choosing Union: Monetary Politics and Maastricht', *International Organization*, 47, (1), 1-39.

Sandholtz, W. (1993b), 'Monetary Bargains: The Treaty on EMU', A. W. Cafruny, G. G. Rosenthal (der.), *The State of the European Community: Vol:2: The Maastricht Debates and Beyond* içinde, Essex, UK: Longman Group Ltd, s.125-42.

Sandholtz, W. (1996), 'Europe's Monetary Malaise: International Institutions and Domestic Policy Commitments', *Review of International Studies*, 22, 257-73.

Sandholtz, W. ve Zysman, J. (1989), '1992: Recasting the European Bargain', *World Politics*, 42, (1), 95-128.

Sargent, T. ve Wallace, N. (1981), 'Some Unpleasant Monetarist Arithmetic', *Quarterly Review of the Reserve Bank of Minneapolis*, No. 5, 1-17.

Sargent, T.J. (1987), *Macroeconomic Theory*, Second Edition, Orlando, FL: Academic Press, Inc.

Schopf, F. (1991) *Crisis and Choice in European Social Democracy*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.

Smeets, H.D. (1990) 'Does Germany Dominate the EMS?', *Journal of Common Market Studies*, 29, 37-52.

Smith, M.E. ve Sandholtz, W. (1995), 'Institutions and Leadership: Germany, Maastricht, and the ERM Crisis', C. Rhodes ve S. Mazey (der.), *The State of the*

European Union, Vol.3: Building a European Polity içinde, Boulder, Colo.: Lynne Rienner Publishers.

Smithin, J. N. ve Bernard, M.W. (1994), 'The Macroeconomic and Microeconomic Consequences of Alternative Exchange Rate Regimes: Implications for European Monetary Union', T. Georgakopoulou ve C.C. Paraskeropoulos, J. Smithin (der.), *Economic Integration Between Unequal Partners* içinde, Aldershot, U.K.: Edward Elgar.

Swann, D. (1988), *The Economics of Common Market*, Londra: Penguin Books.

Targetti, F. (1995), 'Intermediate and Final Objectives in the Process of EMU', B. Dallago, G. Pegoretti (der.), *Integration and Disintegration in European Economies* içinde, Suffolk: Ipswich Book Co. Ltd, 247-262.

The Economist, muhtelif sayılar

Thompson, G. (1990) *The Political Economy of the New Right*, Londra: Pinter Publishers Ltd.

Thygesen, N. (1985), 'Monetary Policy', A. Boltho (der.), *European Economy: Growth and Crisis* içinde, New York: Oxford University Press.

Thygesen, N. (1988), 'Introduction' in Giavazzi, F, S. Micossi, ve M. Miller (1988) (der.), *The European Monetary System* içinde, Cambridge: Cambridge University Press.

Treaties Establishing the European Communities (ECSC, EEC, EAEC) Lüksemburg: Office for Official Publications of the European Communities, 1987.

Treaty on European Union. Brüksel: Office for Official Publications of the European Communities, 1992.

Tsoukalis, L. (1991), *The New European Economy: The Politics and Economics of Integration*, New York: Oxford University Press.

Tsoukalis, L. (1997), *The New European Economy Revisited*, New York: Oxford University Press.

Ugur, M. (1997), 'State-Society Interaction and European Integration: A Political Economy Approach to the Dynamics and Policy-Making of the European Union', *Review of International Studies*, 23, 469-500.

Ungerer, H., Evans, O., Mayer, T., ve Young, P. (1986), 'Targets and Indicators: A Blueprint for the International Coordination of Economic Policy', Washington, D.C. Institute for International Economics, No. 22.

Vaubel, R. (1990), 'Currency Competition and European Monetary Integration', *The Economic Journal*, 100, 936-46.

Vinals, J., Jimeno, J. F. (1996), 'Monetary Union and European Unemployment', *Centre for Economic Policy Discussion Paper*, No.1485.

von Hagen, J. (1991), 'A Note on the Empirical Effectiveness of Formal Fiscal Restraints', *Journal of Public Economics*, 44(2), 199-210.

Webb, C (1996), 'Theoretical Perspectives and Problems', H. Wallace, W. Wallace ve C. Webb (der.), *Policymaking in the European Community* içinde, second edition, Chichester: John Wiley and Sons, pp. 1-42.

Willett, T. D. (1994), 'Some Often Neglected Aspects of the Political Economy of European Monetary Integration', B. Dallago, G. Pegoretti (der.), *Integration and Disintegration in European Economies* içinde, Suffolk: Ipswich Book Co. Ltd, 205-19.

Winterberg, J. M. (1997), 'Central Bank Independence and Monetary Stability in the EU', *Aussen Politik: German Foreign Affairs Review*, 48, (3), s. 211-19.

Wooley, J. (1992) 'Policy Credibility and European Monetary Institutions', A. Sbragia (der.) *Europolitics: Institutions and Policymaking in the 'New' European Community* içinde, Washington, DC.: Brookings Institution.

Wyplosz, C. (1991), 'Monetary Union and Fiscal Policy Discipline', *CEPR Discussion Paper*, No. 488.

Wyplosz, C. (1997), 'EMU: Why and How It Might Happen', *Center for Economic Policy Research Discussion Paper*, No. 1685.

Zysman, J. (1983), *Governments, Markets, and Growth: Financial Systems and the Politics of Industrial Change*, Ithaca, N.Y.: Cornell University Press.